

Ročník XI.

2/2004

Cena 20 Sk

BIBIANA

REVUE
O UMENÍ PRE DETI A MLÁDEŽ

Z. Stanislavová / Problém „pridanej hodnoty“ ♦ A. Polcková
/ Zbohom, pani Rozprávka ♦ M. Žilková / Naďalej v útľme ♦ Po-
solstvá ♦ J. Motulko / Detstvo nosím so sebou ♦ F. Štraus /
Hra s poéziou ♦ K. Földvári / Humor ako životný princíp ♦
O. Sliacky / O rodnom liste Ľ. Feldeka ♦ J. Beňo / Na milom severe

OBSAH

ZUZANA STANISLAVOVÁ

Problém „pridanej hodnoty“

v literatúre pre deti a mládež 2003 / 1

JÁN TURAN

Smútok v krajine rozprávky / 10

ANNA POLCKOVÁ

Zbohom, pani Rozprávka / 15

MARTA ŽILKOVÁ

Naďalej v útlme

(Dramatická tvorba 2003) / 18

JÁN BEŇO, DANIEL HEVIER,

DANIEL PASTIRČÁK, JÁN ULÍČIANSKY

Posolstvá / 23

DETSTVO NOSÍM SO SEBOU

Rozhovor Antona Baláža so spisovateľom

Janom Motulkom / 29

MARIÁN VESELY

Hodnota kontinuity

(Knižná ilustrácia 2003) / 34

ONDREJ SLIACKY

Trojuža 2003 Milanovi Ferkovi / 39

FRANTIŠEK ŠTRAUS

Hra s poéziou / 41

MARIÁN VESELY

Výtvarníky výmyselníci / 45

KORNEL FÖLDVÁRI

Humor ako životný princíp / 46

GABRIELA GAVALČINOVÁ

Médiá od všetkých, médiá pre všetkých

(BAB na svetovom summite

v Riu de Janeiro) / 51

ONDREJ SLIACKY

O rodnom liste Lubomíra Feldeka / 52

LUBOMÍR FELDEK

Mýtnikova dcéra / 55

RECENZIE / 58

Z. Stanislavová: *František Rojček/ Keď sa*

lieta na veľrybe; R. Rusňák: *Blažena*

Mikšíková: Smieško z I. A; J. Vluka:

Jaroslava Blažková/ Traja nebojsovia a duch

Miguel; V. Suchý: *Dagmar Pokorná/ Lienky*

z piatej B; E. Tkáčiková: *Ján Podmanický/*

Kysucké povesti; E. Faithová: *Gabriela*

Futová/ Keby som bola bosorka; L. Kepštová:

Peter Štílica/ Udatný rytier Roland

a poslední draci

ŠTEFAN MORAVČÍK

Pôst skriptum / 66

JÁN BEŇO

Na milom severe

(Dolnokubínske Dni detskej knihy 2004) / 68

NAJKRAJŠIE KNIHY SLOVENSKA 2003 / 71

Šéfredaktor ONDREJ SLIACKY

Revue Bibiana, orgán Slovenskej sekcie IBBY, vydáva BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti.

Adresa redakcie: BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti. Panská 41, 815 39 Bratislava,

tel. 07/54 43 13 08.

Rozširuje a objednávky prijíma distribučná firma ARES, s.r.o., Banšelova 4, 821 04 Bratislava,

tel. 07/43 41 46 65

Podávanie novinových zásielok povolené Riaditeľstvom pôšt č. J-243/94-P zo dňa 21. 1. 1994.

MK SR 2139/99

Číslo je ilustrované ukážkami ilustrácií z knižnej tvorby r. 2003 a ilustráciami Dušana Polakoviča, laureáta

Ceny Ľudovíta Fullu 2003; 1. str. obálky: D. Polakovič: Š. Moravčík/ Drevené železko, 4. str. obálky:

D. Polakovič: M. Macourek/ O Konrádovi, ktorý písal nosom.

ISSN 1335-7263

Problém „pridanej hodnoty“ v literatúre pre deti a mládež 2003

ZUZANA STANISLAVOVÁ

Po roku 2001, ktorý v literatúre pre deti a mládež signalizoval črtajúcu sa generačnú pluralitu autorskej základne, ukázal sa rok 2002 hlavne z hľadiska hodnôt pôvodnej tvorby ako „oddychový“. A tak sme v roku 2003 s očakávaním sledovali, či dôjde k posunu, aký Ján Uličiansky príhodne pomenoval „pridanou hodnotou“, a či sa tak stane v žánrovom spektre tvorby pre deti, v generačnej základni alebo v oblasti umeleckej hodnoty.

Hneď prvý pohľad do produkcie detských kníh v roku 2003 ukazuje pretrvávajúcu kvantitatívnu dominantnosť rozprávkového žánru. Jednu z jeho podôb tvoria *adaptácie folklórnych rozprávkových textov*. Nechýbajú v knižnej ponuke pre deti ani jeden rok a v tom minulom možno za tvorivý prínos pokladať *Veľkú knihu slovenských rozprávok* (Reader's Digest Výber, il. Peter Uchnár) *Lubomíra Feldeka*. Feldeko-ve adaptácie vybraných rozprávok P. Dobšinského i parafrázy povestových a baladických textov patria k typu kreatívneho a individualizovaného prístupu k folklóru. Zrejme nesledujú zámer otvoriť súčasnému čitateľovi cestu k starým folklórnym podaniam, ale sa usilujú o individuálne pretvorenie ľudovej tradície takým spôsobom, aby sa ukázali nové možnosti oživenia jej estetického a myšlienkového potenciálu. V tom smere má rozhodujúcu úlohu

rozprávač, ktorý tradičnú rozprávkovú obradnosť skĺbil so súčasným jazykom, mudrujúcu „feldekovskú“ dikciu s dikciou ľudového podania. Folklórnu tradíciu akceptuje Feldek s úctou, ale bez pietnej mýtizácie (čo dosvedčuje aj autorov sprievodný komentár, tvoriaci epilóg knihy), mnohokrát s jemnou nadľahčujúcou (nie však zľahčujúcou!) paródiou, ako to vidno napríklad vo veršovaných explicitoch viacerých rozprávok.

Aj v uplynulom roku bola však bohatá predovšetkým *produkcia autorských rozprávok*, umelecky značne rôznorodých. Najzaujímavejšími titulmi tohto žánru sú nové knihy J. Uličianskeho a J. Blažkovej. *Ján Uličiansky* sa v knihe *Podivuhodné príbehy siedmich morí* (Perfekt, il. L. Paľo) pohral s menami a osudmi známych moreplavcov, dobrodruhov i literárnych postáv. V cykle ôsmich rozprávkových grotesiek ponúkol čitateľovi vtipnú paródiu na slávne zámorské objavy i na fenomén moci. Prostredníctvom kalambúrnej podoby mien rozprávkových postáv (kráľovná Regína, moreplavec Kukuk, gróf Mentol Krištof, stroskotanec Robímsám, barón Prášok, dobrodruh Móric Leňovský, kapitán Chacha, cestovateľ Marko Kolo, korzár Čierna koža) dostáva sa do podtextu príbehov alúzia na osudy ich prototypov. Rozprávačsky bravúrne podanie príbehov tak nadobú-

da okrem dobrodružno-grotesknej de-
jovej roviny aj vertikálny významový
rozmer postavený na parodickej kon-
frontácii dvoch kontextov. Dôvtipnosť
príbehov teda zvlášť ocení čitateľ znalý
historických či literárnych súvislostí
okolo vybraných postáv a problémov.

Jaroslava Blažková sa novou pôvod-
nou rozprávkou *Minka a Pyžaminka*
(Aspekt, il. Andrej Augustín) vrátila
k detským čitateľom po dlhých desaťro-
čiach odmlky. Halucinačno-snový prí-
beh dievčatka Minky, ktoré v sprievode
kavky a pomocou sna prekročí hranicu
vedúcu do iného, podivuhodného sveta
a stretne tam svoje druhé „ja“, dievča-
tko Pyžaminku, niektorými motívmi
i stavebnými postupmi pripomína gro-
tesku carrollovského typu. Dve hrdinky
putujú po podobne bizarnom priestore,
strácajú svoju osobnostnú identitu, stre-
távajú sa s podivuhodnými postavami
a nonsensovými situáciami (napr. stôl
stojaci na levích nohách, líšky vo
večerných róbach s lodičkami). Nevtie-
ravý humor a lyrická poetizácia (zmys-
lovo konkrétne farebné a zvukové pred-
stavy a metafory) rozprávkového tvaru
a jeho sémantická vrstevnatosť sú vý-
sledkom konfrontácie reálneho s fantas-
tickým, patriarchálneho s moderným,
napätia medzi štruktúrnym a hodnoto-
vým archetypom folklórnej rozprávky
a hodnotami súčasnosti. Je to navyše aj
estetická správa o integrite osobnosti,
osamelosti a priateľstve.

Profesionálnu úroveň majú ešte dve
rozprávkové diela z roka 2003: knihy A.
Verešpejovej a P. Štilichu. V poradí tre-
tia rozprávková kniha *Alžbety Vereš-
pejovej Maškrtné rozprávky pána Do-
bošíka a pani Krémešíkovej* (Mladé
letá, il. T. Čepek) potvrdzuje, že tvorba
tejto autorky má kvalitatívne vzostupnú

líniu. Aj teraz ponúkla triptych burlesk-
ných príbehov zjednotených rámcom
(priestor cukrárne, v ktorej gazdujú pán
Dobošík s pani Krémešíkovou, a úloha
vymyslieť rozprávky pre malú maškrt-
nú Sašu) a grotesknými postavami,
ktoré príbehy zaľudňujú. Hravá zábav-
nosť knižky poznamenala aj pripojené
slovníčky, vtipne objasňujúce deťom
sujetovo využité pojmy z divadelnej,
entomologickej, vesmírnej i kulinár-
skej oblasti. Pôsobivosť Verešpejovej
rozprávok je v situačných gagoch
a v komike jazykového typu. V tomto
smere najmä v druhej a tretej rozpráv-
ke disciplinovane udržala estetickú
mieru.

Debutantom v tvorbe pre deti a mlá-
dež je inak skúsený básnik **Peter Štili-
cha**. Rozprávka *Udatný rytier Roland
a poslední draci* (Ikar, il. O. Bajusová)
je v najzákladnejšom sujetovom pláne
dobrodružnou paródiou folklórnej hr-
dinskej rozprávky, ktorá vzniká kon-
frontáciou civilných reálií (samoobslu-
ha, spevácke koncerty) s tradičnými
rekvizitami hrdinskej rozprávky (draci,
rytier Roland). Pod dobrodružno-paro-
dickým príbehom s detektívnou záple-
tkou sú však ukryté aj narážky na sklon
mocných manipulovať s bezbrannými,
na praktiky konzumnej spoločnosti, zá-
bavného priemyslu i na to, aké dôležité
je zostať sebou samým.

Napokon nová rozprávková kniha
Jozefa Pavloviča Macko Lacko (Ikar,
il. V. Machaj) neprekvapuje ani motív-
mi, ani poetikou. V podstate napĺňa
schému zručne napísaného konvenčné-
ho zábavného zvieracieho príbehu s jed-
noduchým významovým plánom.

Väčšina ďalších rozprávkových príbe-
hov je už z umelecko-estetického hľa-
diska problematická jednoznačne. Týka

sa to animovaných rozprávkových príbehov **Antona Rákaya** *Rozprávky tatranské* (Knižné centrum, il. Ján Vrabec), nasmerovaných na formovanie vzťahu detí k prírode, v ktorých sa však nevyhol pomerne priamočiaremu moralizmu, aj rozprávok **Ladislava Fričovského** *Sťahovaví snehuliaci* (Produkčná dielňa AVE, il. Karolína Andreasová), ktorý takisto nedokázal potlačiť mentorský, paternalistický tón.

Iné rozprávkové príbehy boli poznamenané vyššou či nižšou mierou amaterizmu. Platí to aj o novej rozprávkovej knihe publicistu **Jozefa Kollára** *Ponpia a Piapon* (Regent, il. P. Stanekovič), ktorá je v súlade s podtitulom *Bláznivá kniha o duchoch a dušíkoch* burleskou bez pevnejšej koncepcie založenou väčšinou na prvoplánovom humore. Po pomerne zdĺhavej expozícii nasleduje príbeh s tradičným protikla-

dom dobra a zla aktualizovaným pomocou módného paranormálneho prvku. Rozprávke chýba dramatismus, vtipnosť, pričom viaceré celkom originálne nápady zostali sujetovo a naračne nevypracované. **Miroslav Saniga** má podľa všetkého „nažité“ na biologické rozprávky-báje, jeho nová kniha *Rozprávky prababičky Prírody* (Ružomberok, Epos, il. autor) však svedčí o tom, že predbežne pre ne nedokázal nájsť adekvátny tvar. Neústrojná rozprávková antropomorfizácia pôsobí v rozprávaní o špecifických znakoch vtáčích druhov infantilizujúco a prekáža textom, ktoré mohli byť zaujímavé predovšetkým svojím vecným obsahom a možno aj príbuzenstvom so žánrom báje. Problémom publikácie **Viery Ryšavej** *Z ježkovej kapsičky* (Epos, il. Juraj Maxon) je konvenčnosť príbehov a nekonceptnosť, s akou sa bez viditeľ-

L. PALO / J. Uličiansky: Podivuhodné príbehy siedmich morí

nej zacielenosti striedajú poviedky o deťoch s animovanými rozprávkami. Kniha **Lýdie Kráľovičovej** *Prekrásne rozprávky o ľudských citoch* (Ružomberok, Tlačiareň Ján Šindlery – TESFO, il. autorka) je zasa súborom poetizujúcich, miestami ornamentalizujúcich rozprávkových príbehov postavených na kontaminácii žánru prvkami poviedky a mýtu, s podtextovým duchovným rozmerom a s viac či menej moralizujúcim aspektom.

Takýto aspekt je celkom explicitne prítomný v rozprávkovom príbehu **Martina Hunčára** *Ako Janko Oriášok porazil draka* (Slovo života international Bratislava, il. Soňa Szoková). Rozprávkový pôdorys a rekvizity slúžia jednoznačne, v súlade s podtitulom *Kresťanská rozprávka*, na šírenie kresťanskej mravouky. Príbeh sám má vyslovene amatérske parametre.

V značnej miere to platí aj o knihe **Olega Šuka** *O Červenej Čiapočke, ktorá tancovala s vlkami* (Košice, samizdat, il. Zuzka Šuková). Sujeť sa dotýka fenoménu detského strachu a nízkej miery porozumenia dospelých voči detskej úzkosti vyvolanej desivými snami a predstavami, ktoré u nich neraz mimovoľne, neuvedomene navodia práve dospelí. Ide teda o nosný problém, jeho literárne spracovanie je však začiatočnícke, čomu neodpomohlo ani to, že text vo svojej dikcii a v princípe nazerania na detstvo prezrádza školenie na Malom princovi.

Popri rozprávkach sa v pôvodnej tvorbe roku 2003 objavilo viacero príbehov zo života detí. Cyklus poviedok **Boženy Lenčovej** *Miško a jeho kamaráti* (Matica slovenská, il. P. Uchnár) ponúka štandardný diapazón motívov. Zážitky predškôlaka Miška na sídlisku, v rodine,

škôlke, prvé kamarátstva i prvé sklamania sú situované do tradičného časového rámca od jari do Vianoc a uzavreté konvenčnou pointou: správou o budúcom súrodencovi. Ale i bežná realita podaná kultivovane a s porozumením voči detskej duši má pre malých čitateľov sebautvrdzovací význam. Nie vždy sa však v takomto prípade autori dokážu vyhnúť nebezpečenstvu deskriptívnej bezproblémovosti života a lacnej idyle, ako to možno vidieť napr. v poviedkach **Milana Chovana** *Terezkin košíček* (Epos, il. Aneta Mišovie).

Väčšina príbehov zo života detí v minuloročnej produkcii aspoň marginálne využíva ako súčasť sujetovej štruktúry fantazijný princíp. Tak je to v próze **Blaženy Mikšíkovej** *Smieško z I. A* (Mladé letá, il. Danica Pauličková), ktorú možno vo vývine autorky vnímať ako kvalitatívny posun. Ak totiž fantasmatika Mikšíkovej doteraz slúžila len na vytvorenie rozprávačsky síce zručných, ale sujetovo celkom konvenčných animovaných zvieracích rozprávok, v tomto prípade ju funkčne zužitkovala na modelovanie znakovosti textu: imaginárnu postavičku Smieška využila ako personifikáciu prváckych pocitov v škole a postavila na tom vtipné, nenáročné čítanie.

Na rozhraní poviedky a rozprávky sa pohybujú aj prózy **Margity Ivaničkovej** *Pyžamkáči* (Mladé letá, il. Dáša Hložeková). Knižné vydanie pôvodne rozhlasových večerníckových rozprávok obnažilo ich skôr poviedkovú než rozprávkovú žánrovú podstatu. Zaiste k tomu prispela aj skutočnosť, že postavičky z detského pyžamka oživené detskou fantáziou zostávajú len okrajovo prítomnou imagináciou, ktorá prostredníctvom rodičov (čoby médií) pomáha deťom vyriešiť malé záhady. Aj v tom-

to prípade vládne medzi deťmi (ktoré občas pôsobia naivnejšie, než im na ich vek azda prislúcha) a dospelými harmónia.

Zábavnosť spojená s rudimentárnymi hodnotami rodinných vzťahov charakterizuje tvorbu **Gabriely Futovej** a objavuje sa aj v jej dvoch nových prózach **Nezblázni sa, mamička!** a **Keby som bola bosorka** (Mladé letá, il. P. Cpin a M. Šútovec). Pre čitateľsky príťažlivé prózy tejto autorky je charakteristické trpezlivé a ústretové partnerstvo dospelých vo vzťahu k deťom a rodinné trampoty súrodencov, resp. rozmazaného dieťaťa. V rámci sujetového stereotypu, ktorý si autorka vytvorila, ide buď o sujetové tajomstvo (zatajenie skutočnosti, že podivuhodné udalosti odohrávajúce sa okolo hrdinky sú zinscenované jej rodinou), alebo o moment falošného výkladu (v próze **Nezblázni sa, mamička!** výklad kontextu, v akom zaznie pojem útulok). Na takom základe vie vypracovať vtipný príbeh naplnený akčnými motívami a vierohodne vybudovanými charaktermi a vzťahmi. Cez úsmevnú napínavosť deja presvitá autentická, nesentimentálna rodinná spolupatričnosť.

Marginálna fantastika s paranormálnym, magickým príznakom figuruje v debute **Kataríny Petkaničovej Hody s upírom** (Ikar, il. Miloš Kopták). Dotyk s telom salamandry škvrnitej v tomto príbehu spôsobí, že hrdina z bratislavskej Dúbravky získa schopnosť vidieť bolesť a ťaživé problémy antropomorfizovane, v podobe rôznofarebných upírov. Použité banálne i originálne nápady sa „rozpusťili“ vo verbálnej deskripcii (neadekvátny rozsah má napr. popisovanie triviálnych životných situácií), ku ktorej patrí aj nadmiera

zdrobnenín (vatička, prštek, nechťík), ktoré vo vzťahu k hlavnému hrdinovi (deväť-desiat rokov) pôsobia neprimerane maznavo. Zriedkavejšie sa v produkcii detských príbehov objavujú prózy pre stredný vek. Do tejto kategórie patrí debut **Dagmar Pokornej Lienky z piatej B** (Q111, il. M. Matlovičová). Príbeh o troch piatačkach, ktoré spolu s učiteľkou hudobnej výchovy nacvičujú súťažnú pieseň na festival a popri tom sa vyrovnávajú s prvými príznakmi dospievania, má spád, hoci viaceré situácie pôsobia vykonštruovane, resp. sú sujetovo nedotiahnuté. Vo svojej podstate je to próza významovo lineárna, jednoplánová, psychologicky skôr plytšia než plastická. Približne v rovnakom veku ako hrdinky prózy D. Pokornej sú i hrdinovia v amatérsky pôsobiacom príbehu **Pavla Fábryho Chlapčenský revír** (Epos, il. Ján Kelemen). Začína sa ako prázdnninový príbeh, pokračuje ako návod na ochranu prírody.

V kontexte príbehov pre mladšie deti sa v minulom roku objavili aj spomienkové prózy. Próza **Jaroslavy Blažkovej Traja nebojsovia a duch Miguel** (Q111, il. B. Votavová) je rozprávaním o detstve Blažkovej otca a jeho dvoch bratov prežitom v mestečku Rakúsko-Uhorskej monarchie a podanom tak, ako si ho v podobe otcovských rozprávání uchovala autorkina citová pamäť. Niekedy humorné, inokedy dojímavé príbehy dýchajú láskavosťou, nostalgiou a nehou, aká sprevádza spomienky na najbližších, a zároveň vydávajú svedectvo o mravnej a ľudskej statočnosti. Podobne ako kedysi Rozprávky starej matere M. Jančovej, aj v tomto prípade autentické citové väzby vyjadrujú nielen epizódky o huncútstvach

troch súrodencov a ich dôsledkoch, ale aj situácia, v akej sa k autorke dostali a v akej ich ona posúva ďalej. Spomienkové podložia má aj kniha **Jána Fábryho** *Nezbedníček* (Mladé letá, il. V. Kardelisová). Fábryho rozprávania sa v podstate dotýka hlavne objavovania prvých vecí v živote, v tom zmysle je typologicky z rodu takých próz, aké predstavuje Chlapčekomu leto M. Rázusovej-Martákovej. Spomienkovosť je prítomná prostredníctvom priameho rozprávača, ktorý neskrýva totožnosť ja-rozprávajúceho a ja-prežívajúceho.

Oživenie (aspoň kvantitatívne), ktoré možno pobaďať v príbehoch zo života detí, je tentoraz badateľné aj v *próze pre dospievajúcich*, ktorá nezaznamenala výraznejší rozmach v podstate od prelomu 80. a 90. rokov, hoci z času na čas sa dielo tohto typu objavilo. Malý obrat k lepšiemu sa v minulom roku ukazuje predovšetkým zásluhou próz P. Glocka a J. Šimulčíkovej. Próza **Petra Glocka** *Tri vety pre ošpedalské siroty* (*Tanec v okovách* – vydalo vydavateľstvo Cornea) má základ v rovnomennej rozhlasovej hre. Stvárníuje problém násilia v rodine v prepojenosti s problémom alkoholizmu a nezamestnanosti. Glockova novela, koncipovaná do troch častí, je hĺbkovou sondou do traumy psychicky i fyzicky týraného dospievajúceho dieťaťa, vyjavuje jeho bezmocnosť a bezradnosť a upozorňuje na šikmú plochu, do akej môže takáto situácia vyústiť. Glocko využil skúsenosti z novelisticky konštruovaných próz svojej dávnejšej dielne: časovú kontrakciu príbehu – konflikt sa dramaticky vyostří a vyrieši v priebehu niekoľkých dní, súvzťažnosť viacerých časových a dejových pásem, postavu chápavého starého otca ako harmonizujúci prvok,

ktorý uvoľňuje vypätú tenziu. Vyššiu mieru presvedčivosti a zážitkovej intenzity však ponúka rozhlasová hra.

Na závažné sociálne problémy súčasnosti reaguje aj dievčenský román **Jany Šimulčíkovej** *Nebud' labuť* (*Úlet k protinožcom* – Knižné centrum Žilina). Je pokračovaním príbehu dievčaťa Beáty (Bébé) z prózy *Na hojdačke*. Protagonistka po neúspešných prijímačkách na vysokú školu odíde so svojou láskou Paľom za „operku“ do Austrálie. Cez tento motív sa román stáva vlastne prvým (a celkom iste nie neúspešným) pokusom stvárníť novodobý psychosociálny fenomén. Psychologicky je táto próza vypracovanejšia než predchádzajúca, autorka pritlmila sklony k vymelkovanej exkluzivite, dokázala vierohodnejšie rekonštruovať vnútorný svet dievčaťa, ktoré sa musí vyrovnávať so situáciou cudzinky ekonomicky závislej od chlebobarcov i s poznaním, že cesta späť z drogovej závislosti môže byť nemožná. V porovnaní s prvým románom jemnejšie precizovala jazyko-vo-štylistický plán prózy, a tak sa jej podarilo „utrafiť“ autentický spôsob komunikácie mladých.

Dobrá dojem zanechá v čitateľovi aj nová kniha **Jely Mlčochovej** *Stratený egyptský poklad* (Senica, Arkus). Pozoruhodná je jednak už zvoleným žánrom: dievčenská detektívka predstavuje v našej literatúre zriedkavosť, u autorky však podľa všetkého pôjde o programové zameranie. Vcelku úspešne sa totiž o uvedený žáner pokúsila už v próze *Adrianin prvý prípad* (vtedy sme jej vyčítali predovšetkým nekorektnosť spojenú s faktom, že išlo v podstate o nepriznanú prepracovanú verziu jej prvej knihy tohto typu *Hľadajte muža v maske*). Mlčochová má schopnosť modelovať

vať záhadu, vybudovať okolo nej napínavý dej a predovšetkým formovať podarené, originálne a primeranou mierou humornej nadsádzky ozvláštnené postavy (rodina, svojrázna stará mama, archívár i kriminalista). Vznikol tak príjemný prázdninový príbeh, ktorý má šancu spontánne zaujať dospelávajúce čitateľky.

Prózu pre dospelávajúcích rozšírila o historicko-dobrodružný žáner **Zuzana Zemaníková**. V príbehu *Lulukaj* s podtitulom *Dobrodružný román z našich dejín* (Matica slovenská, il. D. Moravčíková) sa sústredila na postavu kupca Sama a na obdobie predchádzajúce založeniu jeho ríše, poznamenané zápasmi s Avarmi a bojom s Franskou ríšou. Sujetové napätie je vybudované na protiklade pozitívneho (postavy Slovanov) a negatívneho (postavy Avarov) rozloženého podľa ideového kľúča. Drsnú dobu, exotiku dávnych vekov, divéj prírody a divých hord evokovala miestami naturalisticky, detskému čitateľovi ju priblížila prostredníctvom postavy slovanského chlapca a jeho uhla pohľadu. Starším deťom je určená aj próza **Mariána T. Behúňa** *Prázdniny na Dubovej samote* (Vydavateľstvo Dobrá voda, il. Pavel Čisárik). Prázdninový príbeh, tematicky sa dotýkajúci problému prenasledovania občanov pre ich náboženské presvedčenie počas totality však trpí deskriptívnosťou a v istom zmysle ho možno pokladať za tematicky aktualizovanú modifikáciu ideologického modelu prózy (pravda, v opačnom svetónázorovom garde), akú predstavujú ideologizujúce schematické príbehy z prvej polovice 50. rokov. Rozprávačskou rozvláčnosťou a ťažkopádnosťou trpí aj debut **Miroslava Bórika** *Čakanie na budúcnosť* (Agentúra K-Kristína Rybárová, il. Silvia Kassayová) – ten-

DUŠAN POLAKOVIČ /
Peter Nagy: Bobi a kamoši

toraz ide o amatérsky pokus v žánri vedeckej fantastiky.

V produkcii kníh pre deti a mládež sa každoročne objavujú publikácie, ktorých prioritným zámerom je príťažlivým spôsobom šíriť a sprostredkovať poznanie. Jedna línia takejto *náučnej literatúry* používa na tento účel beletrizujúci princíp, predovšetkým naračné a sujetové postupy rozprávky, zriedkavejšie poviedky o deťoch. Tento typ produkcie, dosť ľahko podliehajúci lacnej a nefunkčnej beletrizácii, predstavuje v minuloročnej produkcii próza **Evy Hajdu** *Zázračná krajina húb alebo Rozprávkový atlas húb pre deti* (Vendryně, Region Beskydy, il. Marie Siegelstein). Kniha je adjustačne výpravná, ale konvenčné rozprávkové postupy a náučnosť si navzájom prekládajú. Text napokon nie je ani rozprávkou, ani atlasom húb.

Hoci v ostatných rokoch patrila *povesť* medzi bohato zastúpené žánre, pre rok 2003 to tak celkom neplatí. Okrem reedície knihy Klimenta Ondrejku vydané ešte r. 1972 Rozprávania spod Salatína (LAPRINT, il. Daniel

Teplický) a Márie Ďuríčkovej Bratislavské povesti (r. 1996 s názvom Dunajské povesti) vyšli dve pôvodné knihy tohto žánru. Kniha **Antona Habovštiaka Slovenské povesti II.** (Matica slovenská, il. Peter Matis) je súborom profesionálne podaných historických i miestnych povestí s látkovou väzbou na celé Slovensko. Literárne spracovanie jednotlivých látok je doplnené doslovom autora, slovníčkom vysvetľujúcim málo známe krajské výrazy alebo archaizmy a poznámkami, a vysvetlivkami, ktoré ozrejmujú historické pozadie lokality, doby alebo osobnosti, na ktorú sa konkrétne povesti vzťahujú. Habovštiakova kniha je dôstojným príspevkom do „ľudového dejepisu“ Slovenska, za aký možno projekt Matice slovenskej, povestovú mapu Slovenska, považovať.

Ako autorka povestí **Turkova stupaj** s podtitulom **Povesti zo žilinského kraja** (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, il. Miroslav Strnadel) sa vcelku úspešne prezentovala aj poetka a prozaička **Zuzana Kuglerová**. Platí to predovšetkým o povestiach prvého a druhého cyklu knihy (Povesti o bohoch a praotcoch a Povesti o Tatároch a Turkoch). Kuglerová dokáže vybudovať dramatický dej a vie sa vyvarovať sujetového stereotypu.

Kdesi na pomedzí povestovej tvorby a úžitkovej literatúry sa nachádzajú encyklopedicky usporiadané publikácie o paranormálnych javoch. V r. 2003 sa k nim zaradila kniha **Ivana Szabóa Slovenské strašidlá od „A“ po „Ž“** (Vydavateľstvo Štúdio humoru a satiry, il. Milan Stano). V podstate však ide o dosť náhodne koncipovaný a torzovitý pendant ku knihe Miloša Jesenského **Krajina zázrakov** (1998). Literárna podoba textov nespĺňa podtitul *Legends, poves-*

ti, príbehy: sú to totiž len holé sujetové kostry poverových látok, nie literárne vypracovanejšie príbehy.

Poézia pre deti je zastúpená najmä autormi strednej a staršej generácie. V tomto kontexte si spoľahlivú profesionálnu úroveň už desaťročia udržiava **Jozef Pavlovič**. Jeho **Riekankovo** (Matica slovenská, il. Daniela Krajčová) ponúka najmenším deťom jazykovo vtipné, rytmicky úderné veršovanky usporiadané do cyklov podľa štyroch ročných období.

Riekankový pôdorys majú aj verše v novej knihe **Františka Rojčeka Keď sa lieta na veľrybe** (PRIMA ART – NONA, il. M. Matlovičová). V súlade s titulom majú jeho básne blízko k nonsensu, sú poväčšine podložené intelektuálnym humorom a niektoré sa prechyľujú k naratívne typu poézie. Vtipné metafory, funkčná hravosť s jazykom, nonsense a nápadité pointovanie radí Rojčekovu zbierku medzi to najlepšie, čo v posledných rokoch pre deti v oblasti poézie vyšlo.

Po dlhšom odmlčaní sa novou knihou ohlásila aj **Dagmar Wagnerová**. Jej **Básnicková babka** (Mladé letá, il. S. Mydlo) je tematicky pestrá séria básničiek riekankového rytmu, usilujúca sa o ozvláštnený pohľad na dôverne známe veci, momenty a javy a svedčiaca o životaschopnosti hravej imaginácie v tvorbe pre malých čitateľov. Novým menom v poézii pre deti je **Gabriela Dittelová**. Básnická knižka **Letí, letí, všetko letí** (Junior, il. Petra Némethová) má však pečať konvenčnosti v tematike a znaky amaterizmu v úrovni veršovej techniky.

Poézia pre dospelujúcich – ak by sme mali na mysli autentický intencionálny

básnický text – v podstate už celé roky nejestvuje. Aj minulého roku ju nahrádzali texty populárnej piesne a špecifické výbery z poézie pre dospelých. Pop-texty tentoraz zastupuje výber Zuzany Krížikovej z piesňových textov 1969–2003 **Zora Laurinca** *Pesničky na čítanie* (Perfekt). Potrebu poézie u mladých môže však azda saturovať i zbierka lúboostnej lyriky **Jána Štrassera** *Stala sa nám láska* (Ikar), resp. výber z lúboostnej poézie **Miroslava Válka** *Jesenná láska* (Slovenský spisovateľ).

Básnický jazyk je však uplatnený aj v slovensko-nemeckom „bilderbuche“ **Jany Bodnárovej** *Čo som videla pri jazere – Was ich am See gesehen bekam* (BAUM, il. Juraj Bartusz). Na filiácie lyriky upozorňuje podtitul: *Básničky, ktorým sa nechcelo rýmovať*. Lyrické miniatúry, inšpirované pobytom autorky pri Starnberskom jazere, napísané na prírodný motív (neskorej jesene a nastupujúcej zimy), vyjadrujú náladu okamihu, a tým pripomínajú stavebný princíp haiku. Tematicky má k poézii veľmi blízko aj kniha **Štefana Moravčíka** a **Danuše Dragulovej-Faktorovej** (*Kalam*) *búrske oriešky. Princíp hry v tvorbe pre deti* (Matica slovenská, il. M. Kellenberger). V tomto prípade ide však o antológiu, ktorá mladým čitateľom odкрýva tajomstvá a finesy jazykovej hry v poézii, prevedie ich vybranými literárnoteoretickými pojmami, upozorní na básnikov-majstrov slovotvorby v slovenskej i svetovej literatúre, zasväťí do ťažkostí a radostí literárnej tvorby.

Špecifický typ publikácií každoročne predstavujú aj cykly hlavolamov, hádaniek, jazykolamov. Keďže deti mladšieho školského veku hádanky milujú, nestratí sa medzi nimi ani najnovší vý-

ber tohto typu, knižka **Márie Ďuričkovej** a **Márie Števkovej** *Ahoj, hádanka! Veľká kniha hádaniek, rapotaniek, prekárаниеk, hier a vyčítaniek*. (Il. M. Cipár. Bratislava, Buvik 2003).

Posledné poznámky sa dotknú fenoménu *kreatívne písanie detí*. Tento typ tvorby sa v posledných rokoch prezentuje najmä v podobe zborníkov prác z regionálnych súťaží, ojedinele aj ako súčasť edičného plánu profesionálnych vydavateľstiev. Takto r. 2003 vyšla *Knižka pre radosť. Humor zo školy* (Mladé letá, edit. Magda Baloghová). Hrubej komercii, ako ju reprezentuje publikácia Sisy Záhadnej (Víta Krnáčová) *Fľakove bláznivé dobrodružstvá* (Martin, VEM 2003, il. Viliam Mruškovič), pozornosť na tomto mieste nebudeme venovať.

Na pozadí bilančného pohľadu telegraficky sumujme avizovaný problém „pridanej hodnoty“: Žánrové spektrum tvorby je v porovnaní s ostatnými rokmi bohatšie o príbehy zo života detí a mládeže, pričom táto oblasť tvorby autentickejšie (hoci ojedinele) začína reagovať na aktuálne sociálne problémy dnešnej mládeže. Z generačného hľadiska je spoľahlivá hlavne stredná a staršia generácia autorov – debutanti sú poväčšine „starorodičovského“ razenia a tí hodnoty tvorby skôr devalvujú ako rozvíjajú. Z esteticko-umeleckého hľadiska možno v roku 2003 „pridanú hodnotu“ hľadať v knihách pre deti a mládež len opatrne a ojedinele (Uličiansky, Blažková, Futová, Glocko, Šimulčíková, Mlčochová, Rojček). A tak situácia slovenskej detskej literatúry zostáva naďalej rozpačitá, hoci nie beznádejná.

Smútok v krajine rozprávky

Za Máriou Ďuríčkovou (29. 9. 1919–15. 3. 2004)

JÁN TURAN

V povojnových rokoch biedy, chudoby a telesného i duševného utrpenia zasiahla Slovensko epidémia tuberkulózy. Vrcholila začiatkom 50. rokov. Vtedy som sa zoznámil s Máriou Ďuričkovou. Obaja sme boli pacientmi v Novom Smokovci. Ona v Liečebnom dome Európa, ja v Starej osade, ležiacej hneď naproti. Vidali sme sa pri novinovom stánku. Kupovali sme Kultúrny život. Prekvapilo ma, že ona poznala moje meno, hoci som mal v Kultúrnom živote uverejnenú len jednu báseň. O nej som vedel, že sa musela rozlúčiť so svojím milovaným učiteľom. O literárnych ambíciách múdro mlčala. Potom sa naše cesty niekoľko rokov míňali. Ona sa vrátila k deťom ako redaktorka detských časopisov, ja som na tri roky uviazol v sanatóriách. V roku 1956 sme sa znova stretli na stránkach Mladej tvorby. Ona, o pol generácie staršia a patriaca skôr do generácie povstaleckej – vtedy už autorka dvoch veršovaných kníh pre deti – pociťovala potrebu prekročiť žánrové i vekové obmedzenia poézie pre deti. Veď si niesla so sebou tragickú, bolestnú skúsenosť vojny a SNP. Keďže to boli témy aj nastupujúcej literárnej generácie okolo Mladej tvorby, vábilo ju to k nej. Nadviazala priateľský kontakt najmä s Miroslavom Válkom a Lubomírom Feldekom. Bola vtedy už redaktorkou Mladých liet. A bolo aj jej zásluhou, že Feldek, Válek i ja sme sa postupne v rokoch 1957, 58, 59 stali nielen redaktormi Mladých liet, ale aj tvorcami tam debutujúcimi poéziou pre deti a mládež i prekladmi.

Z tohto obdobia si starostlivo opatrujem fotografiu, ktorú mi Mária Ďuričková venovala. Na rube je text: „Jan-

kovi Turanovi na pamiatku nášho visá vis sedenia Mariena. 3. 6. 1959.“ Na fotografii mladá pôvabná štyridsiatnička na ktorejsej bratislavskej ulici číta noviny, vari prvomájové.

Vtedy sme dokonca bývali na tej istej Dunajskej ulici takmer v susedstve, a tak viem, že svojou jedinečnou, ale ochromujúcou životnou skúsenosťou bola priam predurčená napísať generačný román o účasti učiteľskej inteligencie v SNP. Navyše práve vtedy vychádzali vo vydavateľstve, kde sme redaktorčili, pre ňu také inšpiratívne diela ako povstalecká Madlenka Viery Handzovej, Jašíkovo Námestie svätej Alžbety či Hečkova Svätá tma.

Ale ako sa mohla podujat písať dielo, ktoré by si bolo vyžadovalo dlhodobý návrat do tých čias a na tie miesta, ktoré pre ňu znamenali celoživotnú traumy, z ktorej sa nikdy nedostala? Veď vytvoriť také dielo znamenalo nanovo intenzívne a v samote prežívať to všetko znova tam, v Omastinej, odkiaľ po skončení vojny v štyridsiatom piatom utiekla „ako smutný vojnový stroskotanec“. Ona, skrz-naskrz celou svojou bytosťou dedinský človek, bola nútená hľadať si nový domov v Bratislave. Ak chcela žiť a prežiť, tu sa musela stať iným človekom. A tak svoj údel, ktorý bol viac úderom, svoju vojnovú skúsenosť vládala vteľiť len do poézie, do jedinečnej baladickéj skladby *Zvoňte, zvony, v štyri strany* (1958), ktorou po vydaní *Čarovnej píšťalky* (1958) zaklúčila svoje básnické tvorivé obdobie.

O nič ľahšie, ako bolo pre ňu nájsť si svoje miesto v živote v službách detskej literatúry, si hľadala aj svoj hlas a miesto v literatúre pre deti. Vzhľadom na to,

že básnické pole práve vtedy začala obsadzovať po Feldekovej iniciatíve nielen rodiaca sa trnavská skupina, ale aj Válek a Turčány a ďalší, Ďuričková rozvážne vycúvala do prózy. No najmä preto, že poézia, ani tá epická, ku ktorej inklinovala, nestačila vysloviť jej bohatú životnú skúsenosť a zážitkové fondy z detstva a mladosti. Bol tu však aj ďalší, podľa mňa ten najhlavnejší dôvod, prečo sa Ďuričková uchýlila takmer výlučne k tvorbe pre deti. Poznačená nielen vojnovými traumami, ale aj poznáním druhej, odvrátenej tváre života v nebezpečnej chorobe, na ktorú ešte stále zomierali aj jej, aj moji známi zo sanatórií, sa utiekala k tvorbe pre deti ako k permanentnému zdroju radosti z objavovania zázračností života, ako k zdroju večnej, radostnej a nenásytnej túžby po láske, dobre, spravodlivosti, krásy i dobrodružstve z citového poznania. Keďže to všetko sama potrebovala, vytvárala si takýto svet vo svojom diele, bohato rozvrstvenom druhovo, žánrovo, tematicky i čo do vekového určenia svojimi poviedkami, rozprávkami, povestami, fantazijnou i realistickou prózou. Vo svojej tvorbe potrebovala detstvo ako hodnotu a veličinu permanentne prítomnú a ešte ochraňovanú starostlivosťou a láskou dospelých pred ničivými údermi osudu. Sama si tak predlžovala a prinavracala detstvo. Aj to svoje zvolenskoslatinské, krásne a harmonické, bohaté na zážitky ešte patriarchálnej dediny. Ale aj to súčasné, lebo ani to jej nebolo cudzie. A keďže si uvedomovala hodnotu detstva a jeho určujúcu pozíciu v živote každého jednotlivca, rozhodla sa deťom zmnožovať a predostierať všetky jeho krásy a zázračnosti vo svojej vlastnej tvorbe.

Hodnotu detstva z odstupu času múdro formulovala v citovo, myšlienkovito i teoreticky hlbokom vyznaní v rozhovore s Jánom Poliakom v knihe *Rozhovory o literatúre pre mládež* (1975). Už vtedy bolo jasné, na akú vynikajúcu autorku Mária Ďuričková dozrela, aké významné dielo určené všetkým vekovým kategóriám čitateľov vytvorila. A to mala pred sebou ešte celé štvrtstoročie života a tvorby! Spomenutý rozhovor, ktorý sa číta ako majstrovská buninovská poviedka z prostredia dediny, ale najmä jej dielo svedčia o tom, ako hlboko bola Mária Ďuričková vkorenená do života dediny, ako dokonale poznala jej ľudí, zvyky, reč, a najmä folklór, zvlášť rozprávku z ústneho podania jej staršej. Takto sa sama vyznáva: „*Rozprávka, to je najväčšia udalosť môjho detstva. Očarenie z nej nosím ustavične v sebe.*“ A ďalej: „*Už vtedy, v detskom veku som poznala clivé závaný osamotnosti – a tie mi vtisli do rúk pero...*“ Áno, už v detskom veku sa rodí tvorca. Už vtedy sa začínajú formovať niektoré danosti a umelecká orientácia budúceho umelca. Svoje detské vnímanie Marienky Pieckovej pociťovala a neskôr formulovala Mária Ďuričková ako „*vnímanie s danajským darom nízkeho prahu bolesti*“. A práve takému ľudskému ustrojeniu nadelil osud údery najbolestnejšie! Nečudo, že túto precitlivosť a povahové črty pripísala nielen svojej dievčenskej hrdinke Majke Tárarke či matke Jozefa Kedru v *Stíhačovi* na galuskách, ale aj Ivanovi Garajovi z poviedkovej knihy *My z ôsmej A*, ktorá stála na začiatku kvalitatívneho prelomu slovenskej tvorby zo súčasnosti na začiatku 60. rokov 20.

storočia. Aj Ivan Garaj pri prvom záchveve ľúbostného citu trpí a trápí sa preto, že Dana Hlaváčová chce na umeleckú priemyslovku, a pritom nevie, že je daltonistka. Ale cit či precitlivosť týchto postáv nie je ich mínusom. S pocitom autorky, že nízky prah bolesti je pre tvorcu darom danajským, možno potichu polemizovať.

Bolo mi ctou a potešením, že som mohol pracovať v jej blízkosti, keď sa niektoré jej diela rodili, a že som daktoré zredigoval. Ak som sa ako redaktor niečomu naučil, naučil som sa predovšetkým od nej. Neraz zdôrazňovala: „Najlepším redaktorom je ten, kto má na stole najošúchanejšie Pravidlá slovenského pravopisu a Slovník slovenského jazyka. Tomu sa nelení všetko si overovať.“ Pravdaže, najošúchanejšie ich mala ona. Bola však nielen skvelou redaktorkou, ale ako spisovateľka aj brilantnou štylistkou. Jej hrdina sa „rozrehoce hrubo a huňato, už celkom chlapským hlasom“. – „Paľko výskal, až sa tak zalieval od radosti.“ – „Odhalil bezzubé ústa s osamelými lopatôčkami dvoch zúbencov.“ Takýchto štylistických skvostov je v jej bohatom, zemitom a metaforickom jazykovom vybavení neúrekom.

Ešte sa treba pozastaviť nad jej dielom z najžiarivejších. Bolo a je ním Slniečko, obnovené roku 1969 najmä jej zásluhou. Keďže mala odvahu za troch chlapov, v krátkom závane slobody po zrušení cenzúry v doslove k náučnej knihe Imricha Hornáčka *Republika naša* prirovnala Stalina k Hitlerovi, bolo jej súdené byť dušou a šéfredaktorkou časopisu len dva roky. Z Mladých liet, ktoré Slniečko vydávali, odchádzala s ťažkým srdcom. A pre mňa nebolo jed-

noduché prevziať vedenie redakcie práve po nej.

Potom sa venovala už len svojej tvorbe. A práve tento nedobrovoľný odchod priniesol najbohatšiu žatvu jej najvýznamnejších rozprávkových a povestových kníh z prostredia Bratislavy. Zachránila tak nesmierné rozprávkové kultúrne bohatstvo doslova v poslednej chvíli.

K téme SNP, pre ňu takej bolestnej a osudovej, sa Mária Ďuríčková ešte raz vrátila. No nie svojím beletristickým textom, vzdala mu česť ako zostavovateľka antológie poviedok, básní, náhrobných nápisov a dokumentov. Kniha dal názov verš Jána Kostru „*Keď národ malý stal sa veľkým*“ (1984). V úvodnom slove, v ktorom sa Ďuríčková podpísala aj svojím občianskym menom Masaryková, prihovorila sa deťom: „*Po fašistoch sa našli stopy najúdesnejšie: masové hroby. Zakvílila dolina hlasom veľkým, lebo v tých hroboch ležali mnohí stratení a nezvestní: manželia, otcovia, synovia, dcéry, bratia – i vdova Anna Kuricová z Omastinej, matka piatich detí. Tam som si i ja našla svojho manžela... Ó slaboda draho zapltená, pečiatka krvavá...*“ Tú bolesť mladej ženy a matky synčeka si niesla po celý život v sebe a so sebou. Ako silná žena si ju nechala pre seba. Dalo by sa povedať, že si ju chránila, lebo to bola jej bolesť, hmotná a hmatateľná. Ten hrob bol neviditeľným hrobom jej duše. Tí, čo ju dobre poznali, o ňom vedeli a mlčali s ňou. Potom, ako túto bolesť a hrôzu vykričala v balade *Zvoňte, zvony v štyri strany*“ („*Nechcem žiť bez teba, nechcem nežiť s tebou*“, a jej „*srdce precitá zo smrti*“, dotýkala sa tejto témy už len pria-

mo, útržkovito a mimochodom. V poviedke *Povedz mi to ešte raz* (1970) ústami dievčenskej hrdinky Želky, ktorá spomína na otca, hovorí: „*Našli sme ho spolu s ostatnými na dve piade pod zemou v borovom háji Cibislávka.*“ Len takto nezúčastnene a dokumentárne skladá mozaiku tej udalosti, keď v Omastinej na jar 1945 exhumovali a identifikovali mŕtve obete. Akoby tú farchu životného úderu podvedome naložila na plecía deťom, teda tým mladým a silným, ktorí ju budú vládaf niest za ňu už bez bolesti.

Mária Ďuríčková bola za svojho života prítomná v slovenskej literatúre presne plné polstoročie. A ešte isto aspoň tak dlho bude. Tu si neodpustím ešte jednu privátnu spomienku na stretnutie s jej dielom. Môj syn Andrijan vo svojom predčitateľskom období v roku 1965 si tak obľúbil rozprávku *Devulienka Snehulienka* z knihy Bohatier Kremienok (do slovenčiny r.1965 uviedla Mária Ďuríčková), že si znova a znova každý večer vynucoval jej čítanie. Zámerne som nepoužil termín *preložila* Mária Ďuríčková, lebo všetko, na čo siahla, aj rozprávkové bohatstvo iných národov, dostalo v jej podaní umelecké materské znamienka slovenskosti. Dnes som si na počesť veľkej rozprávačky rozprávku prečítal znova. V tom drobnom veľdielku je všetko, čo uchvacuje a formuje detskú citlivú dušu: láska a túžba po dieťati, radosť, bolesť, strach, nespravodlivý trest i víťazstvo spravodlivosti a dobra, nakoniec životná har-

mónia. A v akej štylisticky bohatej básnickej podobe, ktorá už rátala s hlasitým čítaním! Takto na tvorbe Márie Ďuríčkovej, aj tej prekladovej, rástli a odrastali nielen moje deti, ale celé generácie detí. Ak si uvedomíme, že jedno detské čitateľské pokolenie odrastie každých sedem-osem rokov, za pol storočia je to sedem generácií, státisíce, ba milióny čitateľov. Jej bohaté dielo, takmer celé ešte stále prítomné v knižniciach, si deti naďalej požičiavajú a čítajú.

Prešporský zvon za dunajskou kráľovnou rozprávky zvoní smutnejšie, ale Guľko Bombuľko sa veselo gúľa. Danko a Janka po Gevenduche opakujú: „Šucha-rucha-Gevenducha-šmyk!“ Stvárajú ako predtým. Ale zo života odišla tá, ktorá vedela zrekonštruovať povesti či rozprávku zo zlomkov. Opustila nás veľká slovenská spisovateľka, ktorú – ako to sama hrdo a sebavedome priznáva – „stvoril rodný kraj“ a ktorá práve preto vedela vytvoriť, ba stvoríť rozprávku i knihu z jedného jediného slova Jasietka či Gevenducha. Obdarená týmto stvoriteľským zaujatím ťažko odchádzala z tohto sveta. Veď mala rozpracovaných a nedokončených ešte toľko vecí.

Do poslednej chvíľe si predlžovala život pobytom v zázračnej krajine detstva a rozprávok. Do posledných chvíľ bola duchom vo svojom rodnom kraji. Kým vládala, otvárala a dotvárala svoj *Zemský kľúč*.

A zem sa pred ňou otvorila.

Zbohom, pani Rozprávka

ANNA POLCKOVÁ

„Ale múdri skviť sa budú ako blesk oblohy a tí, ktorí mnohých privádzajú k spravodlivosti, budú ako hviezdy na večné veky.“

Daniel 12, 2-3

Bratia a sestry,

„na začiatku bolo Slovo, to slovo bolo u Boha a Boh bol to slovo,“ tak sa začína jedno z evanjeliových rozprávání.

Slovo sprevádza každý začiatok ľudského života. Ono stavia dieťa na nohy, ním sa nám Boh prihovára v materinskej nežnosti. Múdre slovo podnecuje zvedavosť, vzbudzuje túžbu vedieť prečo. Dobré slovo budí dobrú vôľu. Od začiatku do konca života túžime po dobrom, láskavom, zmysluplnom slove, aby sme sa nepoddali strachu, že nás nikto nemá rád.

Na to, aby nás slovo mohlo budovať, zachrániť a utvoriť z nás skutočného človeka, si Boh vyhľadáva ľudí. Preto, aby zatiaľ tri generácie detí na Slovensku dostávali zrozumiteľné slovo o dobre, kráse, čistote, si do tohto sveta pozval Máriu Ďuričkovú.

Pani Rozprávka, ako ju mnohí volali, nežila vo vysnívanom svete. Práve bolesť, životné úskalia z nej vybrúsili ozajstnú perlu slovenskej literárnej tvorby. V jej rozprávání, vytvorenom

i zozbieranom, sa zračila číra realita. Aby sme dobro i zlo rozoznali, dostali jeho podobu.

Jej slovo vedelo nadviazať kontakt. Vedelo si získať práve deti, nové Božie stvorenia, aby im hlboko do duše napísalo zákon, že láska nad nenávisťou zvíťazí a lož pravdu nikdy nedobehne. Jednoduchosť jej vyjadrení dodávala smelosť, istotu a posielala každého malého pútnika do sveta odvážneho a vzpriameného.

„Múdri budú sa skviť ako blesk oblohy,“ tvrdí prorok Daniel.

Každá rozprávka nás udrží sústreďených, keď sa strhne súboj – kým sa nedozvieme: Kto vyhrá, ako sa to skončí? A v podobnom napätí nás všetkých drží všedný deň vždy, keď nevládzeme rozumieť, že cesta k šťastiu, pokoju, pravde, je taká ťažká.

Dokážeme premýšľať o tom, čo bude? Zvládame odhadnúť, kde a ako sa to s nami, s našimi deťmi v našich životných príbehoch skončí? Čo nám pomáha bdiť, túžiť, hľadať, obhajovať hodnoty ducha, ak nás toľko okolností presviedča, že platí princíp výkonu, moc peňazí a zisku? Aký koniec budú mať príbehy, kde hráme MY hlavnú rolu? Odvážime sa na to pýtať?

Prorok hovorí: Múdri sa budú skviť.

Vo svete, ktorý si človek tvorí bez dobrého slova, bez dobrého Boha, sa tí skutočne múdri ľudia neskvejú. Stoja, žijú obyčajne v ústraní. Skvie sa to, čo nemá dlhé vyhlídky na prežitie. A toto nenormálne, absurdné často akceptujeme. Naozaj sa inak nedá? Je to kliatba, či naše rozhodnutia?

Pán Boh k nám nehovorí nebeskými víziami. Jeho slovo znie veľmi často nenápadne, ale o to profesionálnejšie – vidieť, že sa v nás i v našich súvislostiach naozaj vyzná. Mal tu Syna. Poslal ho, aby svojím slovom, životom ľudí upútal – aby prestali veriť, že blyští sa len zlato.

Mária Ďuríčková sa v tomto svete skvela a bude skvieť hodnotou svojho života i bohatej tvorby. Pre tú si na zem priniesla Božie dary. Pán Boh ju k ich použitiu viedol cestou, ktorá zďaleka nebola pohodlná, naopak, naplnená žiaľom, stratami. Ale Pán Boh ju v tom nechal samu! Daroval ju rodičom, ktorí ju pre jej poslanie v tomto svete jedinečne pripravili. Boli to múdri ľudia. A aj ona bola múdra, lebo vedela, že ich mozoľnaté ruky, čistota charakteru, úcta k životu a bázeň pred Bohom spolu súvisia.

Bola múdra, lebo sa neoddala ilúzii, že ona tvorí prvá. Vedela, že má v čom pokračovať, má na čo nadviazať. Vybrala sa hľadať a nachádzať múdrosť, ktorú overil čas a potvrdila skúsenosť. Nachádzala ju v podmaňujúcich príbehoch skutočných ľudí. Počúvala, zaznamenávala a ladila, aby z viery, zápasov a víťazstiev tých, ktorí už niečo prežili, mali úžitok prichádzajúceho pokolenia.

„Kde iní končia, my začíname“ – tento reklamný slogan sa dá povedať nie-

len so sebavedomím a pýchou, ale aj s bážňou a vďačnosťou. Sú ľudia, ktorí duchovné dedičstvo vyhľadávali preto, aby bol dnes život kvalitnejší, vzťahy úprimnejšie a diela, ktoré tu za sebou necháme, užitočnejšie.

Mária Ďuríčková sa bude v životoch vás, ktorí ste ju poznali, skvieť nielen svojou vytrvalou pracovitosťou, ale aj jej príznačnou skromnosťou a priamosťou, tým, čo jej tvorbe dávalo ten správny rámec – srdce a cit.

Vedela zaujať deti, náročné na pútavý obsah. Dieťa nevydrží čítať a počúvať zo zdvorilosti. To je ďalšia črta, ktorá tvorbu Márie Ďuríčkovej napája na Božiu.

Aj On môže tvoriť, hovoriť a niečo znamenať len pre ľudí, ktorí ostanú pre Jeho slovo, Jeho záchranu, Jeho milosť otvorení a čistí – ako deti.

„Tí, ktorí mnohých privádzajú k spravodlivosti, budú ako hviezdy na večné veky,“ hovorí prorok Daniel. Tí, ktorí nielen hovoria, ale aj niečo robia pre to, aby sa pravda, spravodlivosť a sila ducha dostala dnes medzi ľudí, budú ako hviezdy.

Je umenie, ktoré si dnes takéto pomenovanie nezaslúži. K ničomu novému nevedie, neživí fantáziu. Nemá moc presvedčiť, že spravodlivosť nežije len v rozprávkach, ale musí nájsť priestor medzi nami.

Rozprávky však počítajú s večnosťou. Spravodlivosť tu má zmysel, ona korunuje dobré snahy. Dobrí ľudia nikdy nevyjdú na posmech. Všetko sa na dobré obráti. Iste, je pritom nutné čosi zniesť, niečoho sa vzdať. Je nutné pri-niesť obeť.

Úlohou rozprávok je to isté, čo je úlohou Božieho slova: zasiať do detskej du-

Mária Ďuríčková preberá z rúk Ruda Morica cenu Mladých liet

še hlad po milosti, kráse a láske. Toto semienko však vzrastie len vtedy, ak bude človek vždy na príjme sily, sviežosti, vytrvalosti.

Večnosť je kvalita života, nie jej trvanie...

Vstupnou bránou do večnosti je naša viera. Tá, ktorá nežije z fantázie, ale živí sa poznaním ľudských príbehov Božieho slova, je podoprená modlitbami a očakávaním Božích zásahov. Sme Pánu Bohu vďační za všetko, čím sa v tomto svete Mária Ďuríčková skvela. Bola hviezdou. Ale Pán Boh si ju zažal cez utrpenie, obete – Jeho i jej. Naučil ju rozumieť svojim zásadám. A ona nemohla inak – len dávať z toho, čo jej bolo dané. Pracovala, tvorila preto, aby iných privádzala k spravodlivosti.

Je teraz na vás, milí jej najbližší, a na nás všetkých, čomu z toho, čo do nás

zasialo dobré slovo, dovoľíme rásť, čomu budeme veriť, že má budúcnosť.

Sú vplyvy, ktoré pred nami tvár dobrehého Boha skrývajú. Ale my im nemusíme uveriť. Boží Syn ich zbavil hroziwej moci.

Smrť je koncom len pred našimi očami. Je toho ešte dosť, čo očami nevidíme. Život, ktorý nám Pán Boh dal, ide ďalej. Potrebuje však prejsť bránou večnosti.

Verím, že si Pán Boh dal na bráne, ktorou k nemu vstúpi Mária Ďuríčková, naozaj záležať. Je možné, že tá brána je ZLATÁ. Ona určite vedela, kam sa ňou dostane. Podľa všetkého s tým po celý život počítala.

Amen.

(Prednesené pri poslednej rozlúčke s Máriou Ďuríčkovou)

Nad'alej v útlme

Dramatická tvorba v roku 2003

MARTA ŽILKOVÁ

Jednostranná podpora komerčnej tvorby v médiách už prináša svoje ovocie. V minulom roku nevzniklo ani jedno pôvodné televízne dielo pre deti. Zdá sa, že televízia a sčasti aj rozhlas ako by rezignovali na tvorbu určenú deťom a mládeži. Akoby sa spoliehali na skutočnosť, že tento druh príjemcu si vlastne vytvára program podľa vlastných predstáv, takže je zbytočné ponúkať niečo, čo sa napokon ani neakceptuje. V tejto súvislosti je problematický aj kanál, ktorým sa pôvodná slovenská tvorba dostáva k svojmu príjemcovi. Ak je ním škola, kde sa s umením pracuje iba ako s faktom a nie ako so zážitkom, tam si priazeň a náklonnosť asi nezíska. Pri nových reorganizačných snahách MŠ bude veľmi dôležité presadiť prvky projektu Milénium, kde sa na zážitkovosť pri výklade umenia myslelo. Ak umenie a spôsob jeho percepcie odporúča rodina, vtedy informácia závisí od vzdelania rodičov. Odborná obec nemá dosah na posledné dva prístupy, ale už dnes je jasné, že na rodičovskú výchovu sa celkom zabúda.

Na pozadí načrtnutej situácie sa vyvíja vkus, nároky a záujmová sféra detského príjemcu. Tomu sa snažia prispôsobiť vydavatelia i tvorcovia mediálnych programov. Rozvoj kultúrneho priemyslu a masovej spotreby, medializácia, počítačová elektronika a s ňou spojená virtualizácia neohrozuje litera-

túru (nie knihu!) natoľko, ako sa zdá. Ponúka literatúre iné možnosti (zatiaľ iba na komerčnej úrovni) ako jej doterajší nosič – kniha. Počítačovou elektronikou sprostredkovaná literatúra totiž dáva možnosť aktívnej percepcie, čitatelia dostávajú priestor na dotvorenie či rozvinutie ponúkanej témy. Zatiaľ je tento spôsob iba na insitnej úrovni, ale nevedno, či to nebude jedna z ciest novodobej literatúry.

V roku 2003 Ústav literárnej a umeleckej komunikácie FF UKF v Nitre uskutočnil vedecké podujatie, kde sa spomínanými otázkami zaoberali odborníci z oblasti literatúry, divadla, hudby, výtvarného umenia, psychológie, žurnalistiky, reklamy, popkultúry, mediálnej kultúry, dokonca aj z oblasti pohybovej kultúry. Potvrdilo sa, že záujmové spektrum mladých ľudí sa značne rozšírilo a odborná pozornosť sa nemôže venovať iba literatúre. K literatúre dnešná mládež pristupuje inak ako kedysi. Napríklad v Nitre na Filozofickej fakulte sa pod názvom Slovné roztopaše pokúsili vysokoškooláci odpovedať na nasledujúce otázky: ako sa mení slovenčina, čo všetko ovplyvňuje jazyk, ako vplyvajú SMS správy a internet na jazyk, ako sa adoptujú cudzie slová, ako vyzerajú slovenské internetové časopisy, s akými nezmyslami sa stretávame v prekladovej literatúre atď. Toto už nie je klasická analýza, kde sa pozornosť

sústreďuje iba na formu a obsah textu. Kniha sa začína vnímať ako objekt, ako estetický fenomén, kde dominantnú úlohu už nehrá iba autorský text.

Po rozsiahlejšom úvode sa bude ľahšie interpretovať stav dramatického umenia, ktorý je naďalej v útlme, podobne ako v roku 2002. Rok 2003 sa niesol v znamení víťazného ťaženia Harryho Pottera, ktorého piaty diel sa rozchytal počas Vianoc. Rovnako úspešný bol aj Pán prsteňov. Žáner fantasy sa vracia a zachraňuje film a čiastočne aj literatúru. Má svojich fanúšikov, časopis i predajňu. Tu Slovensko nezaostáva.

Slovenská televízna tvorba pre deti zanikla. Za rok 2003 sa nevyprodukovala ani jedna rozprávka či televízna inscenácia, rozpustila sa dramaturgia tvorby pre deti a mládež. Zdalo sa, že odoláva iba večerníček. Ale iba dovtedy, kým ho v utorkovom termíne nenahradila komerčná tipovacia relácia Tipos bingo. Na Slovensku sa zdvihla nezvyklá mediálna vlna odporu. Problémom sa zaoberala aj Rada STV a večerníček, hoci skrátený, sa do utorkového vysielania vrátil. To iba potvrdzuje fakt, že tvorbu pre deti treba brániť všetkými prostriedkami – teda aj mediálnymi. Pre deti sa v ranných hodinách hlavne počas víkendov uvádzajú animované filmy, detské seriály rozličnej proveniencie i hodnoty. Absencia televízneho filmu a inscenácie odúča, resp. nenaučí detského diváka v neskoršom veku vyhľadávať a vnímať tento druh televízneho umenia. Sledovaním nenáročného druhu programov – podobne ako čítaním obrázkových adaptácií známych rozprávkových príbehov – sa podporuje tzv. syndróm klipovej kultúry, t. j. neochota vydržať pri jednej veci, analyzovať ju atď. Dieťa sa neučí rešpektovať

autora, často si zamieňa výrobcu s autorom, keď napríklad tvrdí, že „...Aladina, Maugliho či Medvedíka Pu napísal nejaký pán Walt Disney...“

Momentálna koncepcia či skôr nekonceptnosť televíznej tvorby pre deti neberie do úvahy, že vychováva detského diváka proti sebe a perspektívne proti náročnejším programom vysielaným napríklad na TV2.

Slovenský rozhlas je zatiaľ jediným azylom pre pôvodnú dramatickú tvorbu. V r. 2003 sa aj v tejto inštitúcii začali šetriace opatrenia, zrušili sa niektoré publicistické a umelecké relácie a v súvislosti s nimi aj redakcie, ale dramatická tvorba sa zachovala v plnom rozsahu. Podľa posledných informácií sa majú zrušené relácie nahradiť novými, aktuálnymi, prihliadajúcimi na najsúčasnšie trendy. V tejto súvislosti je dôležité vedieť, že podľa pravidelných prieskumov prvý program SR dosahuje 45–48% počúvanosť. Ide o najvyšší podiel počúvanosti v porovnaní s okolitými krajinami.

Prehľad rozhlasovej tvorby je potrebné začať poznámkou na okraj Festivalu pôvodnej slovenskej rozhlasovej hry v Bojniciach. Z prác vytvorených v roku 2003 získali ocenenia iba hry L. Hannikera Šaňov tatko a S. Uličnej Smutný kankán. Hlavná cena bola udelená hre J. Bindzára Liselotte, komtesa opica. Touto hrou sa legalizoval vstup hry s populárnou témou do rozhlasovej produkcie, ktorá sa hodnotí a odmeňuje. Hlavne mladých členov poroty zaujala ocenená hra zaujímavým príbehom s exotickou príchutou, ľahkou nezáväznosťou, bezproblémovosťou, rešpektujúc iba aspekt zábavnosti. Pritom však treba zdôrazniť, že v tomto prípade nechcem degradovať diela z oblasti popkultúry, práve naopak, chcem vyzdvihnúť

núť fakt, že aj zábava musí spĺňať isté hodnotové kritériá, aby sa nedostala na úroveň prázdnej komercie. V tejto súvislosti je zaujímavé porovnať výsledky hodnotenia odbornej poroty s hodnotením verejnej poslucháčskej súťaže, kde prvé tri miesta zaujali príbehy zo súčasnosti, teda sídliskové story (Šaňov tatko, Komando Zlost') a hra pre deti so spevmi Vianočné darčeky. Bindzárova hra sa umiestnila až na 10. mieste.

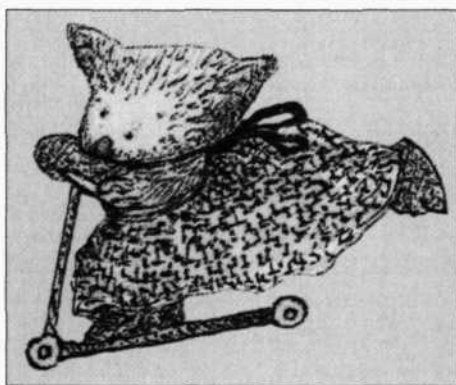
Čo sa dalo vyčítať z produkcie v roku 2003? Predovšetkým cieľavedomá a premyslená dramaturgická koncepcia. V kategórii rozprávkových hier (dramaturgička Z. Grečnárová, J. Uličiansky) dominovali texty napísané podľa starších prozaických predlôh. Obľubuje ich hlavne **Jana Kákošová**. Slovenský rozhlas jej uviedol dve hry: *Trojruža* (podľa slovenskej ľudovej rozprávky) a *V ríši víl* (podľa francúzskej predlohy). Posledne menovaná rozprávková hra bola veľmi jemná, romantická a od slovenskej rozprávkovej tvorby sa značne odlišujúca. Z ostatných textov zaujal **Klimáček** príbeh chorého chlapca *Papiere vo vetre*, kde nonsensový princíp oživených vecí (odpadkov) zastúpil rodiča či iného dospelého, ktorý mal osamelé dieťa opatrovať. K samotnej deti sa autori rozhlasových hier často vracajú ako k jednému zo sprievodných javov modernej spoločnosti. Ale najzaujímavejším pokusom bola postmoderne rozvinutá Andersenova rozprávka o princeznej na hrášku pod názvom *Prípad hrášok*. Autor **Ján Uličiansky** podobne ako v hre o Petrovi Kľúčikovi použil postupy krimipovedky a predĺžil životnosť známeho rozprávkového príbehu aktualizacími prvkami. Vtipný nenásilný spôsob vysvetlenia, ako si autor „privlastnil“ motív a ako sa napokon ku

trestnému činu priznal, tvorí odhlásenie rozprávky a vyriešenie celej záhady. Pre Uličianskeho text je príznačná vypracovanosť jazyka, účelná a vtipná hra s významom slova, pružný a dynamický dialóg, ktorý nemusí byť „spestrovaný“ subštandardnými výrazmi.

Vari najväčší krok dopredu urobila kategória hier pre deti pod vedením dramaturgičky K. Revallovej. Okrem pokračovania dramatizácie *Pána prsteňov* vzniklo šesť rozhlasových realizácií textov slovenských autorov. Výber hier je nasmerovaný na rôzne cieľové skupiny príjemcov. Tí, ktorí obľubujú romantické a fantastické príbehy, kde sa objavujú aj skutočne existujúce historické postavy, tí s pôžitkom počúvali hru *Vianočná ryba princeznej Johany*. Ak sa niekto chce dozvedieť, k akým deformáciám a sklamaniam môže dôjsť v prípade, keď sa dieťa upne na nesprávne zvolený vzor, o tom vypovedajú viaceré hry. Dospelému príjemcovi netreba vysvetľovať, že každý príbeh má istú výchovnú funkciu, zabalenú do patričnej výrazovej výbavy v podobe reči, postojov, názorov a správania sa mladých ľudí či detí. Do histórie načreli autorky **Bronislava** a **Olga Duhanové** v hre *Jazvy nie sú rany*, kde opustené dieťa vidí vzor v gardistovi, **L. Hanniker** v hre *Šaňov tatko* predkladá ako vzor mafiána, človeka z podsvetia, a **Radek Bachratý** kombinuje a spája správanie sa dievčatka v hre *Kúp to!* s princípom rozprávky o dvanástich mesiačikoch. Všade ide o peniaze, o viditeľné znaky moci, popri ktorých skromnosť, statočnosť a priamosť vyznievajú všedne, nepopulárne a bez okamžitého efektu. Internátnym životom sa nechal inšpirovať **Martin Kákoš** v hre *Fór*, kde si chlapci zahrávajú so životom a navzájom sa

ohrozujú. Je to ďalší autorov pokus o začlenenie problému smrti či balansovania medzi životom a smrťou do hry pre teenagersnú cieľovú skupinu.

V kategórii hier pre mládež sa v minulom roku vystriedali všetci dramaturgovia redakcie hier pre deti a mládež. Možno si to ani neuvedomili, ale všetky hry, ktoré odznali, mali biografický charakter – úplne, čiastočne či modifikovane. **Zuzana Uličianska** napísala hru v dvoch častiach o vynálezcovi inzulínu (*Ostrový nádeje*), ale zaujímavejší bol pohľad na postavenie a život Marxovej manželky Jenny (*Čarodejník z krajiny Ost*). Uličianska si tu zahrála hru na odkrývanie pravdy. Deheroizovala veľikánov ideálov komunizmu, zhodila ich z piedestálu, kam ich umiestnili apologéti tejto zvrátenej ideológie, ktorej falošnosť zapustila korene už v hlavách jej tvorcov. Hra by si zaslúžila podrobnejšiu interpretáciu. Ďalší autor **Juraj Bindzár** spracoval osobný život a neresti J. J. Rousseau a Voltaira. Ironický nadhľad a snaha priblížiť vznik a pozadie veľkých myšlienok a výrokov sú zakomponované do rozprávania nemanželských detí J. J. Rousseau. Ukazuje sa, že J. Bindzár je novou hviezdou na rozhlasovom nebi. Priniesol originálny spôsob spracovania historických tém, humorný a nadľahčený spôsob zobrazovania, zábavnosť – v niektorých prácach inklinujúcu ku komerčnosti. Ale aj diela s populárnymi prvkami sú na dobrej úrovni a spestrujú repertoár hier určených mládeži. **Hanuliak** v hre *Hugo a Gavroche* postmoderným spôsobom spojil autora s postavou jeho kníh. V Hugo ako dieťa sa stretáva s Gavrochom, ktorý mu umožní nahliadnuť do iného sveta a poznať reálny obraz života. Aj Hanuliakova hra

JANA KISELOVÁ-SITEKOVÁ /
M. Ďuričková: Braček z tekvice a Sestričky
z Topánika

smeruje k odkrývaniu pravdy o veľkých ľuďoch, aj tu sa otvára nový priezor, nový uhol pohľadu na životy slávnych ľudí. Cesta od idealizácie k realite či skôr k predpokladanej realite má obnoviť zabudnuté dvere histórie a pritiahnúť mladých ľudí k iným ako iba súčasným témam. Životopisný charakter má aj preklad z českého originálu hry o sv. Terézii z Lisieux. I keď nejde o text slovenského autora, tvorí vyvažujúci prvok k naturalistickým obrazom práve spomínaných diel. Svojou jemnosťou, jednoduchou láskou k Bohu, čistotou a úprimnosťou pôsobí na príjemcu očistne, oddychovo a možno aj inšpirujúco.

V oblasti realizácie treba vyzdvihnúť, že sa v réžii objavujú nové mená (G. Dezorz, M. Lukáčová, S. Sprušanský), prinášajúce isté oživenie, ale aj chybičky, ktoré možno vyplývajú z prílišnej snahy o inakosť.

Škoda, že slovenská dramatická tvorba sa sústreďuje iba na rozhlas. Mnohí autori farebnosťou, vizuálnosťou a dramatickosťou svojho textu by určite našli svoje uplatnenie i v televízii alebo by sa mohli uchádzať o priazeň slovenského diváka vo filmovej podobe.

Aká je situácia v slovenských divadlách? Súčasní autori sa uplatnia iba ak v autorských divadlách (prirodzene až na niekoľko výnimiek). Bábkové divadlá podporované štátom sa tiež utiekajú k domácim tvorcom, resp. nemajú v repertoári slovenský titul (Košice, Žilina). Bratislavské divadlo neprejavilo ochotu spolupracovať. Pre nitrianske Staré divadlo napísal text bábkovej hry *Z rozprávky do rozprávky* tamojší režisér **Ondrej Spišák**. Ide o vyslovene účelový text, kde dospelý (v danom prípade čarodejník) učí dve deti, ktoré nechcú chodiť do školy, abecedu. Text je veršovaný, zhudobnený a je ilustrovaný rozprávkovými postavami podľa abecedy (Alibaba, Budkáčik Zlatovláska). Text bez realizácie a dobrej hudby E. Gnotha nemá väčšiu umeleckú hodnotu.

Najaktívnejšie je tak ako v predchádzajúcom roku Bábkové divadlo na Rázcestí v Banskej Bystrici. Divadlo Ivety Škripkovej, tak by sa mohlo nazvať bystrické bábkové divadlo, si počína podobne ako tvorcovia literatúry v internetových časopisoch. Neuspokojí sa iba s bábkovou hrou, ale predĺži jej pôsobenie v tvorivých dielnach, kde ďalej rozvíja tému, výtvarnú zložku, zručnosť a fantáziu detí. V rámci divadelno-vzdelávacieho projektu *Zahrajte sa s rozprávkami* vznikla v uplynulom roku rozprávková hra *Meluzíny*, spojená s tvorivou dielnou, kde sa vyrábali klaunské rekvizity.

Okrem toho pokračoval projekt bábkových miniatúr – opäť z pera I. Škripkovej – z nich jedna mala premiéru v roku 2003. Bolko a Bolka, čiže rozprávkovo stvárnený cyklus obnovy ľudského života, hýril hravosťou, klaunádami, rozprávkovými postavami, bábkami, oživenými predmetmi a inými vý-

razovými prostriedkami bábkovej hry. Našiel sa tam priestor na improvizáciu, rozvíjanie fantázie i bábkarskej zručnosti s vedomím, že príjemca je dieťa, ktoré treba najprv zaujať a potom formovať.

Ďalším premiérovým titulom bola bábková hra **Michala Náhlíka** *Princezná na hrášku alebo Ako sa Dlhá, Široká a Bystrozraká skoro princeznami stali*. Je to typický príklad postmoderne napísanej hry, kde sa striedajú deformované prvky z viacerých rozprávok spojené do jedného celku prostredníctvom autorských tvorivých nápadov. Obe hry, hoci mali premiéru v prvej polovici roka, majú za sebou už viac ako 30 repríz, čo svedčí o záujme detského diváka.

Stav súčasnej kultúry pre deti je odrazom nezájmu spoločnosti o ňu. Najlepšie o tom vypovedá situačná analýza, ktorú každé štyri roky vydáva Slovenský výbor UNICEF-u. V nej sa možno dočítať, že takmer celá umelecká príprava a vzdelanie sa presúva do sféry voľného času, teda do umeleckých škôl, domov detí atď. Do škôl sa zaviedli mnohé nové predmety, ale umenie naďalej dotujú iba tzv. výchovy – výtvarná, hudobná a literárna. Nové trendy v umení sú odsunuté iba do voľného času detí. A to všetko sa koná pod heslom „za estetizačný a humanizačný proces výchovy dieťaťa!“ Fixná predstava, že umenie (aj dramatické) je iba otázkou zábavy, teda nepotrebuje podporu, sa prenáša aj do oblasti tvorby. Divadelná, televízna, filmová tvorba je navyše pod tlakom výsledkov sledovanosti, čo nemôže motivačne pôsobiť ani na prípadného záujemcu o výrobu slovenského televízneho či filmového produktu. Tým sa uzatvára kruh, ktorý sa otvoril pocitom ohrozenia z globalizácie.

POSOLSTVÁ

Pri príležitosti Medzinárodného dňa detskej knihy zverejňuje IBBY, medzinárodné združenie pre detskú knihu, posolstvo, ktoré je výzvou vnímať knihu pre deti ako jedinečný prostriedok humanizácie sveta. Keďže v roku 2006 má takéto posolstvo vzniknúť z pera slovenského spisovateľa, Slovenská sekcia IBBY vyzvala nasledujúcich autorov o jeho napísanie. Jednotlivé texty publikujeme v abecednom poradí ich tvorcov.

Maličký zázrak v obyčajnom živote

JÁN BEŇO

Keď sa chlapec narodil, v dome nebolo ani jednej knihy.

Ách, zas nás čaká príbeh s dobrým koncom. Poznáme také figle: najprv nebolo nič, potom prišlo niečo a napokon veľa-veľa... Že ani jedna kniha? Kedysi takých domov bolo! Čítali sme, vieme. A potom nasleduje škola, nesmierna skromnosť, usilovnosť, húževnatosť. Chudobný mladík sa neľaká nijakých prekážok a statočne sa prebija životom. Biedí, ale študuje, pracuje a nakoniec je z neho – vyberte si, čo chcete: vynálezca, úspešný vedec, vynikajúci lekár, kardinál!

Majte, prosím, trochu strpenia. Z toho chlapca sa nestane nijaký spisovateľ, literárny vedec ani novinár. V dome jednoduchých ľudí, kde nikdy nebolo viac ako šesť kníh, sa nestal zázrak. Prvá kniha, ktorá sa chlapcovi dostala do rúk, bol starý šlabikár. Rodičia chceli, aby videl, z čoho sa bude učiť čítať.

„Ja nechcem čítať!“ vykrikoval chlapec a hodil šlabikár do hrnca s kapustou. Potom sa síce naučil slušne čítať, ale s prvou knihou, ktorú mu pani učiteľka da-

la domov zo starej skrine-knižnice, sa mu zle povodilo.

Tenká knižočka sa volala O Peckovi sprostáčikovi. Prečítal ju dvakrát a zdalo sa mu, že tí v knižke, čo Pecka pokladali za hlupáka, neboli k nemu spravodliví. Veď mal dobré srdce a ponúkal plechového Krista na kríži svojou polievkou, aby nebol hladný. Chcel sa opýtať pani učiteľky, ako to vlastne je, ale nemohol. Knižka o Peckovi sa v dome stratila. Chlapec nariekal, zlostil sa a nechcel chodiť do školy. Ten sprostý Pecko, začal mu nadávať, ako sa mohol tak hlúpo stratiť?! Neodvažoval sa pozrieť do očí pani učiteľke a požičať si ďalšiu knihu zo starej skrine.

Knižka sa našla za kredencom až v jeseni, keď už pani učiteľka dedinskej jednotriedky odišla učiť inde. Chlapec si občas niečo požičal, dve knihy mu kúpila mama, ale čítanie ho veľmi nebavilo. Najväčšmi ho ťahalo do prírody, do lesa. Vyučil sa za horára a býval dosť ďaleko od ľudí. V starej horárni raz večer vytiahol z kufra dve knihy, ktoré mu zostali z detstva. Na slobode a v nevôli od

Vitalija Biankiho a Lietajúcu triedu od Ericha Kästnera. Keď ich čítal, prekva-pilo ho, koľko si z nich ešte pamätal.

A vtedy sa v ňom zrodila túžba, aby si mohol pamätať aj na iné knihy. Cítil, že má v mysli veľa miesta, ktoré treba naplniť. Začal si zháňať knihy, kde mohol, potom ich tiež kupoval i objedná-val a čítal všetko, čo mu prišlo pod ruku. Aj detské knihy, akoby chcel dohnať, čo v chlapčensťve zameškal. Televízor si nekúpil, ani keď jeho dve deti vyrástli. Potom zostal sám so ženou. Ona počú-vala rozhlas, on, keď len trochu mohol, čítal.

Dcéru zakrátko opustil manžel a zo-stala v neďalekom mestečku sama s chlapcom Maťkom. Často chodili k starému otcovi, ktorý medzitým býval už v dome na konci dediny. Stále nemali televízor, ale sám si spravil knižnicu i poličky na knihy. Maťko sprvu frflal, ako môžu byť bez televízie, ale potom si už zvykol. Zaujala ho veľká záhrada, stromy, vtáky, chrobáky, ježkovia. Cho-dil so starým otcom do lesa i k rybní-kom a s jeho knihami sa zoznamoval skôr, ako išiel do školy. Počúval, keď mu čítal, a potom sám lúskal prvé detské knižočky a časopisy.

Za teplých večerov horár hrával na dvore na harmonike. Potom sedel po-tme, spomínal si, čo prežil a ako do je-ho života vošli knihy. Ach, veď o mne

aj hovoria, už som to aj počul za chrb-tom: On číta! Predstavte si, on stále či-ta! Ľudia moji, čo už len ja... Na svete sú ohromné milióny oveľa múdrejších, ako som ja, obyčajný horár z dediny. Trochu sa usilujem, to je všetko.

Usiloval sa, aby duša a um jeho vnu-ka dostávali to, čo človek môže dostať iba z kníh. Mal s tým istú skúsenosť. Raz, až tu nebudem, hovorieval si v du-chu a videl svojho vnuka, ako sedí s vlastným synom nad detskou knihou. Na chvíľu od nej odtrhne zrak, zahľadí sa bokom – asi si na mňa pomyslel, du-má horár, predstavil si, ako sme spolu čítali, potom sa ma vypytoval, súhlasil i namietať, a ja som napínal rozum, ako som len vládal, aby som mu všetko vy-svetlil. Bolo nám pritom tak dobre, ako je asi vtákovi, keď spieva, vetríku, keď pofukuje, a tichému dažďu, ktorý kropí vysmädnutú zem.

Nestal sa nijaký zázrak, ak ním tak trochu nie je obyčajný ľudský život, v ktorom do človeka vchádzajú slová a vety, čo sa menia na obrazy a pred-stavy v jeho mysli a majú schopnosť vnikať niekedy kdesi do duše a srdca. Tam sa ticho usadia a občas sa pripo-menú, prihovoria sa zvnútra, niekedy rozvlnia myseľ a vyvolajú nepokoj, nú-tia človeka, aby rozmyšľal a spomínal, sníval i smútil nad strateným a nevyu-žitým.

Vážené deti,

píšem vám týchto pár riadkov k Me-dzinárodnému dňu detskej knihy a hneď sa pýtam sám seba: Prečo iba jeden deň? Veď poznám deti, ktoré trávajú s knihou všetky dni v roku. A komu alebo čomu

patrí tých zvyšných 364 dní? Televízii, videu, počítačovým hrám, internetu, esemeskovaniu na mobile, škole, špor-tu, hudobným klipom, súťažiam, náv-števám obchodov? Či nedajbože nude?

Alebo dokonca starostiam a problémom, ktoré by deti ani nemali poznať?

Voľakedy naši rodičia hovorievali: to my sme vo vašom veku nemali toľko kníh ako vy. A my sme ich slová púšťali jedným uchom dnu a druhým von, pretože dospelí tak radi poučujú. Nevieť, koľko kníh je okolo vás. Možno ich je priveľa, záplava kníh. A možno sa vo vašom dosahu neobjavila už poriadne dlhá nijaká kniha. A to je tá najvhodnejšia chvíľa, aby ste si svoju knižku objavili sami. Viem, že ste zvedavé, podnikavé a bystré. Keď som bol vo vašom veku, najčastejšie som sníval o tom, že raz budem dospelým. Nebudem musieť nikoho poslúchať, budem si robiť, čo chcem. Do mojich výprav za dobrodružstvom a vzrušením ma sprevádzali knihy. Občas mi vbehla do rúk tá Pravá, Naozajstná kniha – a ja som sa ocitol na širom mori, v džungli, v jaskyni, v starom hrade alebo na opustenom ostrove. Čítal som knihy, ktoré predomnou čítali tisícky detí – a nenápadne som sa učil byť dospelým. Preto si myslím, že kniha je ten najlepší manuál na život.

Dnes sa pozerám, ako snívajú dnešné deti. Niektoré sa hrajú na dospelých tak, že od nás odkukali samé zlé veci. Fajčenie, agresivitu, záhaľčivosť. A niektoré deti by sa na veľkých najradšej nehrali, ale musia pomáhať v rodine ako dospelí ľudia. Niektorí vyesdúvajú pred obrazovkami televízorov a počítačov a nechávajú za seba snívať animované postavy. Deti, chcem vám povedať jednu veľkú a tajnú vec: tie najkrajšie dobrodružstvá máte vo vlastnej hlave. Vážte si vlastné hlavy, vlastné názory, vlastné postoje. Ak budete patriť samy sebe, nikomu sa nepodari oklamať vás.

Knihy vás chcú naučiť, ako byť samým sebou. Nechcú vás podvieť, nechcú vás dobehnúť. Napokon, vždy si zvolíte samy, či si vypočujete ich príbeh. Pravdaže, môžete sa rozhodnúť, že ich ani za nič nechytíte do rúk. Poznáť aj také deti. Hovorí, že kniha im nič nehovorí. Často majú pravdu. Okolo nás je množstvo kníh, ktoré majú slabý, fádny, nezaujímavý hlas. Iné deti tvrdia, že knihy už vyšli z módy. Ak by to bolo naozaj tak, ak by to bola móda, ktorá vyberá knižné hviezdy ako hity v hitparáde, za takými knižkami by nám naozaj nemuselo byť ľúto. Našťastie, tie pravé knihy sa neobzerajú na módu. Žijú si svoj tajný život už desiatky, možno stovky rokov. Práve vy, ich čitatelia, rozhodujete o ich pretrvaní. Nie je to úžasná možnosť?

Poznáť však aj také deti, ktoré do sveta kníh utekajú pred starosťami a problémami, pred povinnosťami a všedným životom. Stávajú sa z nich čudáci a samotári. Ani by ste neverili, koľko je okolo nás ľudí, čo sú sami. Múdre knihy vás však nechcú naučiť schovávať sa pred životom, ale chcú vám pomôcť naučiť sa žiť. Verte mi, je to ťažká práca: sám sa tomu učím už skoro päťdesiat rokov, a mám čo robiť.

Vážené deti, z chlapca, ktorý rád čítal, vyrástol dospelý, ktorý dnes sám píše knihy. Napísal som ich desiatky. Ale ich tajný svet som dodnes celkom nespoznal. Ešte stále ma fascinuje jeho objavovanie. A dnes zasa ja hovorím deťom: to my sme vo vašom veku mali plno kníh. A moje deti púšťajú tieto slová jedným uchom dnu a druhým von. Pretože dospelí tak radi poučujú.

Váš **Daniel Hevier**,
spisovateľ

Sen

DANIEL PASTIRČÁK

Prisnil sa mi takýto sen: Bol som ešte malý, taký malý, že ma sotva bolo vidno. Nahý ako po narodení blúdil som v akomsi betónovom labyrinte. Zrazu som sa ocitol v rozľahlej hale. Najprv som videl iba mátožné tieň osvetlené modrastým svetlom. Hala akoby bola bez konca. Keď si oči privykli, zbadal som, že priestor je plný ľudí. Stôl vedľa stola, sedeli tu na anatomických stoličkách za veľkými obrazovkami. Kriedové tváre nehybne civeli na meniace sa obrázky. Postavy občas námesačne ťukli prstom do klávesnice a scéna na obrazovke sa zmenila. Všade vládlo dusné ticho.

Zakrádal som sa od stola k stolu. Bolo mi zima. Z obrazoviek sálal ľadový chlad. Po chvíli som prestal byť opatrný. Ľudia nič z toho, čo nebolo na obrazovke, nevnímali. Spozoroval som, že niektorí už nie sú celkom úplní. Jednému chýbalo ucho, inému oko, inému časť tváre. Zbadal som i takých (ach, tie zimomriavky), z ktorých na stoličke zostala iba neforemná ruina. A vtedy sa to stalo: Priamo pred mojimi očami obrazovka zhltna i tento zvyšok človeka. Na jeho mieste sedel teraz robot – kostra z káblov, elektrónok, drôtikov a medených doštičiek.

Rozbehol som sa uličkami pomedzi stoly a hľadal cestu von. Celý zadychčaný som zastal pred dlhou vysokou stenou. Nikde žiadne dvere. Kam som dovidel, iba nekonečné rady políc; knižnica bez konca. Múzeum kníh. Prach na knihách prezrádzal, že sa ich už dlhý čas nikto nedotkol. Vydal som sa pozdĺž steny. Kdesi predsa musí byť koniec. A na konci dvere.

Neviem, či som kráčal hodinu, či dve, no konca nikde. Ukonaný a bez nádeje sadol som si na mramorovú dlažbu. Z police som vytiahol knihu. Takú malú, tučnú knižočku. Otvoril som ju. Tvár mi ovanul vzdialený závan tepla. Začul som tichý hravý šelest, zacítil vôň. Zavolať ma trepot vzdialených krídiel. Napínal som zrak, v tom modrastom prítomí, a lúštil drobné znaky, ktorými bola stránka pokrytá. Riadok za riadkom, záhadné symboly, plné tajomného významu. Akoby ma niekto odomykal. Dvere s vrzgotom povolili. A ja som pod bosými nohami pocítil príjemný chlad zarosenej trávy. Do tváre sa mi oprela sila ranného slnka. Nad hlavou mi poletovali vtáci.

Zobudil som sa na vreskot budíka. Celý prepotený. Sadol som si za stôl a píšem. Píšem, kým je čas. Píšem vám všetkým, moji blízki neznámi priatelia. Obraciam sa s výzvou na veľké sprisahanie knihomoľov. Toto je text, ako som ho v to sivé ráno sformuloval:

Všetkým slobodomyselným občanom, no hlavne deťom, ktoré ešte vidia svet taký, aký je. Všetkým, ktorí nechcú byť bábkami a odmietajú diktatúru populárnych médií.

Vyhlasujeme, že človek nemôže byť slobodný, kým sa nenaučí myslieť.

Vyhlasujeme, že človek sa nenaučí myslieť, ak sa nenaučí používať svoj jazyk.

Vyhlasujeme, že človek sa nenaučí používať jazyk, ak nebude čítať a písať.

Vyhlasujeme, že človek nemôže byť slobodný, ak sa nezamiluje do kníh.

Podpíšte a pošlite ďalej.

V úcte váš oddaný **Knihomoľ**

Osud kníh je napísaný vo hviezdach

JÁN ULÍČIANSKY

Dospeli sa často pýtajú, aký osud stihne knihy, keď ich deti prestanú čítať. Možno, že existuje aj takáto odpoveď:

Naložíme ich všetky na ohromné vesmírne koráby a pošleme ku hviezdám!

Fííí!

Knihy sú naozaj ako hviezdy na nočnej oblohe. Je ich nespočetne veľa a častokrát sú nám také vzdialené, že si po nich netrúfame siahnuť. Predstavte si však tmú, ktorá by nastala, keby raz všetky knihy, kométy nášho mozgového kozmu, zhasli a prestali vyžarovať tú nesmiernu energiu ľudského poznania a fantázie.

Vravíte si, že takémuto sci-fi deti nemôžu rozumieť?! Dobré, vrátim sa teda na zem a nebudem sa brániť spomienke na knihy svojho detstva. Nakoniec, aj tak mi zišla na um, keď som sa zadíval na súhvezdie Veľkého voza, pretože moje najvzácnejšie knihy prišli ku mne na voze... Vlastne najprv nie ku mne, ale k mojej mame. Bolo to ešte za čias svetovej vojny.

Jedného dňa stála na ceste, po ktorej hrkotal voz vrchovato naložený knihami. Ťahal ho záprah koní. Človek, ktorý ich poháňal, prezradil mame, že knihy vezie z mestskej knižnice na bezpečné miesto, aby ich uchoval pred zničením. Mojej mame, vtedy ešte malému dievčatku dychtivému po čítaní, sa nad tou záplavou kníh rozžiarili oči ako hviezdy. Dovtedy videla iba vozy plné sena, slamy, ba i hnoja. Voz plný kníh bol pre ňu rozprávkovým zjavením. Osmelila sa a povedala:

„Ujo, a nemohli by ste mi z tej veľkej kopy darovať aspoň jednu knihu?“

Ten človek sa usmial, prikývol, zoskočil z voza a uvoľnil jednu bočnicu so slovami:

„Koľko ti z nich ostane na ceste, toľko si vezmi domov!“

Knihy sa s hrkotom zošuchli na prašnú cestu a o malú chvíľu ten podivuhodný povoz zmizol za zákrutou. Mama s tlúčim srdcom knihy pozbierala. Keď ich oprášila, našla medzi nimi čírou náhodou aj kompletne vydanie rozprávok Hansa Christiana Andersena. V piatich zväzkoch s rôznofarebnými obalmi nebol ani jediný obrázok, ale tie knihy mojej mame zázračne rozjasnili noci, ktorých sa tak bála. Práve počas vojny totiž stratila svoju mamu. Každá z tých rozprávok, keď si ju večer čítala, na ňu žmurkala maličkou nádejou a ona mohla s tichým obrázkom v duši, namaľovaným privretými mihalnicami, aspoň na chvíľu pokojne zaspáť.

Prešli roky a tie knihy sa dostali ku mne. Nosím ich stále so sebou po prašných cestách svojho života. Vravíte si, o akom prachu to hovorím?

Ach!

Možno som myslel na hviezdny prach, čo nám sadá na oči, keď v tmavej noci sedíme v kresle a čítame. Ak, pravda, čítame knihu. Čítať sa dá totiž z hocičoho. Z ľudskej tváre, z čiar vpísaných do dlane, i z hviezd...

Hviezdy sú knihami na nočnej oblohe a rozsvecujú tmú.

Vždy, keď mám pochybnosti, či sa oplatí napísať novú knihu, zadívam sa na nebo a presvedčím sa, že vesmír je naozaj nesmierny a moja malá hviezdica sa do neho ešte určite zmestí.

Za Antonom Habovštiakom

(22. 9. 1924–14. 4. 2004)

Opustil nás rodák z oravskej obce Krivá, spisovateľ, jazykovedec, rozprávkar, dialektológ, neúnavný robotník na poli kultúrnom a duchovnom, ktorého vedecko-spisovateľská dvojdomosť sa prirodzene dopĺňala, ba jedna bez druhej by bola priam nemysliteľná. Dôkazom sú početné jazykovedné práce, viažuce sa najmä na jeho rodnú Oravu. Orava bola hlavným inšpiračným zdrojom aj jeho umeleckej tvorby.

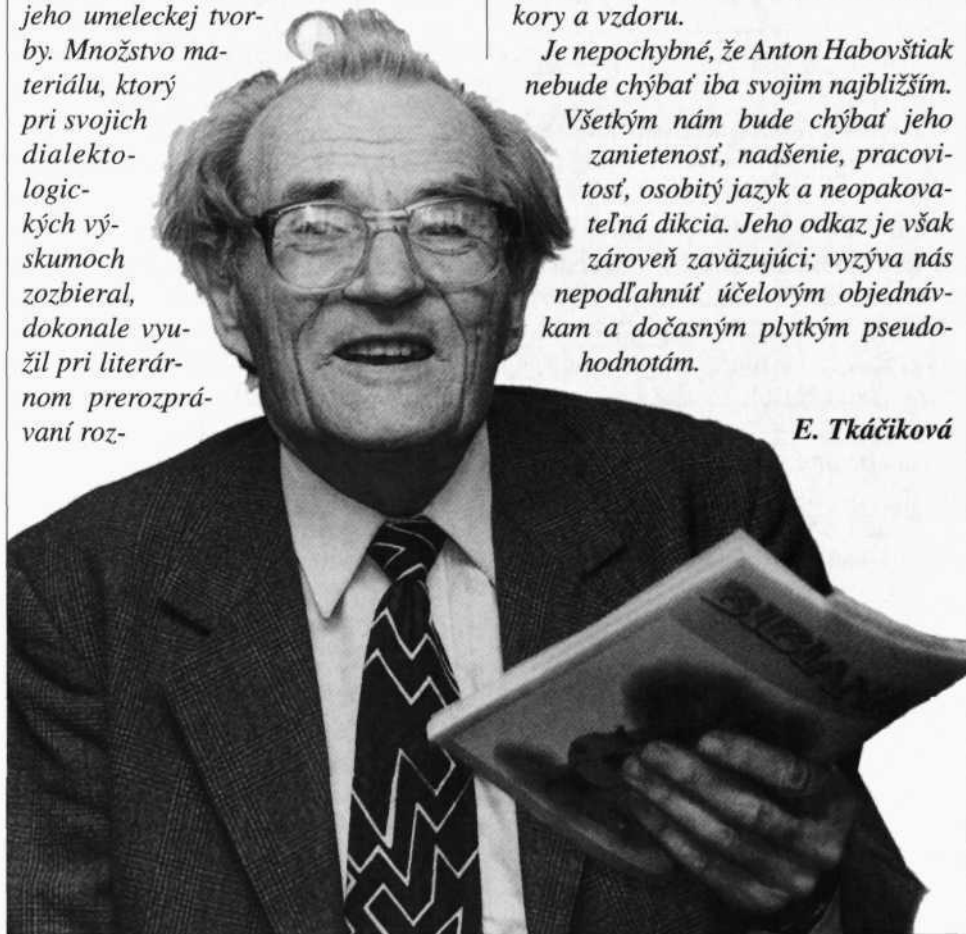
Množstvo materiálu, ktorý pri svojich dialektologických výskumoch zozbieral, dokonale využil pri literárnom prerozprávaní roz-

právkového, povestového a obradového folklóru. S pre neho príznačnou dôslednosťou rekonštruoval fragmenty, drobné záznamy, úchytom zaznamenané útržky, aby z nich vytvoril pútavé príbehy dýchajúce na nás čarom starodávnych rozprávání. Z jeho špecifického jazyka bohatého na archaizmy a dialektizmy na nás dýchajú stáročia, cítime v nich silu i slzy našich predkov, žbroj ukutú z pokory a vzdoru.

Je nepochybné, že Anton Habovštiak nebude chýbať iba svojim najbližším.

Všetkým nám bude chýbať jeho zanietenosť, nadšenie, pracovitosť, osobitý jazyk a neopakovateľná dikcia. Jeho odkaz je však zároveň zaväzujúci; vyzýva nás nepodľahnúť účelovým objednávkam a dočasným plytkým pseudohodnotám.

E. Tkáčiková

Detstvo nosím so sebou

Rozhovor s Jánom Motulkom

Ján Motulko je básnik tematicky i duchovne spriaznený s autormi katolíckej moderny, predovšetkým s Jánom Harantom, Jankom Silanom a Rudolfom Dilonom. Mal s nimi aj podobný ľudský osud: po básnicky zrelom vstupe do literatúry bol nastupujúcim komunistickým režimom odsúdený na mlčanie. No kým Haranta, Silan a Dilon boli katolícki kňazi, a tak boli pre ateistický režim neprijateľní akosi automaticky, Motulko spojil svoje básnické mlčanie s odmietnutím tém a básnických postojov, do ktorých ideologickí usmerňovatelia slovenskej literatúry nútili všetkých tvorcov – a väčšina z nich to, hlavne na začiatku päťdesiatych rokov, aj akceptovala. Ján Motulko tak musel zastať v svojom sľubnom básnickom vývoji, na konte ktorého mal okrem dvoch kníh poézie, zbierky noviel *Z ohňa a krvi* aj knižku pre deti *Ježiško v prírode*, „poslovenčenie“ rozprávky českého autora B. Butula *Morská panna* a pod pseudonymom Anton Holica z viacerých ľudových i náboženských prameňov zostavil koledy *Betlehemci* a *Traja králi* (všetky knižky vyšli v Spolku sv. Vojtecha v Trnave). A práve otázkami o zrode týchto knížiek, ale aj o jeho autorských inšpiráciách v čase, keď začal vnikáť do čarovného sveta veršov, sme začali náš rozhovor.

■ Keď som sa chcel zoznámiť s vašimi prvými knižkami a požiadal som vás o ich zapožičanie, o vašom debute pre deti *Ježiško v prírode* ste mi napísali, že „jediný exemplár je kdesi zapatrošený, objaví sa možno až na súdny deň.“ Jeho názov napovedá, že išlo o poéziu, ktorá až do februárového zlomu v roku 1948 bola prirodzenou súčasťou slovenskej detskej literatúry. Poéziu obsahujúcu kresťanské symboly písala aj L. Podjavorinská či M. Rázusová-Martáková, aby som spomenul aspoň tie najznámejšie mená. Patrili aj tieto detské poetky k inšpirátorkám vašej knižky? A ako vôbec vyzeral v čase vášho detstva, dospievania i prvých literárnych po-

kusov práve tento dnes akoby už navždy zabudnutý svet detskej kresťanskej lyriky?

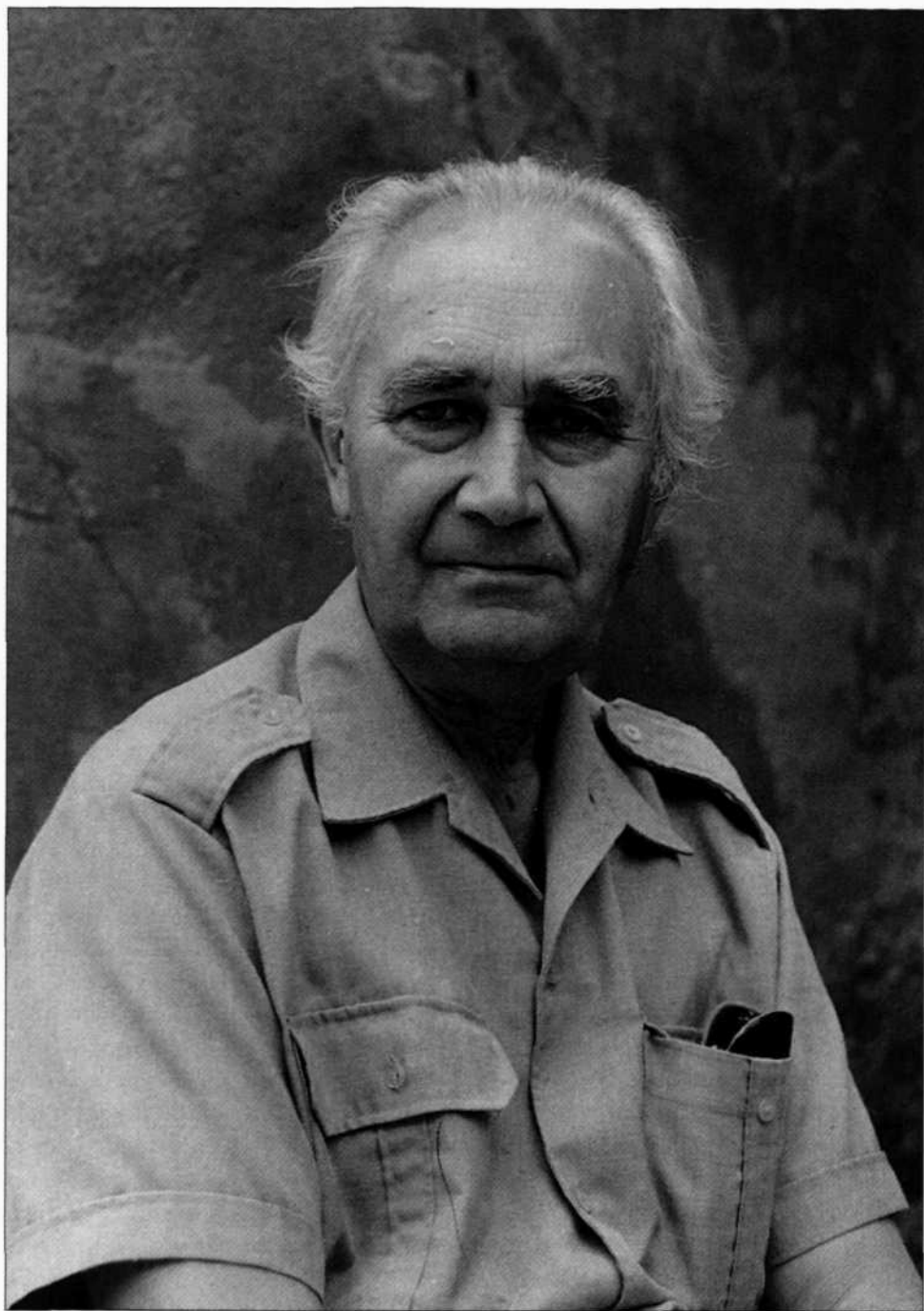
Musím začať so spomienkou na knižočku, ktorú som dostal na prahu svojho prvého školského roka. Naviem meno autora či zostavovateľa básničiek, riekaniek, tuším aj hádaniek. Ale titul knižočky sa mi vryl do pamäti na veky vekov – *Viazanička veršikov pre školáčikov*. Neviem, či existovala na svete ešte jedna taká knižka, poznačená detskými prstami, ohmataná, s poprehýbanými „somárskymi ušami“ a vybozkávaná, a vyobjímaná. Možno z tejto knižočky vykličilo semienko mojej lásky k poézii. Ale *Ježiško v prírode* neprišiel na svet spontánne. Vznikol z po-

treby. Z potreby vydavateľstva, ale muselo sa k tomu pridružiť aj teplo z pahreby, ktoré sálalo vo mne po čítaní detskej poézie. Čo som čítal ako malý školáčik? V malej dedine to nebolo s čítaním slávne. Knižky nebolo nielen kde kúpiť, ale ani za čo. A predsa: ak sedel na fare iniciatívny farár, objednával hromadne aspoň nejaké náboženské časopisy a bol v katolíckej obci zástupcom Spolku sv. Vojtecha. Časopisy bolo treba jednotlivým záujemcom po dedine rozniešť. A ja som sa stal „kolportérom“. Tak sa mi dostal do ruky detský časopis, dnes dávno zabudnutý Priateľ dietok. Redigoval ho legendárny „Otecko“, Libor Mattoška. Rád som v ňom čítal najmä o príhodách Ička Šibalského a mnohé iné, ale Ičko sa mi najhlbšie vryl do pamäti. Prispievateľmi neboli hocakí autori. Spomeniem aspoň niektorých: Sidónia Sakalová, Ludmila Podjavorinská, Ján Domasta, Zlata Dônčová, Jozef Horák, Dominik Štubňa-Zámostský, ba aj učiteľ Štefan Hoza, budúci operný spevák, neskôršie aj Rudo Moric i Mária Haštová. Obrázky v Priateľovi dietok boli slabo zastúpené. Najviac frekventovaný medzi ilustrátormi bol Rudolf Dúbravec. Z autorov detských kníh si spomeniem na dnes už tiež zabudnutého Jána Balka a na tituly jeho knížiek: O Umbíkoch a Macúrikoch, Ako chodili Cicušky do školy aj Mupucopo apa Pupucopo. Ale odbehol som od vašej otázky, tak sa vrátim dopovedať, ako to s Ježiškom v prírode bolo. Do Spolku sv. Vojtecha poslal ktosi pár kresbičiek, myslím, že ich bolo asi desať, a zapáčili sa. Na kresbičkách je Ježiško na lístku konvalinky, zvoní belasými zvončekmi, diriguje svrčka a pod. Skontaktovali ma s autorkou kresieb

Alžbetou Pokornou, navštívil som ju v Senici a dohovorili sme si spoluprácu. Ona kresby, ja veršičky. Napísať o tom, čo je na obrázkoch, nebola ťažká robota. Napokon bola z toho útlá knižočka a našla u malých čitateľov priaznivú odozvu. Moje malé dcéry, ktoré v nasledujúcich rokoch prišli na svet, hneď ako sa začali učiť hovoriť, už sa s nimi spriatelili a postupne vedeli všetko naspamäť. A dnes, keď už samy majú svoje deti, ešte tieto veršičky recitujú, a tak odovzdávajú štafetový kolík ďalšiemu pokoleniu.

■ **Takmer všetci slovenskí detskí autori, ktorí vyrastali v období medzi svetovými vojnami, za jeden zo svojich podstatných zdrojov inšpirácie považujú Hronského Slniečko. Iste ste čítali Slniečko aj vy. Kedy a kde sa vám dostalo do rúk? Čo vám najviac utkveto v pamäti z jeho obsahu? Vnímali ste J. C. Hronského aj ako detského autora?**

Kým Priateľ dietok som mal a čítaval pravidelne, Slniečko na môj vtedajší i dnešný žal mával som len z času na čas. Hovorím na veľký žal, lebo bolo krajšie ako Priateľ dietok. Krajšie o pekné obrázky. A keď som už vnímal autorov, v Slniečku som už našiel aj svojich starých známych z Priateľa dietok: Sakalovú, Podjavorinskú, Horáka, Štubňu-Zámostského a popri nich iných nových, Rázusovú-Martákovú, a najmä Hronského. Ale predovšetkým, znova pripomínam, očarujúce obrázky. Hronského si s úctou a láskou držím v pamäti za jeho knižky Smelý Zajko, Smelý Zajko v Afrike, Dubkáčik a Budkáčik. Ale nemôžem obísť, aj keď sa nepýtate, rozprávky. V Dobšinského rozpráv-

kach som ležal. Aj teraz ich máme doma a nezaháľajú. Keď naše pražské vnučky boli menšie, hneď po príchode

k nám zahryzáli sa do slovenských rozprávok. A raz sa stalo, že s hlavou v Dobšinského rozprávkach ponorená

bola Monika. Bolo práve poludnie. Manželka volala: „Monika, obed!“ Monika z druhej izby: „Jo.“ O chvíľu: „Monika, už je to na stole.“ Monika nič. O ďalšiu chvíľu: „Monika, poď, lebo polievka vychladne.“ A Monika: „Nejdu, já se živím pohádkama.“

■ Pod pseudonymom A. Holica ste vydali koledy *Betlehemci a Traja králi*. Vyjadrili ste sa o nich, že ste ich museli pripraviť narýchlo a neprikladáte im veľkú váhu. Ale keď som sa do nich teraz začítal, príbehy valachov Stacha a Fedora, starého baču i Anjela, ktorý im nesie „dobrú zvest“, vyvolali vo mne množstvo v pamäti zasunutých spomienok na koledníkov môjho detstva. A zároveň som si uvedomil, že potlačením až zákazom náboženskej koledy sa navždy vymazal, ba zničil celý jeden nádherný svet, ktorý prinášal veľký citový zážitok práve deťom. Ako si spomínate vy na tento svet – ale aj na násilné odtrhnutie ďalších generácií slovenských detí od náboženských koreňov?

Myslím si, že koledy v minulých desaťročiach celkom nezanikli, len sa menej zviditeľňovali. Bez betlehemcov a troch kráľov môjho detstva sa nedalo vianočné obdobie ani predstaviť. V mojom detstve to však boli nábožné hry. Postupom času dostávali sa do nich rôzne nenáležité prvky, bohužiaľ, aj vulgárnosti. Možno preto vznikla už v polovici 40. rokov objednávka zo strany SSV vrátiť im pôvodný zmysel. A že oslovili mňa, bolo to jednoduché: bol som najbližší. A tak som otvoril Jednotný katolícky spevník, prelúskal kostolné piesne vianočného obdobia a vytvoril tematické veršované pásmo, ktoré

otvára prinášanie darov pastierov a ďalej troch kráľov v betlehemskej jaskyni, v tomto prípade vo vianočne vyzdobených domoch. Pravda, boli to koledy napísané nachytro a na jednu príležitosť (ani sa nemali kedy zohriať, veď im už na päty stúpala „víťazný február“!), nezohľadňovali naše ľudové tradície. Dnes by sa žiadalo vytvoriť na pozadí starých tradícií nové koledy, ktoré by zobrazovali aj osobitosti jednotlivých regiónov Slovenska.

■ K detskej tvorbe ste sa vrátili až v polovici 90. rokov vo veršovanej rozprávke *Nezábudka* a v roku 2000 vám vyšla ešte útla knižička veršikov *V Ježiškovej škole*. Kým v ľahko plynúcich veršoch Ježiškovej školy približujete Ježiša optikou detského vnímania, *Nezábudka* je akousi „detskou Genezis“, poetickou parafrázou o stvorení, jemnou ironickou „správou z raja“, začínajúcou veršami: „*Pozrite na tú parádu:/ hľa, Pán Boh sadí záhradu.*“ Bolo pre vás ťažké po dlhých desaťročiach znova vkročiť do detského sveta? Sledovali ste v tých rokoch aj našu detskú literatúru? Ktorých autorov či diela by ste vyzdvihli ako jej trvalé hodnoty?

Hovoríte, že som sa vrátil. Nevedel by som povedať, či je to naozaj tak, lebo detský svet nosím stále so sebou ako svoju tvár. Knižka sama je vlastne jedna jediná nedlhá básnička sprevádzaná čarovnými obrázkami Kataríny Ševellovej-Šutekovej. Voči tejto ilustrátorke cítim nesplatenú dlžobu. Nevieť, či nedopatrením, či zámerom sa nedostalo jej meno ani na obálku, ani na titulný list ako spoluautorky. Veď jej obrázky sú väčším prínosom

než moje veršiky. Druhá knižočka *V Ježiškovej škole* je pokračovaním tej prvej, *Ježiško v prírode*. Ani tieto veršiky nie sú celkom nové. Len som ich nedávno vyhnal z hlavy a doplnil niektorými z tých starých, aby vytvorili akýsi prírodný, takmer ročný oblúk. Ale aj keď si detstvo nosím stále v sebe už vyše osemdesiat rokov, pre deti som písal len tak, popri inom. A čo som v detstve čítal? Časopisy, knižky. Bol to náš raj. Dnešná mladá generácia „číta“ ohlušujúcu muziku z námestí i z rozhlasu, televíziu, počítačové hry. Je to tak. Morózní starci to nezvrátia ani neobrátiť otáčanie zemegule na druhú stranu. Prirodzene, ani to ne-

chceme. Ale ja by som bol veľmi rád, keby nám naša najmladšia generácia neuletela z detského raja. Na vašu poslednú otázku neviem odpovedať. Detskú literatúru čítam rád, starú i novú, ale je to len náhodný, príležitostný výber. Neviem ukázať prstom: toto je dobrý autor, tamten je lepší, hen najlepší. A najlepšia knižka? Tú uhádneš hneď: tá najohmatanejšia, hoci aj možno zašpinená. Že naša detská literatúra nie je na zahodenie, vidno z toho, že sa knižky kupujú a čítajú. Stojím často pred knižnicou detskej literatúry. A vidím mladých i najmladších vychádzať z nej s knižkami. Hovorím si: Pánboh zaplať!

BIBLIOGRAFIA JÁNA MOTULKA

Poézia: Blížence (1944), V mimózach vietor (1947), Zobúdzanie popola (1970), Fialové žalmy (1992), Havrania zima (1996), Strmé schody (2000), Čas Herodes (2003).

Próza: Z ohňa a krvi (1948).

Tvorba pre deti: Ježiško v prírode (1946), Betlehemci (1947), Nezábudka (1974), V Ježiškovej škole (2000).

JÁN MOTULKO sa narodil 12. januára 1920 v Malej Lodine. V roku 1931 začal študovať na osemročnom gymnáziu v Košiciach, ale po viedenskej arbitráži v októbri 1938, keď mesto obsadili horthyovské vojská, musel gymnaziálne štúdiá dokončiť v Prešove. Od roku 1938 bol ako začínajúci autor v kontakte s dobovými literárnymi časopismi a neskôr sa stal aj redaktorom časopisu Plameň. V rokoch 1939 – 1942 študoval na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Štúdium nedokončil, pretože povolávací rozkaz ho zaradil do pracovnej služby, následne do základnej vojenskej služby. V tej bol odvelený na východný front. Po niekoľkých mesiacoch strávených na Kryme ho prevelili k technickej brigáde do Talianska. Tam pracoval ako redaktor novín Front a vlast a podieľal sa na technickej príprave i vydaní talianskeho slovníka a frazeologickej príručky pre slovenských vojakov. Po vojne v rokoch 1946 – 1959 pracoval ako redaktor v knižnej redakcii Spolku sv. Vojtecha v Trnave, v rokoch 1959 – 1987 ako redaktor Katolíckych novín, odkiaľ odišiel do dôchodku. V čase vynúteného básnického mlčania sa venoval fotografovaniu. Vlastnými fotografiami sprevádza a obrazovo dotvára aj svoje ostatné básnické zbierky. O jeho básnických osudoch vznikol filmový dokument režiséra M. Mila Vo vinici Pána a Čas Herodes. Žije v Bratislave.

Pripravil Anton Baláž

Hodnota kontinuity

Knižná ilustrácia 2003

MARIÁN VESELÝ

Čo priniesol jeden rok v ilustrácii detskej knihy? Môže produkcia jedného roka znamenať niečo podstatné v jej vývine? Sú výsledky 2003 extraktom alebo iba redším či silnejším odvarom predošlých rokov? A vôbec, nemal by byť pre nás dostatočným dôvodom k spokojnosti fakt, že napriek všetkému ktosi dokázal čosi vytvoriť a knižne vydať?

To všetko sú len niektoré z možných otázok, ktoré si musíme položiť, ak chceme v krátkosti zaregistrovať, čím žila a čo priniesla naša knižná kultúra pre deti v uplynulom roku.

Najprv sa dotkneme zopár všeobecných námetov: Detská kniha na jednej strane očividne zúžila rozsah žánrov. Na strane druhej nepochybne skrás-

nela. Zároveň si však pripomeňme, že ideálom ilustrovania nie je len prostá funkcia ozdobovania či skrášľovania knihy. Ide o komplex faktorov: výtvarný pendant k literárnemu dielu, myšlienkový vzťah ilustrácie k námetu, výtvarná transpozícia príbehu, adresnosť, a pravda, to všetko formou výtvarného výrazu sledujúceho aj krásu ako jeden z aspektov krásnej knihy. Všetky tieto kritériá musíme aplikovať na princípy ilustračnej tvorby. Nie ozdobujúcej, ale interpretujúcej knihu!

Ak z tohto zorného uhla sledujeme výsledky ilustračnej tvorby, môžeme pomerne spoľahlivo zmapovať smerovanie konvenčných i nových trendov tvorby. Treba však predoslať, že nejde vždy o nápadne veľké edičné činy. Skôr o drobnú tvorivú prácu na prospech čitateľa i knižnej kultúry.

V tvorbe pre najmenších čitateľov,
ktorí čítajú skôr obrázky ako text, sme zaregistrovali

niekoľko pozoruhodných vydání. Medzi nimi napríklad *Letí, letí, všetko letí* Gabriely Dittellovej a ilustrátorky **Petry Némethovej**. Je to leporelo v klasickej knižnej väzbe. Temperové obrázky sú plné nežných postavičiek, citlivo komponované na dvojstranu. Slovné hry Františka Rojčka v básnickej zbierke *Keď sa lieta na veľrybe* vyprovokovali výtvarníčku **Martinu Matlovičovou** k rozletu fantázie tiež v zmysle leporela – to znamená k využitiu priestoru pre obrázky.

Adresnosť, pútavosť, príťažlivosť postavičiek, vecí a vecičiek, to sú atribúty knižky, ktorá má osloviť dnešného čitateľa obrázkov a neskoršieho vnímateľa literatúry. Ak výtvarník disponuje popri nevyhnutných kresliarskych predpokladoch aj talentom štylizácie, kreslenej grotesky, karikovania, jeho ilustračný prejav získa ďalšiu dimenziu – vie obohatiť zmysel adresáta pre podtext.

Klasická rozprávková kniha je dielo, ktoré nevzniká v kvartálnych intervaloch. Žiaden ilustrátor by teda nemal „prepásť“ šancu, ktorú dostane, aby ju ilustroval. **Peter Uchnár** tú svoju dostatočne využil. Feldekova *Veľká kniha slovenských rozprávok* svojím dizajnom voľne nadväzuje na voľakedajšie

monumenty: Dobšinského s Fullom, Andersena s Hložníkom, Feldeka s Brunovským, Carrolla s Kállayom. Charakter jej ilustrácií zrejme predestinovali dva javy: jazyk transformovaný myslením spisovateľa-inovátora na jednej strane a šťastná voľba výtvarníka na strane druhej. Napriek tomu, že látka v minulosti už neraz stvárnená vynikajúcimi umelcami musela pôsobiť ako precedens, prejav ilustrátora zostal svojským. Niektoré črty jeho výrazu, predtým iba naznačené, sa tu stali dominantnými: fantazijná podstata, komponovanie reálnych i surreálnych prvkov, veľkorysejšia koncepcia v priestore knižných celostrán a zarážok... Zdá sa, že sa tu za privilegovaných edičných podmienok stretla v optimálnej zhode ďalšia súzvučiaca literárno-výtvarná autorská dvojica.

Dobrodružná literatúra odjakživa ponúkala príležitosť na klasický perovkový kresliarsky prejav. Bývala to oblasť neraz podceňovaná, ponúkaná začiatočníkom, šetriaca kvalitný papier

a napokon smerujúca k snahám o naplnenie hesiel o *kráse* v jednoduchosti. Stará pravda „za málo peňazí – málo muziky“ sa odrážala na produkcii tohto druhu. Vydavatelia zadávali dobrodružné texty ilustrovať debutantom, debutanti zasa nedocenili závažnosť práce, ktorej akčný rádius je mimoriadne veľký. Ak v tejto sfére ilustračného prejavu niekto vzal vec tvorivo do rúk – ako to urobil svojho času Dušan Kállay – ostali sme fascinovaní z poznania, čo dokáže jemná linka perokresby, koľko v nej môže byť nehy, aký vie mať hlboký obsah, silu výrazu... (a to ešte nehovoríme o jeho *Alici*, ale o domácej klasike *Leteli sokoli nad Javorinou*). Pravda, pestovať klasickú kresbu v podmienkach počítačovej grafiky a prezentovať „akúsi“ nehu či romantiku, na to už dnes naozaj treba šťastnú súhru literárnej predlohy, naturelu výtvarníka a nadovšetko ochotu vydavateľa.

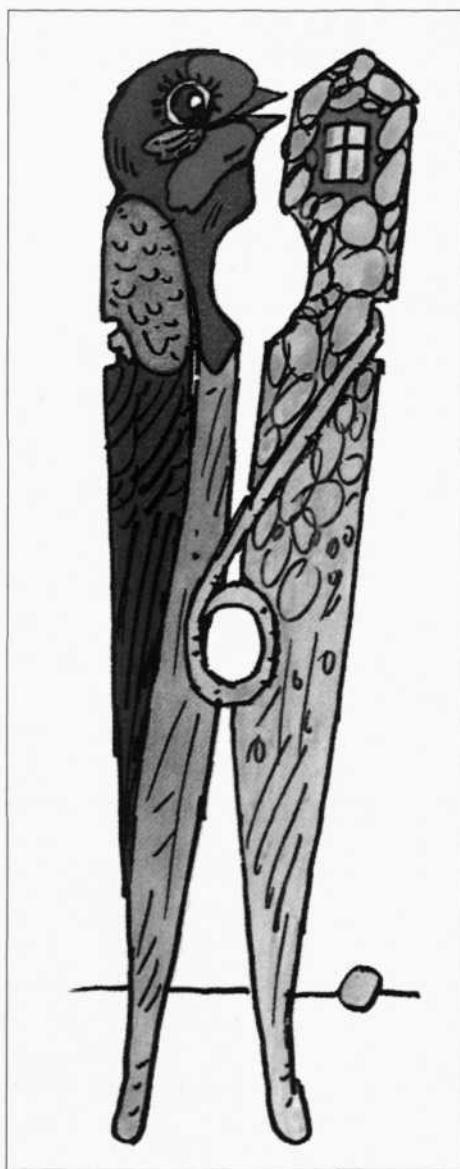
K týmto metám sa blíži knižka Zuzany Zemaníkovej *Lulukaj* s ilustráciami **Dany Moravčíkovej**. Ide o dielko, ktoré je na rozhraní dobrodružnej a historiografickej literatúry. Odráža sa to aj na prístupe ilustrátorky, ktorá román doplnila nie obligátnym sprievodným popisom deja, ale miniatúrami kľúčových významov, kde hrá rolu symbol, atribút, výraz tváre, detail postavy či veci. V knihe povestí zo žilinského kraja Zuzany Kuglerovej s ilustráciami **Miroslava Strnadela** *Turkova stupaj* je perokresba taká verná literárnej predlohe, že priam „cituje“ určitý detail textu a zaraďuje i lokalizuje ho do daných obsahových súvislostí.

Medzi výtvarne jednoduchšie kresliarske formy prejavu patrí aj knižka

Gabriely Futovej *Nezblázni sa, mamička*. Jej ilustrátor **Peter Cpin** sa obmedzil iba na kresbičky na zarážkach kapitol – priam fotograficky verné kresliarske etudy, štúdie vecí a vecičiek ceruzou, resp. perom. Je to škoda, lebo – ako naznačil na predsádkach a obálke knihy plnej príťažlivých hrdinov príbehu – disponuje vynikajúcou figurálnou kresbou. Medzi premárnené šance (z výtvarného hľadiska) patrí knižka Kataríny Petkaničovej *Hody s upírom*, ktorá okrem frontispicu a obálky neobsahuje ani jedinú ilustráciu.

Moderné autorské rozprávky sa stále viac udomáčňujú v tvorbe pre deti. Je to určite pozitívum, pretože prostredníctvom nich deti dostávajú vždy nové emocionálne a etické podnety. Ak im ich umocňuje aj výtvarná zložka knižky, tým lepšie. Tak je to napríklad v knižke Jaroslavy Blažkovej *Minka a Pyžaminka* s kresbičkami **Andreja Augustína**, ktoré evokujú výraz grafického listu alebo jednoduchosť prostej kresby. A celkom zhodou okolností je to tak aj v knižke príbuzného názvu – v *Pyžamkáčoch* Margity Ivaničkovej s prioritne dekoratívnymi ilustráciami **Dagmar Hložekovej**. Dobrodružstvo s príchutou recesie, pravda, v podobe grotesky, v premenlivej technológii pastelů, kriedy a tempery charakterizuje ilustrácie **Luboslava Paľa** v knižke Jána Uličianskeho *Podivuhodné príbehy siedmich morí*. Silnejšou stránkou sú – povedané filmárskou terminológiou – veľké detaily, kde dekoratívna štylizácia tvaru, kolorit i výraz postáv povyšujú banálny žánrový výjav do polohy expresívneho výtvarného výrazu. Medzi moderné rozprávky patrí knižka

Gabriely Futovej *Keby som bola bosorka*. Ilustrátor **Martin Šútovec** umocnil mnohé vtipné pasáže textu kreslenými gagmi dobre vystihujúcimi autorkinu paródiu a humor. Sem patria aj *Lienky z piatej B* Dagmar Pokornej s ilustráciami **Martiny Matlovičovej** v hravej grafickej úprave Kvety Daškovej. Monochrómne akvarely **Juraja Bartusza** v knižke Jany Bodnárovej *Čo som videla pri jazere* sú polyfunkčné: popri nevyhnutnom sprievodnom poslaní majú skrásliť a okrem toho aj oddeliť slovenskú verziu textu od nemeckej. Vďaka dômyselnému typografickému rozvrhu sa to podarilo dosiahnuť, pravda, iba z funkčnej stránky, z estetickej už menej. Zaujímavá moderná rozprávka Petra Štilichu *Udatný rytier Roland a poslední draci* sa stala príležitosťou pre ilustrátorku **Olgu Bajusovú** stmeliť predstavu romantického sveta rozprávky s typickými motívmi súčasnej reality. A keďže kvázi dnešná skutočnosť je v literárnej predlohe v prevahe, aj v ilustráciách dominujú klauni, autá, aeroplány a, pravda, draci, ale akísi poľudštení. Žartovníctvo, veselosť, vtip, sem-tam i záhada, to všetko a mnoho iných humorných nápadov obsahuje nevelká *Veľká kniha hádaniek, raportaniek... Ahoj, hádanka* Márie Ďuričkovej a Márie Števkovej ilustrovaná **Miroslavom Cipárom**. Tento výtvarník akoby sa rozpamätal na svoje začiatky, keď do knižiek pre deti azda všetkých vekových kategórií vnášal priehrstia radosti a zábavy. S priam portrétnou a krajinárskou precíznosťou ilustrovala **Iva Štrbová-Jarošová** životný údel hrdinky knižky Antona Habovštiaka *Sestra Zdenka* v akvarelových štúdiách, kombinujúcich doku-

SVETOZÁR MYDLO /
D. Wagnerová: Básničková babka

mentárnu faktografiu postáv a konkrétnych prostredí príbehu. Zo strany ilustrátorky je to návrat do už značne vzdialených fáz našej knižnej kultúry. Jozef Pavlovič svojimi veršíkmi v knižke *Riekankovo* poskytol vďačnú látku ilustrá-

torke **Daniele Krajčovej**, ktorá sa prezentovala sprievodnou kresbou v rôznych polohách: od názorných postavičiek a vecí až po vyšší stupeň dekoratívnej štylizácie.

Klasický fond po novom je príznačným javom aj minuloročnej knižnej tvorby. Kultivovaný výtvarný prejav **Petra Cpina** ozvlášťuje nové vydanie *Osmijankových rozprávok* Kristy Bendovej. Výber vychádzajúci v sympatickom nevelkom formáte spolu s decentným dizajnom Viery Fabiánovej a tentoraz aj kvalitným polygrafickým spracovaním otvára edičný projekt úplného vydania Osmijanka. Medzi novokoncipované vydania starších diel základného fondu patrí *Braček z tekvice* a *Sestričky z Topánika* Márie Ďuričkovej. Typická knižka z kategórie krásnych kníh získala svoju kultivovanú vizáž a výtvarnú hodnotu vďaka autorsky vyhranenému prejavu ilustrátorky **Jany Kiselovej-Sitekovej**, ale i grafickej úprave Viery Fabiánovej.

Ak naša vzorka vlani vydaných kníh v dostatočnej miere odráža reálnu situáciu, mohli sme získať aspoň čiastočne hodnoverný obraz o charakteristických javoch v knižnej ilustrácii. Kolekcia nevelmi hýri tromfami, aké sa vynímajú na regáloch kníhkupectiev (ktoré sú, pravda, zosypom viacročného obdobia) alebo medzi exponátmi Bienále ilustrácií. Zároveň však nepreukazuje ani chudobu výtvarnej invencie. Naopak. V produkcii prevažuje záujem editorov vydávať detskú knihu vystrojenú nepo-

strádateľným výtvarným vybavením. Toto **poznanie kontinuity vývinu krásnej knihy** je azda najmarkantnejším pozitívnym javom vlnajšej produkcie.

Akoby v zmysle Bajzovho – *nie vždy vo veľkom tele býva srdce veľké, smelé* – tvorcovia vizáže detskej knihy skutočne sledovali tú podstatnú metú – službu knihe a jej adresátovi. Keby sme z tohto hľadiska zhodnotili výsledky, povedzme, v perspektíve budúceho BIB-u, musíme konštatovať, že výberová komisia to nebude mať ľahké. Z hľadiska percipienta vlnajšej produkcie je určitá miera spokojnosti namieste.

Čo teda priniesol uplynulý rok v tvorbe detskej knihy a jej výtvarného riešenia? Je to predovšetkým už spomenuté **udržanie kontinuity**. Spolu s pozitívnymi trendmi tejto kontinuity objavuje sa však aj neustála potreba predchádzať stereotypom, obligátnemu obrázkovému klišé a samoučelnému ozdobníctvu. Ďalším priaznivým javom je postup od provizórnych riešení smerom k profesionalite. Trvalou výzvou pre vydavateľov zostáva úloha obklopovať sa schopnými autormi a ilustrátormi. Pri viacerých knižných vydaniach sme naozaj mohli oceniť, že vydavateľom nechýba odvaha zainteresovávať na svojich projektoch novšie tvorivé sily.

V podstate ide o to najdôležitejšie – **získať a udržať záujem čitateľov**. V tomto smere má vďačné pole pôsobnosti práve výtvarná spolupráca na tvorbe detskej knihy.

Trojruža 2003

Milanovi Ferkovi

Literárny fond, Slovenská sekcia IBBY, BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, udelili cenu TROJRUŽA za rok 2003 spisovateľovi MILANOVI FERKOVI za výnimočnú umeleckú iniciatívu, ktorá zásadným spôsobom stimulovala vývin modernej slovenskej poézie a prózy pre deti a mládež.

Všeličo sa podpísalo pod to, že Milanovi Ferkovi, už klasikovi slovenskej detskej literatúry, jej najvýznamnejšie ocenenie, cenu Trojruža, odovzdávame až dnes. Skôr, to jest pred tridsiatimi rokmi, v čase jeho vrcholného tvorivého vzopätia, to nebolo možné, pretože Ferko nemal len talent, mal aj postoj, názor a ten sa značne líšil od postoja a názoru tých, ktorí o oceneniach talentov rozhodovali.

Neskôr, to jest v čase, keď o takýchto oceneniach mohol rozhodovať už on sám, to zas nebolo vhodné, nectilo by to ani jeho, ani tých, ktorí by boli takéto ocenenie prisúdili vysokému úradníkovi štátnej kultúrnej inštitúcie. Nehovoriac už o tom, že opäť mal postoj a názor, a opäť svoj, iný, odlišný, ktorý jedných provokoval k potlesku, druhých k piskotu. A hoci bývalá i terajšia cena sa nikdy za postoj a názor neudelovala, aspoň navonok nie, v jeho prípade sa nemožno zbaviť dojmu, že práve jeho postoj a jeho názor podvedome ovplyvňoval postoj a názor tých, ktorí mali jeho ocenenie navrhnúť. V každom prípade musel nastať okamih, keď príslovečným jazýčkom na váhach sa stal niekto tiež s názorom

a postojom; niekto, kto nekompromisne vyhlásil, postoj a názor je v takýchto prípadoch irelevantný, dôležité je dielo.

Isto, dielo je rozhodujúce, lenže predsa len, aby v našom prípade nevznikol dojem, že ide o niečo páchnuce sírou a jazerným peklom, podotýkam, že o kvalite diela, neraz rozhodujú hoci len stopové prvky postoja jeho tvorcu. Priam sa žiada povedať, aký názor, také dielo.

Ale dobre, hoci nebárs, ako hovorí rozprávka.

Pre túto chvíľu je dôležitejšie, že Daniel Hevier, básnik z Božej milosti a jeden z porotcov Trojruže, vyslovil názor, ktorý umožňuje konečne oceniť jedno z výnimočných diel slovenskej literatúry pre deti. Pritom pochybujem, že by sa našiel niekto, kto by Heviera upodozrieval z toho, že si znechutený súčasnou postmodernou a jej pseudo-problémovým svetom číta po nociach Ferkovu Zväzácku česť. Napokon, pri vyslovovaní názoru o priorite diela pred postojom Hevier dostal svojmu slovu; nevolal si za svedka ani Ferkovu legendárnu Mladú tvorbu, ani jeho produbčekovskú politickú orientáciu,

ale nepripomenul ani onen povestný protestný piskot priateľov divadelníkov v 90. rokoch. Hovoril o diele, teda o nezameniteľných Ferkových humoristických veršoch, o ich jazykovej bravúre, o myšlienkovvej metafore jeho autorskej rozprávky a o jej imaginatívnosti, čo už samo osebe by vrchovato stačilo na naplnenie kritérií ocenenia, ktoré sa mu dnes dostáva.

Ibaže Ferkove humoristické verše, jeho moderná rozprávka sú viac než len osobitým umeleckým činom. Je to dielo, ktoré – každé vo svojom druhu, či žánri – predstavuje hodnotu vývinovej iniciatívy. A pritom nejde len o modernú poéziu, ktorú Ferko spolu s Feldekom a Válkom v 60. rokoch vy-

tváral, ide aj o dobrodružný žáner a o autorskú povesť, ktorá zas vyniká najmä na pozadí plejády kníh domáhajúcich sa tohto označenia. Predovšetkým však ide o román s povstaleckou tematikou, v ktorom sa Ferko vzoprel dovtedajšej tradícii a namiesto ideologickej konštrukcie sústredil sa na evokáciu vnútorného sveta dieťaťa, jeho človečieho potvrdzovania sa v čase nečlovečom. Úprimnosťou a autentickosťou výpovede tak dosiahol, že román *Keby som mal pušku*, lebo o ňom je reč, je strhujúcou výpoveďou o detstve jeho generácie, je pokračovaním tej umeleckej rekonštrukcie plebejského detstva, akú poznáme z *Maroška* a *Zbojníckej mladosti*. Tak ako je nepredstaviteľná klasická literatúra pre mládež bez týchto diel, nemožno si predstaviť jej moderný variant bez Ferkovej prózy.

Bez nej by sme boli ešte chudobnejší, než sme.

Na jej napísanie však nestačil len talent. Potrebný bol i názor a postoj, odvaha vzoprieť sa hoci len existujúcej konvencii. A tak vážiak si názor Daniela Heviera, názor oceňujúci Ferkovo dielo, teda „výnimočnú umeleckú iniciatívu, ktorá zásadným spôsobom stimulovala vývin modernej slovenskej poézie a prózy pre deti a mládež“, predsa len dodávam; Ferkovo dielo si bez jeho ľudského postoja ku konfliktom niekdajšieho i terajšieho sveta neviem ani len predstaviť.

Rozhodne, keď už nie kvet, tak aspoň lupienok Trojruže by sa mu mal ujsť aj zaň.

ONDREJ SLIACKY

(Prednesené pri udeľovaní Trojruže
a Ceny Ľudovíta Fullu)

Hra s poéziou

FRANTIŠEK ŠTRAUS

O prekladateľských aktivitách M. Ferka som „referoval“ na vedeckom seminári, z ktorého vyšla publikácia *Život a dielo Milana Ferka* pri príležitosti jeho 65. narodenín.¹ Úprimne povedané, vtedy som si doslova neuvedomil, že jeho prekladateľské aktivity tesne súvisia s jeho poéziou pre deti a mládež. Zaregistrovať túto súvislosť už po seminári mi ponúkla pani H. Ferková, básnikova manželka, ktorá mi po jeho skončení venovala dve Ferkove knihy, a to *Tajomstvo hračiek* (1963) a *Džimbala-bala-bala* (1971), v ktorých sa nachádzajú dodatočné autoryve zásahy do textu. Otvorene priznávam, že od tohto seminára som sa nezaoberal „detskou“ básnickou tvorbou M. Ferka,² ba nejakú osobitnú pozornosť som nevenoval ani „pozoruhodnému daru“ pani Ferkovej. Až udelenie Trojuže Milanovi Ferkovi za celoživotné dielo pre deti a mládež vzbudilo vo mne priamo „zvedavosť“, chuť dozvedieť sa o jeho detskej poézii viac.

Dnes vzhľadom na časovú následnosť možno jednoznačne povedať, že Ferkova pôvodná poézia pre deti a mládež nebola len originálnou básnickou tvorbou, ale – nazdávame sa – aj v istom zmysle cieľavedomou poetickou „prípravou“ na jeho pozdnejšie náročné prekladateľské aktivity. Náš poznatok doložíme analýzou zvukovo-materiálnych, rytmických a niektorých s nimi bezprostredne súvisiacich zložiek jeho básní, ktoré sa nachádzajú

v dvoch uvedených zbierkach poézie pre deti a mládež.

Analýzu Ferkovej poézie pre deti treba začať veršovou inštrumentáciou. Básnikove kalambúry, anagramy zo zbierky *Džimbala-bala-bala* (básne *Pupupu-popopo*, *Mýlka a Milka*, *Premeny*) vrcholia palindromom (obráten), jednou z najnáročnejších, v súčasnom období zriedkavou „slovnou hračkou“ (vyskytuje sa najmä v poézii V. Turčáňnyho a Š. Moravčíka), ktorú realizuje krátká báseň s názvom *Kat? Tak!* (dohromady 12 veršov). Ferko medzi vlastné verše vsunul i známu frazeologickú jednotku „*kobyľa má malý bok*“. Kriticky treba povedať, že nie každý z veršov tejto básne je nenásilným, prirodzeným či vydareným palindromom, napr. „*Kam ía hať mak? / Skok – mám koks*“. Prekvapuje, že M. Ferko aj v niektorých iných prípadoch nedodržiava, ba priamo ignoruje princíp veršovej inštrumentácie, ktorá má logicky nasledovať vzhľadom na strofický celok alebo báseň. Napr. v básni *Chýrna svadba* (zbierka *Tajomstvo hračiek*) prvá a tretia strofa je založená na výraznej aliterácii a následnom rýme, respektíve asonancii, ku ktorým protikladom je druhá strofa bez akéhokoľvek náznaku uplatniť v nej nejaké zvukosledy (citujeme iba prvé štvorveršia strof).

*Ženil sa úľ s ulicou,
veselo im bolo,
staré laso s lasicou
tancovali sólo.*

PETER CPIN /

G. Futová: Nezblázni sa, mamička

*Obzerance papali,
bumbali vzduch z fľaše,
a tak hostia pomaly
išli kade ľahšie.*

*Zostal dedo s dedinou,
nemal ho kto odniesť,
zakryl pery perinou,
spí tam ešte podnes.*

Básnik a možno aj kultivovaný čitateľ môže mať námietky proti takejto interpretácii a hodnotiť, vysvetľovať takýto „prípád“, ktorý vybočuje z „normy“, ako „sklamané očakávanie“. V iných bás-

niach je Ferko dôslednejší a „hru“ hlások striktné zachováva. Napr. v básni *Šikovná mladucha* každý tretí verš v piatich sextetoch je vybudovaný na aliterácii: „trá a trá kráľ Traladár“/ „buch a buch a búchajú“/ „šu a šu a pošušky“/ „hop a hop a hopsasa“, i keď na druhej strane v uvedenej básni aj takto „rýmuje“: „počula – bežala“, aby celú báseň „korunoval“ chybným rýmom, v ktorom do zvukovej zhody vstupuje trojslabičné slovo „veselí“ so štvorslabičným slovom „nepomreli“, pričom nejde o ojedinelý prípad: „žltých pier – sestier“ (*Lesné počty*), „myš – neuvidíš“ (*Pozor na slová*) a iné. A keď sme už pri rýmoch, treba potvrdiť, že vo Ferkových knihách nájdeme množstvo kvalitných rýmových dvojíc, ba i trojíc, avšak Ferko sa „nevýhyba“ ani lacným gramatickým a ošúchaným rýmom („zvonec – koniec“, „češ – nes“, „most – host“, „pukal – núkal“, „hral – zaberá“ atď.), ale najviac, ba doslovne kakofonicky pôsobia rýmy dvojslabičných a trojslabičných slov, keď do zvukovej zhody vstupuje iba posledná slabika (jednoslabičná rýmovka), pretože v slovenčine mužské a daktylské rýmy majú dvojslabičnú rýmovku, napr. „odvďačí – naučí“ (s identitou hlásky po inej hláske), „deti mať – pod muškár“, „pod lipy – a tam spí“ a pod. Rovnako ľahodne neznejú rýmy, keď sa v nich „konfrontujú“ slová s otvorenou a zatvorenou slabikou: „hrúza – blúzach“, „fúzik – na motúzik“, „Alica – Stálica – na lícach“ (*Romanca*), „plešiví – nedičil“, „košíkari – netváril“, „krava – vstával“ (*Šťastie*) a pod. Ale takých a podobných prípadov nie je veľa. Naopak, Ferko má niekoľko vydarených básní, v ktorých dominuje hra so slovami a zvukovým znením, napr. *Mýlka a Milka*, *Premeny*, *Krásna hra*.

Naša klasická poézia pre deti využívala tradičné strofické formy, predovšetkým izosylabické, resp. heterosylabické kvartety s križným (8a8b8a8b) alebo prerývaným (8a7b8c7b) rýmom, ktoré modelovo súvisia so slovenskou ľudovou piesňou. Vo Ferkovej knihe *Tajomstvo hračiek* sa vyskytne iba päť básní, ktoré realizujú kvartety: *Hadia rozprávka* (7 strof veršového zloženia 8A8A7b5b, prvá strofa má odlišnú slabičnú zostavu: 6A6A7b5b), *Báseň bez konca* (tri štvorveršové strofy zloženia: 8A8A7b7b; 8C7d8C7d; 8E7b8E7b a záverečná šesťveršová strofa: 8E8E8A8A7b4...), *Veselý sneh* (tri štvorveršové strofy: 6A5b6C5b), *Babrák* (tri štvorveršové strofy štruktúry: 8A5b8C5b); *Darček* (tri kvartety štruktúry: 8A7b8A7b). Všetky ostatné básne uvedenej zbierky sú buď stichické (nestrofické), alebo realizujú iné strofické útvary ako štvorveršie. Šesťveršovou strofou disponujú dve básne: *Prečo...* (prvé dve strofy realizujú schému: 10a11B10a9B9C9C, v tretej strofe štvrtý verš je 11-slabičný, posledná štvrtá strofa má navyše jeden nerýmovaný verš: 10a11B10a9B9C5D9C) a *Uspávanka* (všetkých päť strof realizuje rovnakú schému: 8A8B8A8A4C4B). Báseň *Chýrna svadba* sa skladá z troch sedemveršových strof, v ktorých po štvorverší schémy 7a6B7a6B nasleduje trojveršie ako pointa s nepatrnými slovnými zmenami: „*Bolo to tak?! (v poslednej strofe: „Tak to bolo?“) Presne tak, / možno však aj – naopak*“. Zo strofického hľadiska je pozoruhodná báseň *Do ružova*, ktorej prvá 7-veršová strofa (spolu je ich osem) postupne priberá vždy jeden osemslabičný verš s vnútorným rýmom (rytmicky rušivo v strofách pôsobí sedemslabičný verš s vnútorným muž-

ským rýmom „*a ten drozd si čistí chvost*“).³ Posledná ôsma strofa básne má očakávaných či náležitých nie 14, ale až 15 veršov (pribudol verš „*a ten les si spieva dnes*“, ktorý z rytmického hľadiska podobne hodnotíme ako verš: „*a ten drozd si čistí chvost*“).

Osobitný grafický tvar (pravdepodobne má pripomínať polohy nôh bicyklistu alebo isté časti bicykla) predstavuje osemveršová strofa básne *Veľký cestovateľ*. K trom dlhším veršom (10-slabičným, ale so slabičnými nepravidelnosťami v štvrtej a piatej strofe) sa pripája päťslabičný refrén: „*bicykel, / batoh, / bareta/ i/ on*“. Prirodzene, že zmena slabičnosti v slovenskom verši nevyhnutne vyvoláva aj zmeny iných rytmických zvukovomateriálnych zložiek verša alebo opačne. M. Ferko v prvých dvoch veršoch štvrtej a piatej strofy použil namiesto mužských ženské združené rýmy, a tým narušil slabičnosť veršov. Takáto „voľnosť“ v stroficky členenej básni, pretože ide o náhodnú, nie systémovú „operáciu“, pociťuje sa ako porušenie „normy“, čo nepripúšťa nielen normatívna, ale ani všeobecná poetika. Za osobitný typ kaligramu možno považovať báseň *Krásna hra*, v ktorej autor pojmy zároveň ilustruje graficky.

Za Ferkovu najexperimentálnejšiu knihu⁴ sa považuje zbierka *Džimbala – bala – bala*, ktorá priamo „oplyva“ aj strofickou invenciou. Ferko iba v básni *Nedeľné odpoľudnie* realizoval dva kvartety, ktoré majú rozdielne (opačné) slabičné a rýmové usporiadanie (5a6B-5a6B/ 6C5d6C5d), ale báseň uzatvára sylabicky a rýmovým usporiadaním „svojské“ sedemveršie (7e7e7f7f7g-2h5g). V knihe sú najpočetnejšie stichické básne, čo zodpovedá aj „žán-

rovej“ variabilite: *Rytiersky román, Romanca, Junácky spev, Rytier bez bázne a hany, Uspávanka, Sonet o zvonoch, Balada o slávikovi*. Ich náznaky nachádzame už v knihe *Tajomstvo hračiek*. Najväčšiu pozornosť si zasluhuje Ferkov *Sonet o zvonoch*, ktorý zvukovou inštrumentáciou presne zodpovedá kompozičnej a myšlienkovj stavbe nie „triadického“, ale „tetradického“ sonetu. Nevie, či M. Ferko poznal sonetovú formu, ktorú v zbierkach *Rok a Znelec* (obe 1976) realizoval Ján Buzássy, usilujúci sa prebudovať sonetovú triádu na tetrádu. „Reprezentačný“ názor na novú vnútornú výstavbu sonetu obrazne vyslovil J. Buzássy takto: „Sonet je aj **detektívka**. Detektívka v kocke. Prvé štvorveršie je **obeť**. Druhé je **vrah**. Tretia strofa, hoci sú to iba tri verše, je najdôležitejšia, to je **detektív**, ktorý celý problém rozloží. Posledné tri verše prinášajú jeho rozriešenie“ (podčiarkol F. Š.).⁵ Tejto štruktúre zodpovedá Ferkov *Sonet o zvonoch*:

*Prvý verš prvej slohy je bim,
druhý verš prvej slohy je bam,
tretí verš prvej slohy je cingi,
štvrtý verš prvej slohy je bom.*

*Prvý verš druhej slohy je bing,
druhý verš druhej slohy je bang,
tretí verš druhej slohy je lingi,
štvrtý verš druhej slohy je bong.*

*V tretej slohe sa mlčí,
v tretej slohe sa mlčí,
v tretej slohe sa mlčí.*

*Štvrtá sloha zvučí:
Bim, bam, cingi, bom,
bing, bang, lingi, bong.*

Na záver zhrňujeme, že Ferkova inštrumentácia verša, vyjadrená opakovaním, má – ako sme zistili – rozličnú formu: **spoluhláskovú, samohláskovú, slabičnú, formu morfológických častí, ba i celých výrazov**. V oblasti strofickéj „architektoniky“ Ferko opúšťa tradičnú štvorveršovú strofu, hľadá jej nové formy alebo zotrúva pri veršovej stichike. Rovnako Ferko odmieta **syabickú uniformitu verša detskej poézie**. Šesť-, sedem-, osemslabičný verš a ich vzájomné kombinácie v kvartetoch sú v jeho detskej poézii takmer tabuizované. Ferko uvoľňuje veršový **izosylabizmus a sylabotonizmus**. Ale to je už iná kapitola jeho poézie pre deti.

POZNÁMKY

¹ (Červeňák, Andrej): *Život a dielo Milana Ferka*, Nitra 1995.

² Profesionálne sa detskou poéziou M. Ferka zaoberal Ján Kopál, ktorý na spomenutom seminári roku 1995 predniesol referát na tému *Hra, fantázia, humor a poznanie v umení pre deti* (Poetologické poznámky o detskej poézii Milana Ferka). In: (Červeňák, Andrej): *Život a dielo Milana Ferka*, Nitra 1995.

³ 7-slabičný verš „a ten drozd si čistí chvost“ s vnútorným mužským rýmom vložený medzi 8-slabičné verše s vnútorným ženským rýmom (napr. „a tá líška sa mu líška“/ a ten Janko, malý Janko“ atď.) sa zvukovo a rytmicky delí na dve nerovnaké polovice: „a ten drozd// si čistí chvost“ (3 + 4 slabiky, a to s protikladnými metrickými schémami: prvý polverš je trochejský, jeho náprotivok jambický, ale ako celok je verš štvorstopovým trochejom s neúplnou štvrtou stopou).

⁴ Pozri štúdiu Kopál, Ján: *Hra, fantázia, humor a poznanie v umení pre deti* (Poetologické poznámky o detskej poézii Milana Ferka). In: (Červeňák, Andrej): *Život a dielo Milana Ferka*, Nitra 1995.

⁵ Buzássy, J.: „Sonet je...“ In: Turčány, V.: 111 slovenských sonetov, Bratislava 1979.

Výtvarnícky výmyselník

Fond výtvarných umení, Slovenská sekcia IBBY a BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, udelili CENU LUDOVÍTA FULLU 2003 akad. maliarovi DUŠANOVÍ POLAKOVIČOVI za vyhranený kresliarsky prejav humornej povahy v knihách pre deti.

Dušan Polakovič inklinuje k literárnym žánrom, ktoré mu poskytujú príležitosť uplatniť výtvarný talent bez nutnosti používať od knihy ku knihe osvedčené výrazové prostriedky. Preto jeho ilustrátorské diela rad-radom súzvučia s umeleckým výrazom knižky ako celku. Tak to bolo od začiatku 80. rokov, keď na pôde Mladých liet začínal, a tak je to i dnes, v čase zrelého, autor-sky vyhraného prejavu.

Vývin tvorby neznamená posun od naivného k vyspelejšiemu, resp. od sprievodného zobrazovacieho k akémusi imanentnému, nezávislému od knihy. Ak dáme vedľa seba povedzme *Dobrodružstvá Rukávniká, Sandálíka a Machnáčika* z roku 1982 a knižku *Ja som dobrý remeselník* z roku 1987 alebo *O Konrádovi, ktorý sa nebál* z roku 1998, tých takmer dvadsať rokov medzi nimi ani nepocítíme. To preto, lebo Dušan Polakovič už vo svojich začiatkoch mal jasný program, ktorému zostal verný, a vzhľadom na jeho koncepcnosť nemusel hľadať zmenené postupy. Zaiste, takéto konštatovanie môže byť zjednodušením skutočnosti. Avšak východiskové princípy sa skutočne ukázali optimálnymi. Veľkú úlohu v tomto smere zohral adekvátny výber literárnych predlôh. Ostatné docielil charakteristickou typológiou a výtvarným rukopisom. Jeho hrdinovia sú typy veselého výrazu na rozhraní humoresky a karikatúry. V niektorých prípadoch „hrajú“ rovnocenne s postavickami obyčajnej veci a vecičky, ak to vyžaduje literárna predloha (napríklad v Moravčíkovej knižke *Drevené železko alebo Knižka jedna radosť*, 1992, kde slovné hračky spisovateľa podnietili výtvarníka k expresivite výrazu až do polohy grotesky).

Akýmsi testom výtvarníckej invencie sú práce, kde chýba výrazový prostriedok takého kľúčového významu, akým je farba. V čiernobielej kresbe sa skutočne objektívne – bez pohodlných efektov – preverí schopnosť ilustrátora zmocniť sa myšlienky rečou línií a tvarov. Aj v tomto smere Dušan Polakovič obstál. Čiernobiely prejav bol chronickým problémom našej knižnej ilustrácie. Hoci išlo o problém kľúčový, veď celé skupiny edícií boli viazané na takéto technicky a ekonomicky prijateľnejší spôsob ilustrovania, dlho neprichádzalo riešenie. Až kedysi v 60. rokoch vystúpenie Dušana Kállaya a jeho pohotových nasledovníkov naznačilo smer nových možností v kresliarskych technikách čiernobielej knižnej ilustrácie. Na tento trend nadviazal aj Dušan Polakovič. Jeho výtvarné výmyselníctvo sa uplatnilo v knižkách, v ktorých vynaliezavým spôsobom spojil kresliarsku rutinu a výtvarnú invenciu; opäť karikovanie postáv, groteskný ráz, kompozičná schválnosť a predovšetkým veselosť výrazov v detailoch i dvojstranách (napríklad *Bobi a kamoši*, 1997; *O komárovi, ktorý písal nosom*, 1998).

Ak by sa na prvý pohľad mohlo zdať, že Dušan Polakovič robil v knižkách pre deti „iba“ humor, to by bolo vlastne jeho významenaním. Veď hovoriť, písať, kresliť, ilustrovať humornou formou, ktorá vie zaujať, strhnúť pozornosť, je vlastne optimálna cesta pozitívnej myšlienky k srdcu mladého vnímateľa. A za tvorivú aplikáciu tejto cesty v knižkách pre deti akad. maliarovi Dušanovi Polakovičovi oprávnené patrí Cena Ludovíta Fullu.

MARIÁN VESELY

Humor ako životný princíp

KORNEL FÖLDVÁRI

Pre ilustráciu sa Dušan Polakovič pod vedením profesora Albína Brunovského nielen odborne pripravoval, ale ilustrácia ho od samých začiatkov bytostne priťahovala. K školským ilustráciám Jarryho *Kráľa Ubu* sa po rokoch vrátil expresívnym leptom (1981), na ilustrácie k Erasmovej *Chvále bláznivosti*, ktorými absolvoval štúdium, nadviazal s rovnakým zaujatím a priam bez badateľného predelu tromi leptmi ku knižnému vydaniu z roku 1985.

Línia Polakovičovho výtvarného ná-zoru sa v ilustráciách nelomí, špecifické sú len niektoré výrazové prostriedky, vynútené výrobou knihy. Ani v ilustráciách neilustruje, ale usiluje sa zachytiť predovšetkým zmysel diela, domyslieť ho a umocniť. Prípadne voľne uvažuje nad textom, neraz ho kontrarpunkticky rozvíja. No nikdy v honbe za efektom nejde proti jeho zmyslu; uvedomelo slúži autorovi a jeho výpo-vedi. Jeho čistá kresba tají pod povrchom profesionálnu disciplínu, s akou podriaďuje výraz možnostiam tlačiarrenskej techniky, aby výsledný produkt bol čo najbližšie jeho predstave. A ak jeho rukopis je nezameniteľný (nie náhodou kedysi jeden z veľkých karikaturistov vyhlásil kresbu za najrýdzejšie písmo, podľa ktorého „kresliara môže objaviť aj grafológ“), jeho nezameniteľnosť nie je v maniere a schválnostiach, ktoré niektorí ilustrátori považujú za vizitku vlastnej originality. Polakovič k ilustrovaným textom nepristupuje s hotovou šablónou, vychádza z ich in-

dividuálneho charakteru a ich výtvarnú podobu tvorí doslova „na mieru“.

Takto sformovaný sa predstavil hneď v prvých knihách, ktorými sa v niekoľkomesačnom rozpätí uviedol ako ilustrátor: výber z talianskych renesančných noviel *Úskočný milenec* (1979) mu poskytol príležitosť na prekvapivo zrelý debut. Vnímavo v ňom vychutnal malebný svet spred niekoľkých storočí, bizarné tvary odevov či predmetov každodennej potreby aj bizarné myslenie a správanie, renesančnú plnokrvnosť a neviazanosť. Jeho robustná kresba sa inšpiruje starými drevorezmi a samopašným protiautoritárskym renesančným duchom. Je preto nielen v najlepšom zmysle dekoratívna, ale súčasne dynamicky hybná a plná vtipu. Nekomentuje jednotlivé príbehy, ale v partnerskom dialógu rozširuje ich výpo-ved.

Náučno-popularizačný charakter knihy L. Vlasova a D. Trifonova *Zaujímavosť o chémii* (1979) Polakovič zdôraznil ľahkými inteligentnými kresbami nového typu, drobnými, a predsa zväčša schopnými samostatnej existencie ako úsmevné kreslené komentáre na margo vývinu modernej vedy. Obohacujú didaktickú rovinu diela o novú dimenziu presne v štýle Komenského „školy hrou“.

Rozsiahla rodinná sága významného amerického spisovateľa Irwina Shawa *Tulák zlodej* (1980) ho inšpirovala k moderným abstrahujúcim kresbám, glosujúcim charaktery hrdinov i dobu,

ktorá ich formuje. Z tejto trojice kníh sú najmenej hravé a len tlmene sa z nich ozýva Polakovičovo humoristické krédo – čokoľvek iné by jednoducho bolo proti charakteru románu i edície, v ktorej vyšiel.

Polakovič – tvorca výtvarnej podoby poldruhej desiatky zväzkov edície *Tvorba národov* – zásadne rešpektuje ustálenú tvár edície, v ktorej ilustráciami hosťuje. Preto napr. realistické ilustrácie „rezkej humoresky“ Andreja Ferka *Proso* (1984; ale do istej miery aj *Humoresiek a iných kratochvíľ* Petra Karvaša z toho istého roku) sú oveľa prítlmenejšie v porovnaní napr. so *Žihadlicami* (1980) alebo s Feldekovičmi *Smutnými komédiami* (1982), nehovoriac o rozíhraných Janovických *Ko(z)mických piesňach*. Ferkova kniha vyšla totiž v edícii *Nová próza*, ktorá bola výtvarne veľmi trizvo koncipovaná a v ktorej navyše humor bol v podstate zriedkavým hosťom, takže sa výzorom nemohla odlišovať od ostatných zväzkov. A hoci text talentovaného autora má výrazne tragikomic-ký charakter a osciluje od smiechu cez slzy až po zlostnú iróniu, edícia „nepustila“ ilustrátora, aby sa rozletel za ním.

Ťažisko Polakovičovej ilustračnej tvorby je v dielach, kde mu kniha poskytuje priestor, aby naplno rozohral svoj čiernobiely koncert. Jeho vášňou je presne v duchu klasickej grafiky hutná čerň (i keď polygrafia mu ju občas menila na kompromisnícku šed), ktorá mu v súlade s farebnou striedanosťou jeho grafik dokonale nahrádza celú farebnú škálu; v jeho rukách je tvárna ako dekorácia a súčasne ako explozívny dynamizujúci prvok. Ňou vedie dialóg s autorom i s čitateľom, ňou rozširuje

DUŠAN POLAKOVIČ /
Peter Nagy: Bobi a kamoši

text o nové obzory, prípadne s ním polemizuje. A hoci vždy vychádza z výpovede diela a neusiluje sa mu vnucovať vlastnú koncepciu, jeho duchu je paradoxne najbližší zvyčajne tam, kde sa zdanlivo osamostatňuje, ilustrácia odhadzuje ako príťaž konkrétne reálie a emancipuje sa v podobe voľnej humoristickej kresby.

Z tohto hľadiska stojí za povšimnutie, ako sa Polakovič výtvarne vyrovnal s tromi reprezentačnými dielami staršej slovenskej klasiky, vo vedomí širšej či-

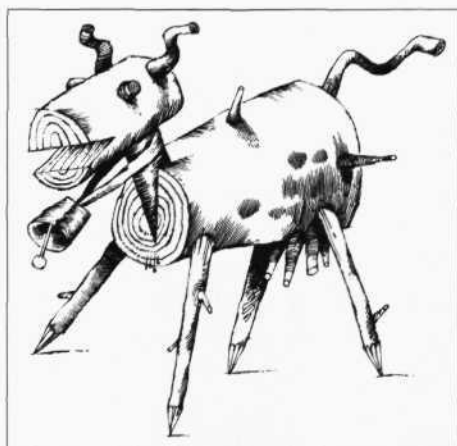

DUŠAN POLAKOVIČ /
Peter Nagy: Bobi a kamoši

tateľskej verejnosti neprávom zafixovanými skôr ako literárnohistorický dokument.

Akýmsi prvým dotykom s týmto typom literatúry (ak nerátame už spomínané *Žihadlice*, kde klasická satira tvorila len časť výberu a knihu navyše ilustroval voľnými výtvarnými vtipmi, sčasti na staršie vlastné námety) bola Gavlovičova *Valaská škola* (1982). Ilustroval ju svojsky pochopenou ľudovou galériou ľudských necností, skôr úsmevne ako ironicky, dalo by sa po-

vedať výtvarnými sentenciami a prísloviami; korešpondujú s Gavlovičovými veršami, s ich „pôvabom nechceného“, s akým sa v nich prelína „vyššia“ poézia s ľudovými prvkami. V Chalupkovom *Bendegúzovi* (1983) našiel šťastný princíp ako výtvarne pretlmočiť to, čo v tejto „učenej“ satire presahuje záplavu často už nezrozumiteľných narážok a polemických výpadov a prihovára sa dnešku živými postrehi o slabostiach ľudského charakteru. Ak ilustrácie nezatažil dobovými reáliami (ktorými je beztak prefažený text), neznačí to, že by neboli dobovo verné; usiluje sa však programovo v symbolickej skratke zachytiť to, čo je aj pre nás aktuálne: prospechárstvo, demagógia, zadubenosť, portrétované typicky Polakovičovským objektívom. Veď čo iné (okrem poblúdenosti a mdlého intelektu) je vášnivé maďarónstvo oboch „uhorských vlastencov“, než nedostatkom charakteru podmienené úsilie získať si teplé miesto medzi smotánkou, účasť na moci a plné koryto? Polakovič hneď na titulnom liste „zátiším“ s plnou misou a pohárom rezolútne uzemňuje ich „vlastenecké“ blúznenie a pripomína ich skutočný ideál. S príslovečnou vynachádzavosťou vášnivého objaviteľa či skôr stvoriteľa čudných tvorov vytvoril znamenie z karieristického zvieraťníka pre všetkých obracačov kabátov a prospechárov: doslova ani rybu ani raka – navyše so žabími zadnými nohami. Celok korunuje akoby extrakt románu: v záhlaví každej kapitoly sa opakuje kresbička nezuživého, osklbaného a na potrhaných čižmách s ostrohami sa rozdrapujúceho kohútika. Podobného rodu ako *Bendegúz* je i *Záborského Faustiáda* (1984). Pravda tu popri irónii pod klasicistickým textom

DUŠAN POLAKOVIČ /

J. Beňo: O Kubovi najkubovskejšom na svete

iskrí hnevľivá vášeň, dodnes ojedinelá v slovenskej literatúre. „Národný hriešnik“ Záborský ako rozhnevaný starozákonný prorok, osamelý uprostred púšte neporozumenia, výsmechu a nenávisti (ale i zajatec svojej nie najznášanlivejšej povahy) chrľí oheň a síru na všetko, čo ho znepokojuje. Nielen na maďarov a prospechárov, ale i na plané rojčenie slovenských vlastencov, ich oblomovskú neschopnosť činu a nevšímavosť voči neudržateľným životným podmienkam prostého ľudu (no ten tiež dostane svoje za alkoholizmus a zaoštalosť). Ilustrátor zacítil satirikov bolestný sebazničujúci afekt a rezonuje na rovnakej frekvencii. Nezlákala ho (s výnimkou prebalu) parodistická a fantazijná zložka tejto „fantasticko-hrdinskej básne“. Ilustrácie, ani čo by vychádzali zo šibeničného ľudového humoru, brutálne portréty v zlostnej skratke dejiny slovenskej biedy. Ich plebejskú odbojnosť zvýrazňuje i lapidárna kresba, ktorá ani čo by sa zoči-voči Záborského zúfalému vzdoru zriekla zvyčajných technických fines a jemností. Sú to

ilustrácie, ktoré vyvierajú z toho istého inšpiračného zdroja ako Polakovičova voľná grafika či humoristické kresby. Nezriedka predstavujú dokonca nový, z iného zorného uhla podniknutý pokus zmocniť sa účinnejšie témy, ktorú spracoval v niektorom zo svojich leptov (ale i naopak).

Charakteristické pre Polakoviča sú „putujúce“ témy, ktoré sa v jeho diele presúvajú v čase i v jednotlivých technikách, a on sa s nimi stále nanovo vyrovnáva v honbe za zhmotnením vlastnej predstavy. (Ustavične sa v rôznych rovinách vracajúci motív Chameleóna, človek v ulite, personifikovaný somár, ľudské hlavy v podobe raz kláta so zatátou sekerou, raz roztekajúcej sa sviečky atď.) Vzniká tak neoficiálna séria variantov ako svedectvo o tvorivom zápase i o zrode definitívneho tvaru. Pravda, definitívneho len po najbližšiu chvíľu pochybnosti.

Imaginatívne zmocňovanie sa sveta je svorníkom, ktorý spája mnohotvárne a vzájomne sa prelínajúce dielo Dušana Polakoviča. Je zároveň znakom, ktorý ho zaraďuje do výrazného okruhu školy Albína Brunovského. No Polakovič sa k svojmu učiteľovi programovo hlási nielen ňou. Tento spontánny a hravý žonglér je ako jeho učiteľ ozajstný fanatik remesla; je perfekcionista, ktorý by sa úspešne uplatnil aj v dielni hociktorého zo stredovekých rytcov. Profesionalita, t.j. dokonalé ovládanie techniky mu je základným predpokladom, abecedou, bez ktorej by nebol schopný rozmyšľať a vyjadrovať sa; dokonca ani pri časopiseckých kresbách nie. V tom sa podobá povrazolezcovi, ktorý za svoju ľahkosť pred obecnstvom platí neúprosťou disciplínou a tvrdou prácou v zákulisí.

Médiá od všetkých, médiá pre všetkých

BAB na svetovom summite v Riu de Janeiro

V dňoch 19.-23. apríla 2004 sa v Riu de Janeiro uskutočnil v poradí už 4. svetový summit o médiách pre deti a mládež pod názvom „Médiá od všetkých, médiá pre všetkých“. Jeho hlavným usporiadateľom bolo MULTIRIO – mestská multimediálna spoločnosť v Riu de Janeiro a MIDIATIVA – brazílske centrum médií pre deti a mládež.

Svetový summit médií pre deti a mládež je iniciatívou Nadácie svetový summit pre deti, ktorá začala svoju činnosť v roku 1995 v Melbourne v Austrálii, kde sa konal I. svetový summit. Po ňom nasledoval v roku 1998 summit v Londýne a v roku 2001 v Tessalonikách. Za toto obdobie sa podujatie vypracovalo na významné medzinárodné fórum, ktoré sa zaoberalo kvalitou médií určených pre deti a mládež a novými technológiami.

Hlavná téma 4. svetového summitu sa v priebehu piatich rokovacích dní rozvrhla na desiatky najrôznejších aktivít sústredených vo väčších a menších rokovacích sálach v areáli Námornej akadémie na ostrove Villegagnan v Riu de Janeiro.

V nadväznosti na úspešnú európsku a svetovú prezentáciu animovanej tvorby pre deti v tematických pásmach inšpirovaných ochranou práv detí na 3. svetovom summite „Deti a médiá“ v Tessalonikách pripravil sekretariát BAB pre samostatný program summitu v Riu de Janeiro uvádzaný pod názvom „Ceny a festivaly“ prehliadku víťazných filmov BAB 2003. V tomto programe sme v Greenhalgh auditoriu pre 1000 divákov predstavili filmy:

Šťastnú cestu, Sindibad (réžia Líviusz Gyulai), film maďarského filmového štúdia Pannónia v Budapešti, ktorý na BAB 2003 získal *Čestnú medailu Viktora Kubala*, najvýznamnejšej osobnosti slovenskej animácie. Podľa štatútu BAB môže byť udelená filmu, ktorý svojou kvalitou a umeleckým majstrovstvom spĺňa Kubalov odkaz, že „pre deti treba tvoriť rovnako dobre ako pre dospelých, ale lepšie“. Na BAB 2003 bola filmu udelená aj

Cena Višegrádu, ktorá má za cieľ podporiť vznik kvalitných animovaných filmov pre deti, stimulovať tvorcov v týchto krajinách a podnietiť širší záujem odbornej i laickej verejnosti o tvorbu a distribúciu animovaných filmov pre deti v krajinách V4;

Mačky (réžia Dace Riduze), film produkcie lotyšského filmového štúdia Animacijas Brigade z Rigy, ktorý získal *Cenu CIFEJ*. Medzinárodná porota v ňom ocenila dielo, ktoré svojím poslaním spĺňa podporu a rešpektovanie Dohovoru OSN o právach dieťaťa, najmä článkov týkajúcich sa médií;

Maličký princ (réžia – Zoja Trofimova, Jurij Černenkov), film francúzskej produkcie filmového štúdia Folimage. Medzinárodná porota mu udelila *Cenu UNICEF* vo Valencii, ktorú podľa štatútu môže získať tvorca za mimoriadne kvalitné dielo s problematikou ochrany práv detí.

Program slovenskej prezentácie dopĺňali festivalové zručky BAB. Súčasťou prezentácie bola informácia o tom, ako festival vyberá filmy pre súťažné projekcie a sprievodné festivalové podujatia, a tiež o tom, aké sú možnosti využitia festivalových filmov v televíznom vysielaní a v distribúcii do kín na Slovensku.

Okrem BAB sa prezentácie „Ceny a festivaly“ zúčastnili tiež významné festivaly: Medzinárodný festival animovaných filmov v Annecy, Chicagský medzinárodný filmový festival pre deti (CICFF), CINEKID – medzinárodný festival filmu, televízie a nových médií v Amsterdame, Cena Japonska – medzinárodný festival výchovných televíznych programov a webových stránok, DIVERCINE – medzinárodný festival filmov pre deti a mládež v Montevideu v Uruguayi, ANIMAMUNDI – medzinárodný festival animovaných filmov, ktorý sa koná v Riu de Janeiro a v San Paole, a UNIAL – medzinárodný festival novej latinsko-americkéj kinematografie v Havane na Kube.

Gabriela Gavalčinová

O rodnom liste Ľubomíra Feldeka

ONDREJ SLIACKY

„Rozprávka má významné miesto v pamäti každého národa. Dalo by sa povedať, že s prihliadnutím na slovenskú historickú mladosť je ten význam ešte väčší. O čo dlhšie nebolo Slovensko v dejinách, o to dlhšie muselo byť v rozprávkach. O čo bližšie boli Slováci k zániku, o to zrozumiteľnejšia je odvaha, talent i dôvtip slovenského rozprávkového hrdinu, ktorý stojí pred pekelnou bránou a oznamuje čertom, že im tam prichádza postaviť kostol.“

Ľubomír Feldek

Na konci 50. rokov minulého storočia, keď sa do provinčnej literatúry pre deti prirútil „rýchlik“ a vystúpil z neho Ľubomír Feldek, aby všetko tradičné povyhadzoval oknami-dverami, nikto, možno ani on sám netušil, že o pol storočia neskôr bude to práve on, ktorý sa k jednej podobe tohto tradičného, reč je o ľudovej rozprávke, bude hlásiť ako k svojmu rodnému listu.

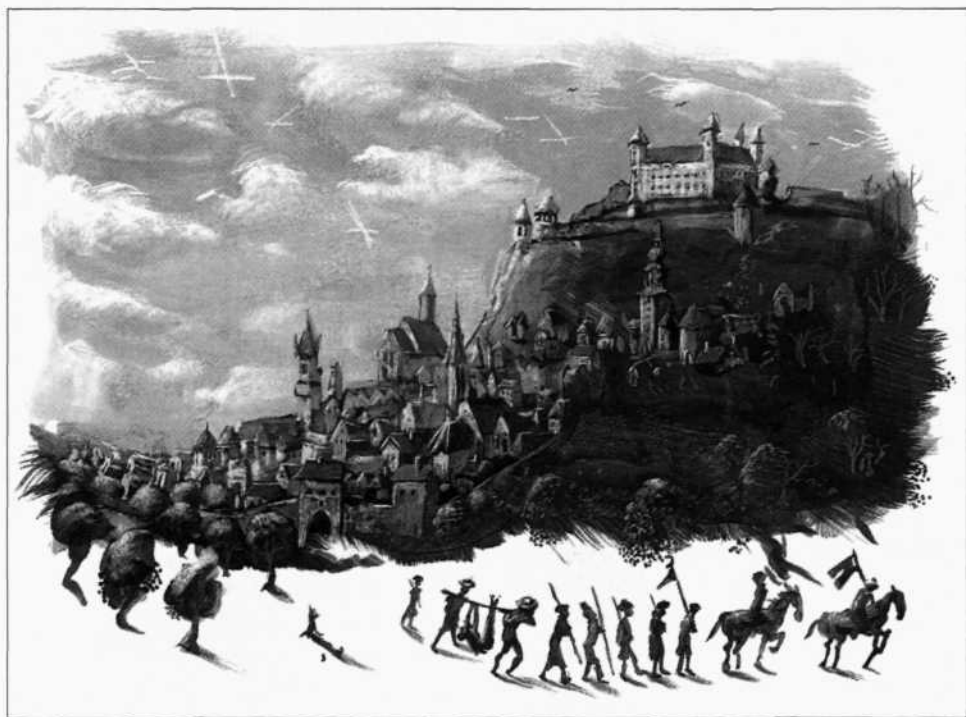
Kvôli literárnohistorickej pravde treba pripomenúť, že rozprávka zas tak celkom mimo jeho pozornosti nebola ani v čase onoho veľkého tresku, s ktorým vstupoval do literatúry. Na rozdiel od tých, ktorí ju dovtedy považovali za kultový fenomén a zmena čo len jedného slovíčka bola pre nich svätorúhačstvom, mladý Feldek k folklórnej rozprávke pristupoval bez bázne. Dokonca siahol po nej, keď sa mu chcelo smiať,

či vysmievať, takže u menej vnímavých to neraz mohlo vzbudzovať dojem, že rozprávka je mu objektom zosmiešnenia. Tento dojem nadhlo pretrvával a jeho odchod –vystahovanie sa do Prahy na konci minulého storočia – ho len umocnil. Z večera do rána sa zo slovenského spisovateľa stal zapredanec, janičiar, hanba národa. Lenže aj tento-raz, ako takmer vždy, sa veci majú inak, než sa navonok javia. Už v čase modrých a zelených rozprávok Feldek ľudovú rozprávku, tento národný kultúrny klenot, vonkoncom nezosmiešňoval. Kongeniálne pochopiac, že rozprávka vie o mocných svoje, a keď nie inak, vybaví si to s nimi aspoň tým, že ich vysmeje, využil jej iróniu, satiru, persifláž pri tvorbe vlastných, autorských rozprávok. A že v 90. rokoch zabuchol za Slovenskom dvere, tiež môže mať cel-

kom iný dôvod, než sa na prvý pohľad zdá. Tým dôvodom totiž mohol byť a nepochybne i bol jeho súkromný protest proti všetkým tým internacionalistom, ktorí z večera do rána hromadne konvertovali na vlastenectvo a slovo „kapitál“ začali zas – hanba-nehamba, svedomie-nesvedomie – skloňovať podľa iných gramatických pravidiel. A zatiaľ kým títo hejslováci budovali svoju novú, globalistickú identitu, ten, čo mal údajne diskreditovať a ohrozovať identitu starú, národnú, siahol po ľudovej rozprávke, aby novým generáciám detí vystavil ten istý rodný list, ktorým sa dnes hrdí on sám.

Aby to mohol robiť a aby to napokon urobil v štýle *Veľkej knihy slovenských rozprávok*, musel byť s rozprávkou zadobre už vtedy, keď sa ako začínajúci

autor rozchádzal so všetkým starým, čo rozprávka navonok zosobňovala. Ťažko si inak vysvetliť jeho postoj, vzťah, ktorý po päťdesiatich rokoch vyjadril v rozhovore s publicistkou Kvetou Slobodníkovou, keď na jej až provokatívnu otázku ako jeho, symbol modernosti, ovplyvňovala ľudová rozprávka, odpovedal: „Ak dovoľíte, na začiatku odpovede spomeniem jednu pomerne čerstvú udalosť. 11. januára 2001 bola vo Florencii vernisáž výstavy slovenskej detskej knihy spojená s prezentáciou *Sliackeho antológie slovenskej literatúry pre deti a mládež Un veliero per le stelle*. Mal som to šťastie, že som sa na nej mohol osobne zúčastniť a odniesol som si z nej veľmi dobrý pocit. Nemáme sa totiž za čo hanbiť, keď v čele výstavy stojí zberateľské dielo našich predkov, naj-

PETER UCHNÁR / Lubomír Feldek: *Veľká kniha slovenských rozprávok*

mä dielo nášho slovenského Homéra – Pavla Dobšinského. Usiloval som sa to vyjadriť aj v prejave, ktorý som tam predniesol pod názvom Rozprávka nás zachránila. Myslím, že v tom názve je presne obsiahnutý môj vzťah k ľudovej rozprávke. V čase prerušeného kultúrneho vývoja po zániku Veľkej Moravy rozprávka, odovzdávaná z generácie na generáciu ústnym podaním, zachraňovala vlastne národ, jeho kultúru i jeho reč. V 19. storočí bola rozprávka pri tom, keď vznikla spisovná slovenčina. Nie náhodou ju kodifikovala práve Dobšinského generácia. A v časoch totalit 20. storočia bola rozprávka opäť azylom, do ktorého sa uchýľovala kultúra, keď sa s ňou zaobchádzalo najnekultúrnejšie. Bez slovenskej ľudovej rozprávkovej tradície by sme jednoducho neboli. Nebola by ani autorská rozprávka. Nebol by som ani ja.“

Vo svetle tohto vyznania je mnohé, čo sa týka Feldeka i jeho najnovšieho diela, jasnejšie. Chce sa priam povedať, že prekvapenie o zmene jeho orientácie nie je žiadnym prekvapením. To, o čom samotný autor nemusel kedysi ani tušiť, je logickým završením toho, čo bolo uložené hlboko v ňom, v jeho kultúrnom genetickom kóde.

Prekvapením, keď už o ňom hovoríme, je však jeho konkrétny prístup k ľudovej rozprávke. Ak sa totiž Feldek niekedy rozhodol využiť nejaký literárny zdroj, a urobil to už mnohokrát a v rôznych žánroch, jeho umelecká ctižiadosť mu nikdy nedovolila, aby to urobil priamočiaro. Vždy z toho bola eskamotáž, bravúrne predstavenie, v ktorom ako Paracelsus v jeho rozprávke o jari spálil kvet a potom popol toho kvetu tak dlho nahrieval v sklenej banke, a bohvie-

čo s ním ešte robil, až sa popol stal opäť kvetom. Pravdaže iným, voňavejším. Že tentoraz Feldek postupoval inak, pričom jeho kvet nič nestratil zo svojej pôvodnej krásy, je oným prekvapením. „50 najkrajších rozprávok“, z ktorých pozostáva Veľká kniha slovenských rozprávok, Feldek totiž „nepodáva“ tak, aby vzniklo niečo iné, než čo ho inšpirovalo. Jeho rozprávka je rozprávkou Dobšinského. Ak však Dobšinský považoval folklórnu rozprávku za materiál, z ktorého autorským nasadením vytvoril vlastný, autorský variant ľudovej rozprávky, takto pristupoval Feldek k rozprávke Dobšinského. Rešpektuje ju, jej ideový i sujetový vzorec, ale na spôsob všetkých talentovaných rozprávačov nedokáže ju iba reprodukovat'. Nedovoľuje mu to jeho rozprávačské podvedomie. Dobšinského rozprávkový príbeh rozpráva po svojom, svojím jazykom a svojou dikciou, a ak z neho vybočí, nie preto, aby presadzoval svoju tvorivú potenciu, ale aby dopovedal, čo mu napovedá samotná rozprávka. U autora takej tvorivej erupcie, akým je Feldek, je takáto sebadisciplína skutočne obdivuhodná. Ak sa to dá nejako vysvetliť, tak vari len tým, že to, čo vyslovil na adresu rozprávky, nie je plytká pocta, lichôtko, je to skutočná výpoveď, krédo, vyznanie viery.

Bez nej, bez tejto viery v rozprávku ťažko predpokladať, že by jeho knižka mohla v dnešnom čase vôbec uzrieť svetlo sveta. Aký bude však jej ďalší život, nevedno. Tí, čo jej pomáhali na svet, totiž zabudli, že rozprávka nežije v palácoch vyzdobených striebrom-zlatom, ale medzi tými, čo zarábajú nie osemsto, ale iba tri groše.

A žiť im pritom prichodí len z jedného.

MÝTNIKOVA DCÉRA

LUBOMÍR
FELDEK

Žil v Prešporku mýtnik, ktorý mal krásnu ženu a ešte krajšiu dcéru. Prišli raz Turci a vzali mýtnika do zajatia.

Smutno bolo mýtnikovej žene bez muža, smútok jej upchal hrdlo, chodila po dome ako nemá.

Smutno bolo i jeho dcére bez otca, ale jej smútok vyletel z hrdla a zmenil sa na pieseň.

Prechádzala sa ona popri Dunaji, žalostne spievala, a dunajské vlny zanesli jej hlas až do Turecka.

Narazil hlas do brány sultánovho paláca, brána sa sama otvorila a hlas mýtnikovej dcéry doletel až k ušiam mladého sultána.

Keď ho mladý sultán začul, zaraz sa mu rozbúchalo srdce. Ale nevedel, čo je to za hlas. Nevedel ani, či je to naozaj hlas, a či to azda nie je nejaký iný zvuk, nuž zavolať svojich radcov a prikázal im:

„Preskúmajte, či je to naozaj hlas, či to nezvonía zvony, či to nebzučia včely.“

Šli radcovia a preskúmali, či je to hlas, či iný zvuk, a potom predstúpili pred sultána a oznámili mu:

„To zvony nezvonía, to včely nebzučia – to v Prešporku spieva mýtnikova dcéra.“

„A prečo spieva tak žalostne?“ opýtal sa mladý sultán.

„Pretože jej otec, prešporský mýtnik, je v našom zajatí. Sedí tu pod palácom, v najhlbšom väzení, v reťaziach zviazaný.“

„Zložte mu reťaze a privedte ho pred môj trón,“ povedal mladý sultán.

A keď už prešporský mýtnik stál bez reťazí pred jeho trónom, takto ho oslovil:

„Prešporský mýtnik, chcem sa oženiť s tvojou dcérou. Ak sľúbiš, že mi ju sem pošleš, si voľný.“

Čo mal úbohý mýtnik na to povedať? Nevládal už sedieť ďalej v reťaziach zviazaný v najhlbšom väzení, nuž povedal:

„Sľubujem.“

A Turci ho pustili na slobodu.

Radovala sa mýtnikova žena, že sa jej vrátil muž z tureckého zajatia, radovala sa dcéra, že sa jej vrátil otec. Iba prešporský mýtnik sa neradoval a od chvíle, čo sa vrátil, ani nespál, ani nebdel, len pri stole dňom i nocou sedel, hlava v dlaniach a na tvári chmúra.

Dcéra sa ho pýta:

„Ach, otecko milý, či vás hlava bolí? Či vás Turci bili?“

Pokrútil mýtnik hlavou:

LUBOMÍR FELDEK MÝTNIKOVA DCÉRA

„Hlava ma nebolí, Turci ma nebili, teba som, Katuška, zapredal Turkovi.

„Turci prídu! Ak ma chytia,
nebolo mi treba žitia.
Ak rozpletú moje vlasy,
nebolo mi treba krásy.“

Tak zabadákala Katuška.

Ale nič jej nepomohlo bedákanie. Jedného dňa zastali na priedomí tri páry predných jazdcov – tureckých fulajtárov, za nimi koč, na baku turecký pohonič a v koči turecká družička.

Prví fulajtári strelili do brány a pýtali si mýtnikovu dcéru:

„Poďže ty, Katuška, do Turecka s nami,
budeš ty sultánka, naša mladá pani!“

Zas nevedel mýtnik, čo tu robiť, znova sa nezmohla na nič ani mýtnikova žena. Otvorila bránu Katuška a znova sama odpovedala Turkom:

„Počkajte, postojte, druhí fulajtári,
nech si ja učešem svoje dlhé vlasy.“

Omráčení boli druhí fulajtári Katuškinou krásou, počkali, kým sa Katuška učeše.

„Češem si vás, vlásy, češem pri obloku,
nech mi ten prešporský hrad ostane v oku.
Češem si vás, vlásy, hlavička ma bolí,
že pôjdete so mnou za turecké hory.“

Tak si Katuška česala svoje dlhé vlasy.

Tretí fulajtári strelili do brány a pýtali si mýtnikovu dcéru:

„Poďže ty, Katuška, do Turecka s nami,
budeš ty sultánka, naša mladá pani!“

Aj teraz otvorila bránu Katuška a sama odpovedala Turkom:

„Už som nachystaná, tretí fulajtári,
už si len jablčko zoberiem z komory.“

Omráčení boli tretí fulajtári Katuškinou krásou, počkali, kým si zoberie z komory jablčko, a potom ju posadili do koča vedľa tureckej družičky a viezli do Turecka.

Sedela Katuška v tureckom koči, v ruke jablčko, slz plné oči, a takto sa prihovárala tureckej družičke:

„Turecká družička, požič mi nožíčka,
nech si ja odkrojím zo svojho jabĺčka.“

Všetky Katuškiné rozkazy bola pripravená splniť turecká družička, ale nožíček jej nepožičala. Bála sa, aby si sultánova nevesta nepichla nožíček do srdca.

Sedela Katuška v tureckom koči, hľadela okienkom, sĺz plné oči, a takto sa prihovárala tureckému pohoničovi:

„Turecký pohonič, zastaňže mi skraja,
ešte sa chcem napiť vodičky z Dunaja.“

Všetky Katuškiné rozkazy bol pripravený splniť turecký pohonič, splnil aj tento. Zastal s kočom na brehu, aby sa Katuška mohla napiť.

Jednou rúčkou pila, druhou sa topila,
takú veľkú hanbu Turkom urobila.
Také vlasy mala – Dunaj okrútila.
Takú sukňu mala – Dunaj zahatala.

Takto sa Katuška napila z Dunaja.

Ako sa topila, ešte si spievala – niesli vlny Katuškin hlas znova do Turecka.

Narazil hlas do brány sultánovho paláca, brána sa sama otvorila a hlas mýtnikovej dcéry znova doletel k ušiam mladého sultána.

Keď ho mladý sultán začul, znova sa mu rozbúchalo srdce. A ten mladý sultán, čo v paláci ležal, vyskočil na nohy a k Dunaju bežal:

„Rozhodte, rybári, koľko máte sietí,
to moja nevesta dolu vodou letí!“

Prvý raz zatiahli, rybičku vytiahli.
„To nie je tá ryba môjmu srdcu lúba!“

Druhý raz zatiahli, rybičku vytiahli.
„To nie je tá ryba môjmu srdcu lúba!“

Tretí raz zatiahli, Katušku vytiahli.
„Toto je tá ryba môjmu srdcu lúba!“

Keby si, Katuška, do Turecka zašla,
v hodvábnjej posteli by si šťastie našla.
Ale ty si zašla po ten Dunaj iba.
Naveky v Turecku tvoja krása chýba...”

LUBOMÍR FELDEK MÝTNIKOVA DCÉRA

FRANTIŠEK ROJČEK

Keď sa lieta na veľrybe

Bratislava, PRIMA ART – NONA 2003, 1. vyd., 52 s. Il. Martina Matlovičová.

O poézii pre deti sa u nás už dlhší čas konštatuje, že je skôr v útlme než v rozkvetu. Znamená to asi toľko, že nové knihy veršov sa síce objavujú, ale neprinášajú ani nové trendy, ani prekvapenia. Najlepšie knihy veršov pre deti spravidla nápadito, originálne uplatňujú tvorivé princípy hravej, šantivej imaginácie, aké sú v slovenskej poézii pre deti dobre zabehnuté už niekoľko desaťročí. Vychádzajú takto v ústrety detskej potrebe hrať sa a smiať a zároveň dovoľujú básnikom spontánne uvoľniť svoju tvorivosť. K takémuto typu detskej poézie patria aj verše Františka Rojčka, ako ho detskí čitatelia mali možnosť poznať v knižkách *Neposlušné čižmičky* (1987), *Veršostrojček* (1989), *Postavme si z písmen dom* (1991), *Šašo v ústach* (1997) a najnovšie vo veršovom opuse *Keď sa lieta na veľrybe* (resp. *Keď lietame na veľrybe*, ako sa to uvádza na vnútornej titulnej strane).

Poéziu Rojčkovej novej knihy charakterizuje predovšetkým veselá absurdita – reagujú na ňu aj dvojstránkové, resp. celostránkové ilustrácie Marty Matlovičovej. Atmosféru zbierky dotvára partnerské spriahnanectvo detí a dospelých v priestore spoločných výmyslov (*Dvaja*), radosť z objavovania nezbadaných nuansov reality, z ich interpretovania detskou animistickou, mudrujúcou logikou (*Slnečník*, *Nádoba bez uší*, *V kuchyni*), ledva badateľná sebairónia dospelého subjektu i dobromyseľná satira detského naturelu (*Hlúpa hlava*, *Odvaha*, *Žiačka Zorka*), ale aj úsmevná persifláž komerčného typu televíznej pseudokultúry a súčasnej „telemánie“ (*Príšera z vesmíru*). Vtipnosť a dôvtipnosť básnických obrazov inokedy zasa vyrastá zo situácie, z osvedčeného vsadenia zvieracích postavičiek alebo oživených predmetov do ľudského sujetu (*Vodné pólo*, *Košela*, *Ihla*) a, samozrejme, z vynaliezavého a funkčného vy-

užitia tvorivého potenciálu jazyka. Námetom básne sa napr. stane falošná motivovanosť dvoch slov označujúcich vizuálne podobné denotáty: *V kúpeľni mám/ hada,/ mám ho celkom rada./ Zápasím s ním/ vo vani,/ nikdy ma však/ nezraní./ Na telo mi/ útočí./ strieka vodu /do očí,/ na vlasy aj/ na líca.../ Je to had?/ Nie!/ Hadica! (Had).* Alebo hravý prístup k jazyku je u Rojčka podložený pre deti charakteristickým prvopláňovým výkladom frazeologizmov, ich demetaforizáciou (v básni *Odvaha* spojenie *stratiť odvahu*). Metaforická interpretácia sveta na detský spôsob tvorí zasa podložie lyrických záznamov, „mudrujúcich“ mikro-reflexií či evokácií okolitého sveta (*Lad, Auto v daždi, Vzducholod*). Detský aspekt cítiť za princípom prevrátenej optiky nazierania (*Košela*), za nevtieravou poetizáciou a metaforizáciou triviálneho prvku reality, v rámci čoho je napr. využitá podobnosť písmeňa a vecnej realie: *Ó je budík/ v abecede./ Každé ráno/ zvoní v triede./ Nepočujú/ ho však ľudia./ Len písmená/ sa naň budia.* (Ó). Detský aspekt vstupuje do slovných hier (*Váha, Prekvapivé slová*) a vyúsťuje do nonsensu, ktorý je založený na hyperbole (*Ocukrený cukor*), logickom rozvinutí absurdného nápadu (*Kapela*) alebo na prostom priradení prekrútených logických súvislostí reality (*Básnička o zvieratkách*).

K charakteristikám básnického sveta F. Rojčka patrí skutočnosť, že hravosť na ktorejkoľvek úrovni textu nie je samoučelná. Slúži na ozvláštnenie, detskou „logikou“ imaginované reflektovanie vecí a vzťahov sveta, ktorý deti bezprostredne obklopuje, prípadne upozorňuje na celkom konkrétny poznatkový fakt (*Ch či Dz?*). Stavba básnického obrazu podľa zásad hádanky vytvára vo väčšine básní skrytý paralelizmus medzi metaforickým a vecným, empiricky overeným plánom textu, resp. medzi výrazmi spriaznenými polysémiou. Kľúč k hádankе v takýchto prípadoch najčastejšie ponúka pointa básne: *Naša ihla/ nepočuje./ Má poruchu/ sluchu?/ Myslím, že je/ celkom zdravá./ Má len nitku/ v uchu! (Porucha)*, môže však pritom ísť aj o nonsensový pohyb v kruhu: *Koľko je ich/ v makovici?/ Je ich viac ako tisíc?/ Odpo-*

ved' mám!// A vieš akú?// Je ich toľko ako ma-ku! (Zrnká). Prítomnosť poznávacieho či výchovného rozmeru v Rojčekových básňach je neodškriepiteľná, ale nenápadná, pretože je dobre zakódovaná v systéme obraznosti. A keďže šifrovací kód je vytvorený z charakteristických príznakov detského nazera- nia na svet a odetý do riekankovo koncipovan- ných, rytmicky výrazných veršov, nerobí deťom rozlúštenie významu žiadny problém. A tak svet Rojčekových veršov pre deti poskytuje malým čitateľom nielen dobrú zába- vu, ale aj zážitkovo, rozmarne či metaforic- ky podanú elementárnu informáciu o tom, ako to chodí vo svete vecí, ľudí a ich vzta- hov.

ZUZANA STANISLAVOVÁ

BLAŽENA MIKŠÍKOVÁ

Smieško z 1. A

Bratislava, Mladé letá 2003, 1. vyd., 94 s. II. Danica Paulíčková.

Smieško z 1. A je v poradí štvrtá kniha Blaženy Mikšíkovej pre deti a v porovnaní s tromi predchádzajúcimi, dodajme, umelecky nepresvedčivými knižkami (*Belások*, *Belások a Belásenka*, *Kakaová princezná*) do istej miery autorku rehabilituje. Už výberom látky modifikuje svoju doterajšiu orientáciu: tentoraz totiž siaha po realite školského prostredia, reflektuje problema- tickosť aklimatizácie prvákov nielen v škol- skom mikroareáli, ale aj v pedagogicko-vý- chovnom procese.

Hlavnou postavou je imaginatívna po- stava Smieška v 1. A triede na bližšie neur- čenej základnej škole. Jeho meno je „hovo- riace“, rovnako ako aj priezvisko pani učiteľky Prváckej predstavuje meno typu nomen omen: „Pani učiteľku z prvej A všet- ci volali Prvácka, hoci sa tak nevolala. Na jej skutočné priezvisko si už málokto spo- menul. Aj ona sama, keď chcela vedieť, ako sa naozaj volá, pre istotu sa pozrela do ob- čianskeho preukazu. Netrápila sa pre to.

Dôležité bolo, že ju prváčikovia majú radi a ona má rada ich.“

Príbeh sa začína v momente, keď si uči- telka Prvácka uvedomí, že v triede nových prvákov chýba Smieško, keďže všetci pr- váci majú smutné a ustráchané oči. Obavy učiteľky o to, či bude vôbec môcť spočítať chýbajúce detské zúbky v prípade, ak si k nim Smieško cestu nenájde, odstráni ho- dina výtvarnej výchovy: Smieško sa objaví ako okaté čudo na výkrese prváka Jurka a antropomorfizuje sa na malého človeči- ka. Štrbavé detské úsmevy metonymicky demonštrujú stavovskú česť učiteľa, ktorý by v duchu pedagogického KEMSAK- u (kognitivizácia, emocionalizácia, motivá- cia, socializácia, axiologizácia a kreativizá- cia) mal pocitovať túžbu poznať zverené deti. Z tohto uhla sa aj imaginatívna posta- va Smieška javí ako zastrešujúci princíp pr- váckeho šibalstva, hravosti, výmyselníctva a fantázie.

Spoločným menovateľom všetkých dob- rodružstiev detí a Smieška sú akcie spoje- né so školou: udalosti v telocvični, na vyu- čovaní, počas prestávky, na spoločnom divadelnom predstavení, v školskej záhra- de či v lunaparku. Mikšíková neprivila zrak ani pred páľčivou témou školského ši- kanovania, ktoré sa však u nej realizovalo v jemnej forme, keď siedmci Ondro a Fe- ro chcú vziať prvákom Jurkovi a Miškovi desiatu. Po Smieškovej čarovacej interven- cii je Ondro potrestaný zelenými pehami (naskočia mu po dotyku tváre so slizom ža- by, na ktorú sa premenila saláma v žemli). Fero je zasa po zahryznutí do žemle potres- taný vylomením dvoch zubov. So sociál- ne, sociologicky a demograficky negatív- nou skutočnosťou súčasnosti sa môžeme stretnúť aj v kapitole *Smieško v krajine smieškov*. Jeden z trojice ďalších imaginár- nych profesionálnych „rozosmievačov“ (Jašík, Šašík a Šantík) nemá vlastnú škol- skú triedu, pretože prvý C „tento rok zruši- li. Nebolo dosť prvákov“. Spomínaná kapi- tola je však kompozične a dejovo najmenej presvedčivou; v kontextuálnej refazci jed- notlivých príbehov vyznieva akosi nasilu, akoby bola vytrhnutá z úplne inej umelec-

kej reality. Autorka sa pravdepodobne pokúsila o zhustenie vytvorenie rýdzo rozprávkového ovzdušia na primalom priestore. Tento umelo vytvorený svet smieškov nepôsobí autenticky, hoci ho Mikšíková podala aj ako miesto oddychu a dospievania týchto čarovných bytostí, a nestáva sa dominantným ani pre Smieška z 1. A. Preto neprekvapuje, že tendenčne vytvorené postavy Jašíka, Šašíka a Šantíka sa v ďalších príbehoch nespomínajú ani omylom.

Umelecky najpríjemnejšie pôsobí príbeh *Smieško na prvouke*. Tu sa triedy počas neprítomnosti pani učiteľky Prváckej ujíma pani riaditeľka. Vyučovanie o počasí ozvláštni Smieško zaklínadlom tak, že „odrazu z jasného neba začali padať chumáče snehu a zároveň dozrievali červené jablká“. Alúzie na rozprávku O dvanástich mesiačikoch sú zrejmé.

Ilustračný sprievod knihy Danice Pauličkovej, ktorá vymenila doterajšieho dvorného ilustrátora B. Mikšíkovej Viktora Csibu, je nevtieravým osviežením. Kreslené detské postavy si zachovávajú punc reálnosti; najvyššia miera personifikácie sa uplatňuje pri spojení ilustrácií s básňovými formami, ktorých logika kompozičného začlenenia do knihy nie je dosť jasná. Napriek vysloveným výhradám a niektorým jazykovo-štylistickým drobnostiam Smieško z 1. A znamená doteraz najlepšiu prózu Blaženy Mikšíkovej pre deti. Poprajme autorku, aby jej vzostupný trend vydržal.

RADOSLAV RUSŇÁK

JAROSLAVA BLAŽKOVÁ

Traja nebojsovia a duch Miguel

Bratislava. Vydavateľstvo Q 111 2003. 95 s. II. Blanka Votavová.

Jaroslava Blažková sa opäť prihlásila o slovo knihou *Traja nebojsovia a duch Miguel*, ktorá je sprostredkovaným svedectvom o nej samotnej, o jej koreňoch a ľudskej podstate.

Komentované, akoby nepretržité nadstavované rozprávanie pripomína viacvrstvovú postmodernú naráciu a odkazuje nás na experimenty, o ktoré sa pokúšali autori generácie Mladej tvorby v 60. rokoch minulého storočia. V knihe ide o prerozprávane rozprávania otca, v ktorom dcéra vlastne „z druhej ruky“ hovorí o jeho zážitkoch vlastnej vnučky.

Čas opätovného oživenia spomienok (súčasnosť) sa prepája prostredníctvom času vy počutia príbehov (obdobie 2. svetovej vojny) s časom ich realizácie (začiatok 20. storočia). Skutočnosť, že nás rozprávač práve takýmto „linkami“ uvádza až do obdobia Rakúsko-uhorskej monarchie, svedčí o primárne vymedzenom čitateľskom prijíme a zároveň o tom, že vytvára oblúk pamäti jednej rodinnej histórie, ktorou dokáže zaujať iba talentovaný rozprávač. Zdá sa, že Blažková práve preto pociťuje potrebu ozvláštniť svoju výpoveď. Z toho dôvodu v texte ikonizuje nevšednosť a tajomstvo, ktoré jej umožňujú vytvoriť magickú atmosféru detstva a spomienok, zvýrazniť hodnovernosť a cenu ich návratu do prítomného bytia.

Nebyt' ducha Miguela, viacerých nemotivovaných udalostí či naliehavej potreby narábať s tajomstvom, vnútorné hranice rodinnej histórie by sa prekračovali ťažšie. Predovšetkým postava ducha Miguela obsahuje v sebe potenciú, ktorá vplyva na formovanie génia loci – osobitosti priestoru domova. Miguel je súčasne tým, ktorý sa stáva predpokladom harmónie a nepolapiteľnosti „starých dobrých čias“. Zabráňuje nešťastiu a ochraňuje protagonistov. Podieľa sa na zachovaní spomienok pre budúcnosť.

Východiskom a súčasne spoločnou bárou príbehov je rodinný svet Blažkovcov, ktorý je situovaný do priestoru moravského Mestečka a do času vlády Františka Jozefa. Historický čas a dejinné udalosti sú zatlačené do úzadia, tvoria „reálnu“ kulisu a do života rodiny Blažkovcov zasahujú iba minimálne. Napokon aj príslušníci rodiny na týchto udalostiach participujú len okrajovo. Malé dejiny človeka, dejiny individuálnych ľudských osudov sú pre Blažkovú dôležitejšie a stoja v centre jej pozornosti.

Život Blažkovcov sa zmieta vo víre každodenných problémov a riadi sa vlastným rytmom. Transparentný inšpiračný zdroj, ktorý autorka nijako nezahmlieva, ba dokonca nemení ani mená protagonistov, dodáva príbehom realistický pôdorys. Autorka si však uvedomuje, že „záhady sa ľahko rozplynú, keď sa na ne bližšie prizrieme“ (s. 15). Preto si zachováva láskavý odstup a ľahkosť, istú ležérnosť popisovania situácií a pokúša sa zakomponovať do deja i jemné lyrické prvky. Všetko to, čo pridáva navyše, čo pochádza z jej rozprávačského majstrovstva, tento text otvára širšiemu spektru čitateľov.

V knihe sa postupne stretávame s príbehmi jednotlivých členov rodiny, z ktorých je každý najskôr predstavený osobitne (Ferdušov príbeh, Vilkov príbeh, Jarabáčikov príbeh). Dôraz je pritom položený na detských hrdinov. S pribúdajúcimi stránkami sa osudy protagonistov čoraz väčšími prepletajú, až napokon splynú do harmonického obrazca, ktorého vizualizáciou sa v závere stane fotografia zo starého rodinného albumu. Chronologické usporiadanie týchto príbehov, ktoré sa začínajú uprostred jari a končia sa vo vianočnej atmosfére, opisuje a uzatvára oblúk ročných období. Blažková takto odkazuje na tesnejšiu spätosť s priestorom Mestečka situovaným v malebnom prírodnom prostredí.

Detský svet a spôsob detského myslenia demonštruje svoju vnútornú silu, nespútanosť a slobodu a utvrdzuje odhodlanie pretrvať vo vedomí človeka. Traja nebojsovia zostávajú verní svojim činom a lapajstvá aj v momente, keď sú odhalení, v okamihu, keď musia za ne platiť: „...no on už bral tresť stoicky ako nevyhnutnú daň za svoj veľký talent život oživovať“ (s. 46). Len zriedka sa tu potvrdí pravý opak, na základe ktorého by protagonista dospel k zmene postoja, k stanovisku, ktoré by vo vzťahu k čitateľovi obsahovalo náučný aspekt, resp. katarzný moment.

Je to tak azda z dôvodu idealizovaného zobrazenia sprostredkovaného námetu, na ktorom je rozprávač zainteresovaný iba do určitej miery. Tento rozprávač sa nachádza v situácii človeka, ktorý listuje súčasne v ro-

dinnom albume a v pamäti, z ktorej si vyberá spomienky iného človeka, ku ktorým mu chýbajú zážitky. Na tieto zážitky sa pritom snaží spomenúť tak, ako na ne už niekto iný pred ním spomínal, samozrejme s dávkou umeleckej invencie. Tá Jaroslave Blažkovej nechýba, takže výsledkom jej spomínania je čitateľsky príťažlivé dielo.

JAROSLAV VLNKA

DAGMAR POKORNÁ

Lienky z piatej B

Bratislava, Q 111 2003. 1. vyd., 48 s. Il. Martina Matlovičová.

Školské prostredie, priestor jednej obyčajnej základnej školy je vďačným, a preto častým námetom spoločenských próz pre deti. Spomeňme v tejto súvislosti pars pro toto román Márie Ďuríčkovej *My z ôsmej A*.

Kratučká novela (akoby osamostatnená epizóda väčšieho celku) debutantky Dagmar Pokornej je tematicky ukotvená vo sfére múz, konkrétne hudby. Tento dojem umocňuje notový záznam piesne *Slniečnice* i vysádzanie názvov kapitol do tvaru zvukovej vlny. Autorská rozprávačka má v texte blízkeho spojenca v postave učiteľky hudobnej výchovy vystupujúcej pod žiackou prezývkou Harmonika. Práve ona je iniciátorkou i koordinátorkou vzniku a fungovania dievčenského tria – kapely Lienky, ktorá sa má zúčastniť súťažného festivalu. Sledujeme peripetie triedneho života, konkurzu, nácviu, rodinných a spolužiackych komunikačných šumov a nakoniec veľký úspech s pozitívnym posolstvom. Centrálnymi motívmi, okolo ktorých sa krúti významové dianie, sú hra a súťaženie. Hra ako schopnosť ovládať hlas, nástroj, tvoriť tóny. Hra ako zábava, relax, šantenie. Súťaženie prináša rozšírenie pojmu hry o testovanie vlastných schopností a ich porovnávanie so schopnosťami druhých. Autorka toto zameranie potvrdzuje sústredením formulačnej

invenencie do slovies opisujúcich, resp. komentujúcich činnosť postáv: „*Pôjdeme na spevácku súťaž, 'rozohrala hodinu Harmonika.*'“ (s. 5) „*Geniálne, festival! A... čo je to festival?*“ skokom do reči prevzala iniciatívu Lujza.“ (s. 5) Celkovo je jazyk dielka pestrý, prirodzený a presvedčivý. Pokorná zvolila stratégiu duchaplného upresňovania skôr napísaného (predchádzajúcej vety), ako to vidíme už v incipite: „*Harmonika vošla do piatej triedy s gitarou v ruke. Aby ste rozumeli. Harmonika je učiteľka hudobnej výchovy. (...) Harmonika, gitara, flauta aj klavír ju počúvajú na slovo. Teda na notu!*“ Trochu menej sa jej darí pri pomenovaní v pásme postáv. Prezývky sú rigidne školsky konvenčné (obézny žiak je Tuky, učiteľka výtvarnej Tempera, slovenčinárka Abeceda), pri komentovaní vzťahov sa niekoľkokrát vyjadrí nezámerné komicky, nepatrične: „*Harmonike odľahlo a srdečne sa rozosmiala. Dievčinu, o ktorej si doteraz myslela, že je nezodpovedná a ktovie ešte aká záporná, mocne objala.*“ (s. 25)

Niektoré vety nerozvíjajú myšlienku, prípadne nedopĺňajú obraz o situácii, sú len výplňou, vatou: „*„Skočím ešte na poštu poslať mamin list,“ oznámila flautistka. Dnes záhadne zhovorčivý klarinetista a futbalista v jednej osobe odbočil s ňou tam, odkiaľ sa posielajú správy. Dobré aj zlé, veselé aj smutné, dlhé aj krátke, všetky zalepené v obálkach a označené poštovými známkami.*“ (s. 21) Naopak, niektoré – zdanlivo banálne – postrehy majú veľký charakterizačný dosah, sú extraktom, ktorý autorke dovoľuje vynechať širšie pasáže, napr.: „*„Ušla? Žiačka ušla? A aký na to mala dôvod?“ s nefalšovanou vážnosťou položila otázku riaditeľka školy, ktorej sa kakao z palacíniek veľmi zvažujúco usadilo v kúti koch úst.*“ (s. 22)

Dej príbehu je lineárny, dynamický, nesú ho dominantne dialógy postáv. Hlavným postavám – Lienkam Ani, Broni, Lujze, učiteľke Harmonike, exotickému spolužiakovi z Brazílie (Lulu) – na minimálnom priestore sekundujú ostatní členovia učiteľského, rodičovského a žiackeho zboru. Viacerí spolužiaci dokonca plnia len funkciu rám-

cujúcej kompozičnej spony. Na začiatku sú taxatívne vymenovaní len s drobnými (a nefunkčnými) lapidárnymi charakteristikami. Na konci v intenciách schematickej roly komentujú (treba priznať, že v prípade matematicky nadanej Lindy vtipne) úspech hrdiniek. V prípade dvoch komunikačne dominantných postáv – Lujza a Broňa sú sokyňami v láske – je sporná prudkosť a nemotivovanosť obratu v ich vzťahu – od nepriateľstva ku kamarátstvu: „*Od hnevu na prasknutie nafúknutá Broňa v okamihu vnímaní zachytila obsah Lujzou vyslovených slov a po sekundovom premýšľaní začala vysielat' na podobných citových vlnách:* ...“ (s. 28)

Atmosféra školy, širší kontext, v ktorom by boli postavy umiestnené, nie je zachytený v texte, ale na ilustráciách Martiny Matlovičovej. Tá sa stáva silnejšou a platnejšou spoluhráčkou autorky, čo symbolizuje zadná strana obálky, kde sa dievčatá premenili na „skutočné“ lienky, s replikami v bublinách, ktoré nepochádzajú z textu, istým spôsobom ho dokonca presahujú (a Harmonika, ktorá s rozprávačkou spoluzastupuje v príbehu autorku, sa na to pozerá s otvorenými ústami). Práve osamostatnené komiksové okienka s replikami v bublinách, kolážovito povlepované slová a slovné spojenia vo viacerých jazykoch, výrazná farebnosť, expresivita a fantómové-obrysové postavy a predmety (napr. obrázok na s. 39) sú dôkazom invenencie a suverenity ilustrátorky. Konštatovanie autorky: „*Každý je predsa v niečom NAJ,*“ si našlo v osobe Martiny Matlovičovej svoju adresátku.

VIKTOR SUCHÝ

JÁN PODMANICKÝ

Kysucké povesti

Martin, Vydavateľstvo Maticе slovenskej. 245 s. Il. Miloš Kopták.

Ambiciózny projekt Maticе slovenskej postavený na vytvorení povestovej mapy

Slovenska sa postupne naplňa. K menám ako J. Melicher, J. Trubín, J. Hindický, J. Tatár, A. Marec pribudlo ďalšie – Ján Podmanický a s ním región Kysuce. Región známy tajomnými, smutnými až takmer hororovými príbehmi, opradený povestami a poverovými rozprávami. Atmosféra tohto regiónu, jeho nefalšovaný osud pred časom zaujal aj prozaika Ivana Hudeca, ktorý ho zaujímavým spôsobom priblížil vo svojom románe Pangharty (1985). Podarilo sa mu tu prepojiť zabudnuté staré a drsné príbehy najmä zo 17. storočia so súčasnosťou. Oprel sa o práce historikov a etnológov, pričom prijal nielen atmosféru, ale v istom zmysle aj epický postup ľudového rozprávania, lapidárnosť výrazu a štylistickú skratku. Matičný výber kysuckých povestí, ktoré autorsky spracoval Ján Podmanický, prináša rôznorodé príbehy od najstarších čias; autor chce prejsť nielen dlhým historickým obdobím, ale prechádza aj širšou škálou povestových rozprávání od etymologických a etiologických povestí, cez dobrodružné príbehy až k anekdotickému, úsmevnému príbehu o stavbe dvoch kostolov. Na konci knižky sú pripojené poznámky a vysvetlivky, ktoré vysvetľujú pôvod jednotlivých povestí a odhaľujú i mieru autorskej štylizácie. Už vo viacerých recenziách povestovej tvorby sme upozorňovali na nebezpečenstvo poklesu kvality týchto výberov, na nadužívanie povestových, historizujúcich rozprávání bez miery autentického zázemia i znalosti rozprávačského postupu. V prípade knižky Jána Podmanického možno tieto výhrady iba zopakovať. Podoba jeho textov je totiž nielen diskutabilná, pokiaľ ide o autenticky doložené predlohy, ale výhrady treba mať aj k jeho autorskému spracovaniu. V podstate jednoduchý príbeh sa mu často „rozkošatie“, jeho štýl sa stáva farbavým, rozvlácnym, typicky úsporný ľudový rozprávač povesti sa celkom stráca a vystrieda ho skôr fabulátor, ktorý zafažuje povestové rozprávania nenáležitými reflexívnymi pseudolyrickými vsuvkami. Mnohé spôsobilo aj autorovo úsilie spojiť viaceré príbehy do jedného celku, dorozprávať, dotvoriť niektoré epizód-

ky, pričom si niekedy požičal inventár skôr z triviálnej literatúry. Nadužívanie reflexívnych a opisných partíí niekedy natoľko zafažuje konštrukciu celého sujetu, že samotný príbeh rozdrobí a povestovo typické jednoznačné posolstvo sa stráca. O tom, že autor nie celkom dôsledne vychádza zo žánru ľudovej povesti, svedčia aj jeho poznámky a vysvetlivky, v ktorých dokladá, že do svojho výberu zaraďuje aj legendy (*Legenda o svätom smreku, Osada husieho peria*), teda z hľadiska žánru i literárneho postupu tu už ide o iný typ rozprávania a vyžaduje si aj iný typ rozprávača. Zdá sa, že vydaním Kysuckých povestí sa do istej miery premeškala šanca, ide totiž o zaujímavé a v mnohom jedinečné príbehy dotvárajúce poznanie regionálnych dejín, prezentujúce špecifické vnímanie dejinnosti prostredníctvom ľudového rozprávania. O čosi lepšie je na tom výtvarná stránka tohto výberu. Ilustrácie Miloša Koptáka, ich viacrozmer- ná výpovedná hodnota, hlboká symbolika a emocionalita nepochybne presahujú kvalitu samotného textu.

EVA TKÁČIKOVÁ

GABRIELA FUTOVÁ

Keby som bola bosorka

Bratislava, SPN – Mladé letá 2003. 72 s. Il. Martin Šútovec.

Gabriela Futová, ktorá sa autorsky úspešne prezentovala humorno-čarodejným príbehom plným zázračností *Naša mama je bosorka*, detským príbehom tentoraz bez asistencie paralelného fantazijného sveta *Hľadám lepšiu mamu* a knihou na prázdniny *Nezblázni sa, mamička*, opäť potvrdila svoje zručné rozprávačstvo a humorný pohľad. Najnovšia knižka *Keby som bola bosorka* pokračuje v rozvíjaní známych „bosoráckych“ motívov, inovuje ich a dynamizuje, posunom do nového kontextu problematizuje.

V centre Futovej najnovšieho príbehu stojí školáčka Mimka, niektorými volaná aj Mimka-princeznička (*„Pýtate sa prečo? Nuž, nie je to ťažké vysvetliť. Vyzerám ako princezná. Naozaj! Mám krásne blondéve kučeravé vlasy, ktoré mi siahajú až po pás. Aj oči mám pekné, modré po tatovi a veľké po mame. Aj mne sa páčia.“*), a zlatá koruna – výhra v školskom karnevale, ktorý pre hlavnú hrdinku predstavuje príležitosť ukázať sa v plnej kráse – ako Barbina. A ak niekto krásny ako princeznička ide na karneval v maske Barbiny, musí vyhrať – ak nie, sú v tom dáke čary a jediným kľúčom, otvárajúcim dvere do tajomnej komnaty úspechu, sa stáva pranie *„keby som bola bosorka!“*

Ale ako sa stať bosorkou?

Mimka začína svoje dobrodružstvo priam symbolicky – v knižnici. Známi i menej známi bosoráci a čarodejníci tu v knižkách ako Malá bosorka, Naša mama je bosorka či Harry Potter zachraňujú svet a dobývajú srdcia čitateľov, no ich kúzla sú v skutočnosti na praktické čarovanie pramálo vhodné. Až v knihe Čarodejná metla objaví hlavnú hrdinku bosorku-amatérku v nenápadnej susedke, čo Mimke začne vŕtať v hlave a napokon sa rozhodne „poobzerať sa“ po obyvateľoch sídliska. Nanešťastie väčšina z nich nie sú žiadne bosorácke typy, až raz, jedného dňa Mimka zbadá...

A tu sa otvára panoptikum najrozmanitejších postavičiek a s nimi spojených dobrodružstiev, ktoré autorke umožňujú rozvíjať tak známe bosorácke motívy, ako aj rozohrať množstvo humorných situácií. A hoci panoptikum postavičiek prezentuje pomerne známe „bosorácke“ typy: nevrľú, starú babizňu s chlpmi na brade, pani s mačacími očami a mačkami všade navôkol i zjav pomerne nový – ružovú pani s ružovým pudlíkom žiariacu ako neónové svetlo, bosorácke motívy v skutočnosti slúžia na nadstavie každodennej reality. Ich dobrodružnosť miestami až filmová akčnosť zatriktívňuje prienik do psychiky dieťaťa. Vtipné, ale didakticky dôrazné akcentovanie etického rozmeru ľudských činov a zodpovednosti za vlastné konanie vrcholí

v záverečnej scéne „veľkého“ prezradenia, v ktorej sa z bosorky vykľuje rodinná známa, herečka Marika, z jej záhadného obydľia bývalý sklad a najmä múdre slová babičky: „Krása sama o sebe nestačí, keby si tú energiu, čo si vložila do úsilia stať sa ježibabou, vložila do niečoho užitočnejšieho“ (s. 70).

Futovej charakteristickú poetiku dobrej zábavy a zvedavého detského objavovania, autorsky znásobenú karikatúrami a hyperbolami, umocňujú karikatúrne obrázky niekedy až gagy výtvarníka Martina Šútovca. Z ich autorského spojenia sa zrodila svieža a veselá knižka, ktorá dáva aj tým najväčším témam usmievavú tvár.

EVA FAITHOVÁ

PETER ŠTILICHA

Udatný rytier Roland a poslední draci

Bratislava, Ikar 2003. 98 str. Il. Oľga Bajusová.

Vo vydavateľstve Ikar vyšla knižka, ktorú by sme mohli charakterizovať ako dobrodružný príbeh s detektívnou zápletkou pre deti mladšieho školského veku. Akčná línia v tomto prípade je podporená humanitným obsahom, humorným, avšak zároveň aj spoločensko-kritickým, detsky proporcionálnym pohľadom na svet.

Knižka vznikla z nanovo upravených textov, ktoré v rokoch 1988–89 vychádzali v časopise Zornička ako čítanie na pokračovanie v ilustračnom sprievode Oľgy Bajusovej. Príbeh sa začína zdanlivo všednou detektívnou záhadou – z obchodného centra mizne tovar a detektív Koloman Hlavička sa má dopátrať pravdy. Po tom, čo ho vyhlásia za blázna, pretože tvrdí, že zlodejom sú draci, vstúpi do pátracieho spolku s deťmi a spoločne odhalia v podzemí pod obchodným domom skrýšu, v ktorej sa poslední draci naozaj ukrývajú. Nie sú to však draci obyčajní, ale draci-speváci, ktorí svojím koncertovaním privádzajú ľudí do úža-

su. Keďže musia za svoje zlodejské výčiny zaplatiť, miestny skladateľ Baltazár Amadeus Nôta navrhne, že s drakmi podnikne umelecké turné po celom svete a získané prostriedky nielenže vykompenzujú ukradnutý tovar, ale pomôžu pozdvihnúť hmotnú úroveň ich mesta, príznačne nazvaného Drakovce. Pre drakov nastáva ťažká aklimatizácia v zajatí. V tom najhoršom im rytier Roland, zakliaty v soche na podstavci, prisľúbi pomoc. Umelecké turné drakov, z ktorých sa nečakane stávajú hviezdy, sa končí napokon fiaskom. Baltazár Nôta ich vytuneluje a zradne opustí, a tak ich vrhne do náručia riaditeľa indického prístavu, ktorý si z nich urobí otrokov. Rozprávka by nebola rozprávkou, keby nemala šťastný koniec, pri ktorom úraduje degradovaný detektív Koloman Hlavička a rytier Roland.

Dynamický príbeh plný nečakaných zvratov má všetky predpoklady na to, aby upútal pozornosť dnešného detského čitateľa a zároveň mu prijateľným spôsobom sprostredkoval hlbšie poznanie súčasných spoločensko-mocenských praktík. Z prostriedkov získaných za koncerty neprofituje mestečko Drakovce, ale mestské honorability, ktoré sa prevádzajú na nových autách, stavajú si honosné vily a bazény s umelými vlnami. Spievajúci draci, ktorí na prvý po-

hľad pôsobia ako naivní dobromyseľní hlupáci, napriek svojmu prvotnému nadšeniu z cestovania a zdanlivej slobody pochopia úbohosť svojho nedôstojného postavenia. Zmocní sa ich smútok cirkusových zvierat. Túžba po domove v nich vyburcuje revoltu a Baltazár Nôta sa nestačí čudovať.

Peter Štilicha sa pohral nielen s humornými situáciami, ale aj s dračími jazykovými variáciami, ktoré po tejto stránke prispeli k umeleckému obohateniu a zvýznamneniu textu. Draci majú **život na draka**, mestské honorability **kraďnú ako draci** a umelecké turné zavedie koncertujúcich až k **Dračím horám** v Južnej Afrike. Paradox krvilačnej dračej podstaty a precíteneho umeleckého ducha, ktorým disponujú hlavní hrdinovia, vytvára bohatý priestor na množstvo komických situácií a zvláštny pohľad na svet, v ktorom sa podstata vecí rada skrýva za tými najnepravdepodobnejšími povrchoвыми štruktúrami. Nedívaj sa očami, ale srdcom – aj takto by mohlo znieť vnútorné posolstvo knižky. Dnešné dieťa, každodenne vzdorujúce hrubému silovému tlaku, sa takýmto spôsobom môže posilniť vedomím, že aj v krehkých a jemných veciach sa ukrýva sila, ktorá hýbe svetom okolo nás.

LUBICA KEPŠTOVÁ

Literatúra pre deti a mládež 2003

BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, a Slovenská sekcia IBBY (International Board on Books for Young People) usporiadali 7. apríla t. r. tradičný každoročný seminár o literatúre pre deti a mládež. Po vlaňajšej dobrej odozve, keď sa seminár uskutočnil na pôde Pedagogickej fakulty UK v Bratislave a väčšinu jeho účastníkov tvorili budúci učitelia na 1. st. ZŠ, aj tohto roku dekan Pedagogickej fakulty prof. RNDr. Oto Majzlan, PhD. vyslovil potešenie, že sa toto jedinečné podujatie uskutočňuje medzi tými, ktorí raz budú utvárať kultúrne a literárne vedomie detí a mládeže. Na seminári s hlavnými referátmi vystúpila prof. PhD. Zuzana Stanislavová, CSC. z Prešovskej univerzity, doc. PhD. Marta Žilková, CSC. z Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, ktorá predniesla správu o stave súčasnej dramatickej tvorby v televízii, v rozhlasoch a v divadlách, a kunsthistorik PhD. Marián Veselý, ktorý zhodnotil ilustračnú úroveň súčasných slovenských kníh pre deti a mládež. Ich referáty sprostredkúva prítomné číslo Bibiany.

(os)

PÔST SKRIPTUM

k „objavom“ dedektíva Bábočku

V 4. čísle revue *Bibiana* z r. 2003 sme si životné jubileum spisovateľa Štefana Moravčíka pripomenuli esejou *S nosom v podpazuší básne*. Na želanie redakcie ju napísal mladý literárny kritik Jaroslav Šrank. Súčasne sme publikovali neobjednaný článok *Ne/dobre utajený Moravčík*, v ktorom spisovateľ a bývalý šéfredaktor *Slniečka* Ján Turan reagoval na Moravčíkov text z časopisu *RAK*. V článku sa pokúsil identifikovať autorovu básnickú tvorbu pre deti, ktorá z dôvodov občianskej diskriminácie autora komunistickým režimom vychádzala v 70. rokoch pod rôznymi pseudonymami. Na Turanov článok, ktorý akceptuje Moravčíkovu výnimočnú básnickú tvorivosť, autor zareagoval nasledujúcou odpoveďou.

Bývalý šéf *Slniečka* a podšéf ktovie-čoho za „socíka“ (všimajte si: z nenávideného „sácalizmu“ sa časom, keďže pomery sú ešte odpornejšie a život ešte hroznejší, stáva milý, zlatý socík!) Jano Turan sa rozhodol rozhorčene, „polo-polemicky“ zablahoželať mi k blížiacemu sa guľatému jubileu – 60-ke. Dovoľil mi s tým textom „čarovať“, čiže skracovať ho, čo som aj urobil, pretože moja najbližšia rodina (exmanželka a brat) by sa mohli cítiť ukrivdení za jeho priamočiare, dosť nevyberané obvinenia. Dotklo sa ho, že vo svojich paspomienkach na dobu normalizácie sa vyjadrujem o ňom a jeho súdruhoch žartovne, nabieram ich (napr. básnička o hasičoch, kde nesmela byť spomenutá Hlboká cesta, lebo tam sídlil ÚV KSS) a nespomínam, ako sa on a oni obetovali, len aby neukrátili slovenské deti o hodnoty, ktoré som ako básnik prinášal.

Isteže. Turan by však mal uznať, že nelkám, ale o svojich „ľudsky neľahkých“ časoch sa vyjadrujem s odstupom, milovážne, „srandovne“. Vo svo-

jich 11-stranových výčitkách (celý článok vyšiel v *Bibiane*, normálnemu čitateľovi zo záhadných príčin nedostupnom časopise, nuž milovníci a najmä milovnice klebiet a podpásových úderov si prídu na svoje) vychádza Turan z jediného môjho textu pre *RAK* a *SP* – *Ako som písal Čerešňový hlad*. No okrem tohto v afekte vychrleného šantenia som predsa v x rozhovoroch o tých pa-časoch písal, nič nezamlčoval. Nemám poriadok vo svojom archíve, len tak náhodou som čiahol do starých výstrižkov a tam som našiel rozhovor s Danušou Drakulovou-Faktorovou *Ako vo vetre šarkany* (Práca, 19. 12. 1998). Tam okrem iného píšem: „*Pomýlený bol vpád našich, osloboditeľov, ktorý nás zastavil v najlepšom rozbehu, keď sme boli plní očakávania a chceli sme urobiť veľa pre tento národ, pre tento štát. Cítili sme veľkú šancu, otvárali sa okná do sveta, vychádzali knižky, o ktorých sme predtým mohli iba snívať. Boli sme pri chuti. A do toho prišli tanky a na desať rokov (ako 27-ročný! – pozn. Š.M.) som bol odpísaný, vyhode-*

ný zo zväzu spisovateľov. Ani čiarku som nemohol pod svojím menom napísať. Iba pod všelijakými ‚pseudonymami‘. Vieš si predstaviť, aké to bolo hrozné... Písal som napríklad do Zorničky básničky pod dcériným menom (Ingrid Líšková, pozn. Š.M.), keď na to prišli, bola z toho veľká hanba. To bolo mojich desať rokov v tridsiatke, v najdravšom období, v Kristových rokoch, keď chce človek spasiť svet. Vtedy by mu nikto nemal utínať ruky, ale dať možnosť, nech predvedie, čo vie.“

A ako k tomu odhaleniu môjho autorstva v Zorničke prišlo? Matka mojej dcéry Ingridky, dnes už nebohá Jana, moja spolužiačka z filozofie, nezniesla listy chvály, ktoré jej malej dcérenke, žiačke ZŠ písala šéfredaktorka Zorničky... Nuž vyvalila celú pravdu – a ja som aj s desiatkami ďalších pseudonymov v tom detskom plátiku skončil.

V rozhovore pre rôzne noviny som sa bez mučenia priznal, že som v čase za blokovania používal desiatky mien mojich spolupracovníčok z Univerzitnej knižnice, ktoré, veľká vďaka, mi všetky tie malé honoráre do haliera vracali, aby

aj moje princezničky mali sukničky... Pomáhali mi mnohí, napríklad aj môj vtedy naj-kamoš Valér Mikula, ktorý sa namiesto mňa podpísal pod akési leporelo z Mladých liet o stavaní domu. Preto brať na paškál len moju bývalú ženu a bráška je neseriózne. Najmä ak vieme, ako niektoré nápady a fóry v podnikateľských spisovateľských rodinách (trebárs by o tom mohli rozprávať Feldekovi, Turanovci) vznikajú.

Literatúra je aj šantenie. Keď som pomáhal BT vymýšľať rozprávku a nevedeli sme hrdinovi-somárikovi prísť na meno, vravím: Poďme si dať číselko, možno potom budeme múdrejší. A somárik v tej detskej knižke – viďte! – sa volá Číselko...

Stačilo?

Bolo by to na román či na ďalšie číselko...

ŠTEFAN MORAVČÍK

Pozn. red.:

Na autorovu ironickú poznámku, že Turanov „článok vyšiel v Bibiane, normálnemu čitateľovi zo záhadných príčin nedostupnom časopise, nuž milovníci a najmä milovníce klebiet a podpísavých úderov si prídu na svoje“, poznamenávame, že Bibiana má tiráž a v tiráži adresu svojej distribučnej spoločnosti, takže normálny čitateľ by s tým nemal mať žiaden problém.

Labyrint snov

BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, pri príležitosti Medzinárodného dňa detí otvorila výstavu o dobrodružstve snívania pod názvom Labyrint snov. Deti v nej môžu obrazne opustiť pevninu bdenia a nechať sa unášať vlnami snov. Dve cesty, dve na seba nadväzujúce inštalácie na dvoch poschodiach, znamenajú snívanie ako vnorenie sa do hĺbok ľudského podvedomia a snívanie ako lietanie, vznášanie sa, vystúpenie zo seba samého. Zámerom výstavy je prostredníctvom vizuálneho zážitku „zhmotniť“ túto abstraktnú tému. Návštevníci prechádzajú labyrintom, ktorý znamená nie iba hľadanie správnej cesty, ale aj túžbu sa v jeho zákutiach, úžas z nových objavov. Autor scenára spisovateľ Daniel Pastirčák použil v názvoch jednotlivých častí výstavy netradičné spojenia, ktoré sa nesú v duchu témy a evokujú surrealistické predstavy. Výtvarník Miroslav Duša sa nechal surrealistickým prúdom inšpirovať a tak sa na mnohých miestach ocitneme vo výtvarných citáciách obrazov umelcov tohto smeru (Dalí, Chirico a iní). Prechádzky v obrazoch poskytujú návštevníkom nezabudnuteľný zážitok s výzvou snívať čo najviac. Výstava potrvá do polovice októbra 2004.

Katarína Kosánová

Na milom severe

Dolnokubínske Dni detskej knihy 2004

JÁN BEŇO

Dni detskej knihy sú aj príležitosťou, ktorá oslovuje, menuje a vyvoláva priezviská i názvy, autorov i knihy. Kým však prídeme k vyvolávaniu, ku ktorému došlo pri slávnostnom vítaní detských spisovateľov v divadelnej sále Mestského kultúrneho strediska v dolnokubínskom Bysterci, uvediem, že počas tohtoročných dní na Orave sa spomenul aj ne jeden už nežijúci tvorca. Nielen preto, že na seminári pre knihovníkov a učiteľov sa hovorilo o súčasnej detskej literatúre na Slovensku i o regionálnych detských autoroch. Byť v Dolnom Kubíne a nespomenúť Hviezdoslava, Jégého, Kukučina, Figuli, Mila Urbana, Máriu Jančovicú a iných Oravcov a Neoravcov nie je jednoducho možné.

Nebolo možné hneď na začiatku vysloviť meno Anton Habovštiak, s ktorým sme sa týždeň pred odchodom do Kubína rozlúčili v Slávičom údolí. Ako sa len tešil pred svojím nečakaným koncom na vernisáž výstavy Martina Kellenbergera, že pôjde s nami na svoju rodnú Oravu. Odplatíť krajanom aj ich hojnú účasť pri uvádzaní knihy Slovenské povesti II. v bratislavskom Klube slovenských spisovateľov, kde ich v marci prišlo za plný autobus.

Starešina a Lermontov

Chodieval s nami, náš starešina, do okresev dosť často. V Košiciach povedal na besede pamätnú vetu: „Keď máme niečo robiť dobre, robme to ako deti“. V Moldave natrietil na takých slušných besedníkov, že im dal otázku, prečo sú takí poriadni. Naposledy v Komárne nás naučil dve krásne staré piesne o tomto dunajskom meste... (V Ku-

bíne mám akoby pocit viny, že sme im Tónka nepriviezli. Potom v regionálnej Orave čítam pútavý článok jeho brata Jozefa o tom, ako sa neľahko prebýjal životom...nedá sa na teba zabudnúť, drahý priateľ!)

Ešte priezviská – keď sa mám na záver v knižnici poďakovať jej riaditeľovi Milanovi Gondovi a dievčatám knihovníčkam, ako sme ich pre seba nazvali – Miriam Kazimírovej, Kataríne Kasalovej, Martine Fecskeovej, Alene Javorkovej, Jarmile Vrábelovej a ostatným za to, čo pre nás urobili a pripravili, spomeniem si na Michaila Lermontova. Básnil o nebeských obláčikoch, ktoré ako veční pútnici mieria „z milovo severa v storonu južnuju“. Dovolím si tam povedať, že na rozdiel od nich slovenskí detskí spisovatelia a ilustrátori zmenili smer a z „južnej strany“, kde celé roky navštevovali okresy od Senice až po Košice, prišli na *milý sever*.

Vyslovím milý sever a vidím, ako sa pani Kasalová, moja dlhoročná sprievodkyňa po oravských besedách, priam nadýchne a oči jej zasvietia. Uvedomujem si, že som také slovné spojenie ešte nikdy nepoužil, sám som trochu prekvapený, ale hlavný je pocit, že zo mňa vyšlo dávne hlboké presvedčenie: áno, pre mňa je sever milý, keby som mohol, chcel by som aspoň niekoko mesiacov žiť v Nórsku a na Islande. Tatry, Orava a Kysuce sú pre mňa naším milým severom, na ktorom sa cítim zvlášť dobre – s lyžami aj bez nich...

Spisovateľ ako písmeňá

Je načase vrátiť sa na začiatok. 27. apríl, dve hodiny popoludní, program slávnostné-

ho otvorenia sa začína. Nazýva sa *Spriatel-mi do rozprávky* a jeho podtitul znie *Európa-Slovensko-región*. Na javisku divadelnej sály stojí panel, nápisy na ňom oznamujú, kto prišiel alebo mal prísť do Kubína: Adela Zvončeková, Normálny cvok, Mačací kráľ, Ruža pre Julia Verna, Svet na pneumatikách, Naša mama je bosorka, Vietor Fi-neus, Bračekovia mravčekomia, Belások...

Na javisko vychádza vysoký mladý muž, zrejme bude hrať spisovateľa, lebo na bru-chu si nesie písací stroj. Je mi nejaký pove-domý – neskôr zistím, pravdaže, už roky ho poznám. Roman Večerek, kubínsky rodák, vedie dramatický odbor na Základnej ume-leckej škole Ivana Ballu. So svojimi deťmi nacvičil a predviedol pestrý a nápaditý pro-gram, aký sme na dňoch detskej knihy vari ešte nevideli; literatúra, hudba, spev, pohyb, šarmantné moderátorky Mária a Slávka. O hudobnú a spevácku zložku sa postarala pani Romana Šumská, učiteľka hudby na ZUŠ. Deti v zadnej časti javiska majú v ru-kách veľké písmená, ustavične sa hýbu a hý-bu nimi a keď príde na rad predstavovanie autorov a čítanie z ich kníh, písmenkári sa zoraďujú v popredí tak, aby vytvorili ich priezviská. Autor či autorka vyjde na javis-ko, zapíše sa na svoju stránku veľkej knihy...

Limanová a „moja“ Lehota

Medzi výstavami, na ktoré sa neskôr pre-sunieme, je popri tradične najlepších a naj-krajších detských knihách a ilustráciách ocenených na BIB-e aj najrozsiahlejšia z medzinárodnej detskej výtvarnej súťaže na tému *Môj oblúbený rozprávkový hrdina*, na ktorej sa zúčastnili aj poľské a české deti.

Dolnokubínski organizátori dali dňom detskej knihy medzinárodný charakter aj iným spôsobom. Zúčastnili sa ich tiež riaditeľka a metodička knižnice z poľskej Li-manovej vzdialenej asi 150 kilometrov od Kubína a riaditeľ a dve pracovníčky okresnej knižnice v českom Pehlímove. Semi-nárna téma *Prierez európskou rozprávkou* venovala osobitnú pozornosť rozprávke poľ-

skej, českej a maďarskej. Po referátoch o práci s detskou literatúrou a o rozvíjaní záujmu o čítanie nasledovali koreferáty zá-stupcov spomenutých partnerských knižníc.

Mestečko Dolný Kubín malo v roku 1961, to som tam už pravidelne chodieval na Hviezdoslavov Kubín, necelých štyriti-síc obyvateľov. Nijaký hotel – recitátori a ostatní účastníci bývali po rodinách, raz som bol ubytovaný s Ľubom Romanom a čistil som mu žalúdok za neskoré príchody... Na hlavnú ulicu neďaleko domu kultú-ry som raz videl vychádzať voz s hnojom zo sedliackeho dlhého dvora.

Dnes by som veľmi chcel vyjsť na najvyšší bod nad rozsiahlym sídliskom Brezovec a vi-dieť konečne všetko, čo do oravskej metro-poly i k nej patrí. Podarí sa mi to niekedy? Dolu naproti Brezovcu, z druhej strany rie-ky Oravy sa rozkladá Bysterec. Malý Byste-rec, Veľký Bysterec, Bysterec-západ. Mesto pritiahlo k sebe i bývalé dediny a dedinky: Záskanie, Medzihradné, Bziny, Kňažia, Be-ňova Lehota. Posledná je smerom na Kubín-sku hoľu. Žartujem, že sa ta už tristo rokov strojím ísť, zrušiť lehoty a vyberať konečne poplatky. Lenže čas, čas...

U poeta, u čitateľov

Sme obmedzení na Staré mesto s Hviez-doslavovým i Kukučínovým námestím a aj toho nám je veľa. Byť v Kubíne a nenavští-viť Hviezdoslavovo múzeum a Čaplovičo-vu knižnicu? Nepostáť pri básnikovom písacom stole, ktorý akoby sa bol od mojej poslednej návštevy ešte zmenšil? Nestráviť aspoň krátky čas v Čaplovičiane, ktorej naj-staršia inkunábula s kolorovanými iniciála-mi od Rabana Maura je z roku 1467? Orav-ská galéria v neďalekom bývalom župnom dome zas prekvapuje množstvom naozaj vynikajúcich obrazov slovenských malia-rov 20. st.

Patrí sa navštíviť príkladne obnovený dom básnika Thea H. Florina v Kohútovom sade, posediť si v jeho vinárni U poeta a s potešením zistiť, že tu, chvalabohu, ani

OLGA BAJUSOVÁ /

P. Štilicha: Udatný rytier Roland a poslední draci

po rokoch nič nechátra, neodpadáva, nevlhne. Pred rokmi, za Florinovho života, sa dali používať iba dve izbičky z druhej strany. Tam som zo dva razy aj prespal, keď sme dlho do noci pripravovali *Zápisník Hviezdoslavovho Kubína*. Kto zo spisovateľov neobedoval v štýlovej reštaurácii penziónu, na ktorý sa zmenil bývalý dom P. O. Hviezdoslava na hornom konci námestia, môže banoovať. A prejsť unikátny kolonádový most ponad Oravu do Bysterca iba raz je hriešne málo. Veď niečo také je vraj iba v Taliansku.

Besedy... pravdaže, boli. Jeden deň v siedmich dolnokubínskych školách. Okrem spisovateľov sa ich zúčastnili aj ilustrátori. K najvernejším, k Martinovi Kellenbergerovi a Katke Ševellovej, pribudla aj Danica Pauličková, ktorá dvojdomo maľuje i píše.

Druhý deň celá výprava nasadla do autobusu a zamierila na hornú Oravu. V Orav-

skom Podzámku vystúpila Pavla Kováčová s domácou Boženou Mikšíkovou (debutovala až ako dôchodkyňa, za štyri roky jej vyšli tri knihy pre deti, ostatná *Smieško* z prvej A v náklade 22.000 exemplárov). V rodnej Lokci sa z autobusu vykotúľal jej bývalý žiak Štefan Balák. Dve zéšky v Námestove mali štyri besedy s Mariannou Grznárovou, Ivanom Szabóom, Gabrielou Futovou a kronikárom výpravy; našu milú Gabrielu Škorvánkovicu čakalo až 570 žiakov základnej školy internátnej. Danica Pauličková a Anton Marec vyhrali *Medvedzie*, Katka Ševellová a naša spoľahlivá organizátorka Eva Ciferská vystúpili hneď vedľa v Tvrdošíne. Jozef Pavlovič sóloval v ZŠ Rudolfa Dilonga v Trstenej, vraj v najstaršej škole, v akej kedy vystupoval. A ešte, aby som nezabudol, posledná zastávka v Trstenej so Stanislavom Babjakom, Evou Hornišovou a Martinom Kellenbergerom.

Dvojice a praprapra...

Jozef Pavlovič si chváli oravské ticho, bratislavský hluk ho ovalí hneď po vystúpení z autobusu. Len rýchlo domov na Hraničnú v Prievoze, kde je predsa len tichšie; v hlave si nesie oravské dvojice či páry, svoju najnovšiu raritu. Vo Vyšnom Kubíne sa narodili dvaja v jednom dome – Hviezdoslav a Figuli, oravskou dvojicou sú aj jazykovedci Bernolák a Hattala, básnici – fran-tiškáni Gavlovič a Dilong z Trstenej...

Tri razy sme išli popri reštaurácii v Oravskom Podzámku. Hore na hrad sme statočne vystúpili v hustom daždi, našli sme aj dva veľké portréty praprapredkov Gabriely Škorvánkovej, našej špecialistky z rodu Erdődyovcov, niekdajších správcov oravskej stolice. More schodov, pozor na šmyk a ani na posledný raz nijaké halušky, hoci reštaurácia ich ponúka aj zvonku na múre.

A potom že Orava je malá! Mať tak ešte pol života pred sebou a pochodiť aspoň polovicu jej vrškov a vrcholov. Milo je tam, či prší, či svieti slnko. Náš milý sever.

Vďaka ti, Lermontov!

Najkrajšie knihy Slovenska 2003

Súťaže podporujúce výtvarnú a polygrafickú úroveň knižnej produkcie patria všade na svete medzi prestížne podujatia. Na Slovensku je takýmto podujatím súťaž Najkrajšie knihy Slovenska. Od roku 1965 ju organizuje Ministerstvo kultúry SR, Ministerstvo školstva SR, BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, Slovenská národná knižnica a Zväz polygrafie na Slovensku. Hodnotia sa v nej vrcholné výkony ilustrátorskej, grafickej a vydavateľskej práce, graficko-ilustračných riešení a celkového technického spracovania. Slávnostné vyhlásenie výsledkov súťaže Najkrajšie knihy Slovenska 2003 sa konalo v Zrkadlovej sieni Primaciálneho paláca v Bratislave 22. apríla a zároveň bola v BIBIANE otvorená rovnomená výstava (22.4.–6.6.2004). Autorom výtvarného riešenia výstavy bol Vlado Král.

Porota, ktorej predsedala akad. mal. Yvonna Hanáková, vyhodnotila 94 titulov z minuloročnej produkcie slovenských vydavateľstiev (dva tituly zo súťaže vyradila). Tie, ktoré splnili náročné kritériá, boli vyhlásené za najkrajšie knihy Slovenska. Do kolekcie ocenených kníh sa dostalo 23 titulov, vrátane študentských prác, pričom porota udelila osem hlavných cien.

Najkrajšie knihy Slovenska 2003 (ocenená kolekcia)

a) Vedecká a odborná literatúra (vrátane slovníkov, encyklopédií, duchovnej, populárno-náučnej literatúry a príležitostných tlačí)

Buran, Dušan a kol.: Dejiny slovenského výtvarného umenia – Gotika

Graf. úprava Jana Sapáková, vyd. Slovenská národná galéria, Bratislava a Vydavateľstvo Slovart, spol. s r.o., Bratislava, tlač. Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská Bystrica

Dvořák, Pavel: Stopy dávnej minulosti 2 – Slovensko v staroveku

Foto Jakub Dvořák, graf. úprava Pergamen (Juraj Demovič, Jakub Dvořák, Juraj Vontorčík), vyd. Vydavateľstvo Rak, Budmerice, tlač. Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská Bystrica

Dvořáková, Daniela: Rytier a jeho kráľ

Foto Jakub Dvořák, Jozef Haroš a Michal Hatrák, graf. úprava Pergamen (Juraj Demovič, Jakub Dvořák, Juraj Vontorčík), vyd. Vydavateľstvo Rak, Budmerice, tlač. Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská Bystrica

Marsina, Richard: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov III. – V kráľovstve svätého Štefana

Graf. úprava Pergamen (Juraj Demovič, Jakub Dvořák), vyd. Literárne informačné centrum, Bratislava, tlač. Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská Bystrica

Šimová, Laura – Krupa, Vladimír: Piešťany

Graf. úprava Laura Šimová a Peter Masár, vyd. Vydavateľstvo Pallas, Piešťany, tlač. Slovenská Grafia, a.s., Bratislava

Vademecum medici

Graf. úprava Peter Ďurík, vyd. Vydavateľstvo Osveta, spol. s r.o., Martin, tlač. Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská Bystrica

Vozár, Jozef a kol.: Dejiny baníctva na Slovensku

Graf. úprava Tibor Turčan, vyd. Ing. Tibor Turčan – Banská agentúra, Košice a Zväz hutníctva, ťažobného priemyslu a geológie SR, Bratislava, tlač. Východoslovenské tlačiarne, a.s., Košice

b) Krásna literatúra

Hesse, Herman: Lúboštné príbehy

Il. Mikuláš Galanda, graf. úprava Miroslava Lacková, vyd. Petrus – Peter Chalupa, Bratislava, tlač. Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská Bystrica

c) Literatúra pre deti a mládež

Feldek, Lubomír: Veľká kniha slovenských rozprávok

Il. Peter Uchnár, graf. úprava Hana Mertová, vyd. Reader's Digest Výber Slovensko, Bratislava, tlač. Partenaires Fabrications, Malesherbes (Francúzsko)

Habovštiak, Anton: Slovenské povesti II.

Il. Peter Matis, graf. úprava Igor Šurík, vyd. Vydavateľstvo Matice slovenskej, Martin, tlač. Svornosť, a.s., Bratislava

Tolstoj, Lev Nikolajevič: Rozprávky a bájky

Il. Luboslav Paľo, graf. úprava Irena Závodná, vyd. Vydavateľstvo Buvik, Bratislava, tlač. Svornosť, a.s., Bratislava

Uličiansky, Ján: Podivuhodné príbehy siedmich morí

Il. a graf. úprava Luboslav Paľo, vyd. Perfekt, a.s., Bratislava, tlač. Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská Bystrica

d) Učebnice

Kamenický, Miroslav – Kodajová, Daniela – Tonková, Mária: Dejepis pre 2. ročník gymnázií

Il. Ivan Kováčik, graf. úprava Bruno Musil, vyd. Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, s.r.o., Bratislava, tlač. Polygraf Print, spol. s r.o., Prešov

Thiry, Karol – Janek, Miroslav:

Dejiny výtvarného umenia a umeleckých remesiel

Il. a graf. úprava Karol Rosmáň, vyd. Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, s.r.o., Bratislava, tlač. Svornosť, a.s., Bratislava

**e) Knihy o výtvarnom umení
a obrazové publikácie**

Lajcha, Ladislav: Ladislav Vychodil

Graf. úprava Fero Jablonovský, vyd. Vydavateľstvo Slovenský Tatran, s.r.o., Bratislava a Divadelný ústav, Bratislava, tlač. Slovenská Grafia, a.s., Bratislava

Mravec, Juraj – Vojtek, Viktor: Interview s fotografiou

Graf. úprava Viktor Vojtek, vyd. Petrus – Peter Chalupa, Bratislava, tlač. Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská Bystrica

Piatko, Bohuslav: Stopy kráľov

Graf. úprava Braňo Gajdoš, vyd. Media Svatava, spol. s r.o., Bratislava, tlač. Neografia, a.s., Martin

Rusinová, Zora: Karol Baron

Graf. úprava Braňo Gajdoš, vyd. Vydavateľstvo Slovart, spol. s r.o., Bratislava, tlač. Tlačiarne BB, spol. s r.o., Banská Bystrica

f) Bibliofilské tlač

Kipling, Rudyard: If / Keď / Kedyž

Il. Jozef Jankovič, graf. úprava Lubomír Krátky, vyd. Ex Tempore – Panenka & Panenka, Bratislava, tlač. Ars Nova s.r.o., Bratislava, knih. sprac. Ludmila Mlichová, Žilina

**g) Študijné práce poslucháčov výtvarných
a polygrafických škôl**

Comenii, Joh. Amos: Orbis sensualium pictus

Il. a graf. úprava Juraj Puchovský, vyd. a tlač. Vysoká škola výtvarných umení, Bratislava

Faust

Il., graf. úprava a tlač. Juraj Puchovský, vyd. Vysoká škola výtvarných umení, Bratislava

Paulenková, Verona: Príručka na opravu...

Il. a graf. úprava Verona Paulenková, vyd. a tlač. Vysoká škola výtvarných umení, Bratislava

Slovenské poviedky a výnimky

Il. a graf. úprava Petra Mikulášová, vyd. a tlač. Združenie stredná škola polygrafická, Bratislava

**CENY UDELENÉ V SÚŤAŽI
NAJKRAJŠIE KNIHY SLOVENSKA
2003**

Cena Ministerstva kultúry SR vydavateľstvu za celkovú výtvarnú a technickú kvalitu kníh
Slovenská národná galéria a Vydavateľstvo Slovart, spol. s r.o.

za knihu

Dušan Buran a kol.: Dejiny slovenského výtvarného umenia – Gotika

Cena Ministerstva kultúry SR autorovi

za vynikajúce ilustrácie

Peter Uchnár

za knihu

Lubomír Feldek: Veľká kniha slovenských rozprávok

Cena Ministerstva kultúry SR autorovi

za vynikajúcu grafickú úpravu

Jana Sapáková

za knihu

Dušan Buran a kol.: Dejiny slovenského výtvarného umenia – Gotika

Cena Ministerstva kultúry SR vydavateľstvu

za bibliofilské vydanie

vydavateľstvo Ex Tempore – Panenka & Panenka

za knihu

Rudyard Kipling: If / Keď / Kedyž

Cena Ministerstva školstva SR vydavateľstvu

za učebnicu

Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, s.r.o.

za knihu

Karol Thiry – Miroslav Janek: Dejiny výtvarného umenia a umeleckých remesiel

Cena Zväzu polygrafie na Slovensku tlačiarňi

za mimoriadne polygrafické spracovanie

Tlačiarne BB, spol. s r.o.

za knihu

Dušan Buran a kol.: Dejiny slovenského výtvarného umenia – Gotika

Cena BIBIANY vydavateľstvu za najkrajšiu detskú knihu

Vydavateľstvo Perfekt, a.s.

za knihu

Ján Uličiansky: Podivuhodné príbehy siedmich morí

Cena Slovenskej národnej knižnice

za študentskú prácu

Juraj Puchovský: Faust

SUMMARY

The present issue of the Slovak review on art for children and youth brings an article about the Slovak literature for children and youth in 2003, written by prof. **Zuzana Stanislavová** of Prešov University. The author's findings show that literature for youth has started to respond to the topical social problems of children and young people more convincingly. Thanks to **Ján Uličiansky** and **Jaroslava Blažková** this is evident mainly in the genre of author's fairy tale. In his essay *Grief in the Country of Fairy Tale* the poet **Ján Turan** commemorates **Mária Ďuričková**, one of the most eminent Slovak writers for children, whose literary work has been closed in the spring this year. The author of the essay and the former Ďuričková's colleague in editorial staff emphasizes humanistic content of her work and her lifelong conviction that adult civilization can be regenerated only by its spiritual fusion with the world of a child. The next contribution *Good-bye, Mrs. Fairy Tale* is also dedicated to **Mária Ďuričková**. Its author, the evangelical woman priest from Bratislava **Anna Polčková**, who was burying the writer, pointed out that all her life M. Ďuričková was implanting hunger for beauty and love into children's souls. In the article *Outlasting in Lethargy*, doc. **Marta Žilková**, University of Constantine Philosopher in Nitra, evaluates drama writings for children in the year 2003. In the context with television drama creation for children she critically states that in 2003 there was no single fairy tale or TV production released. The only institution which devotes itself to the drama creation for children is the Slovak Radio. She appreciates mainly dramaturgy of plays for youth that has recently been aimed at plays expressing compelling social declarative value. As for drama activities in the theatres she considers the Puppet Theatre on the Crossroads in Banská Bystrica the most active theatre company in Slovakia. This theatre is not being satisfied only with presenting the plays themselves, mostly artistically very demanding ones, but it uses their impact on developing children's skills and fantasy in the follow-up workshops. On the occasion of International Day of Children's Book, IBBY publishes a mission of one of its national divisions. In 2006 the author of such mission is supposed to be a Slovak writer. The Slovak IBBY division has appealed to the writers **Ján Beňo**, **Daniel Hevier**, **Daniel Pastirčák** and **Ján Uličiansky** to write their images of such mission. Bibiana publishes their texts in full versions. *I Carry My Childhood Along* is the title of an interview in which

Anton Baláž discusses with **Ján Motulko**. **Ján Motulko**, who had been taboo in the communist system, belongs to the authors of Catholic literature. In the interview the author says about his religiously oriented writings for children, as well as about literary texts that had been influencing him in his childhood and at the same time developing his system of values. In the article *The Value of Continuity*, the arthistorian **Marian Veselý** balances the quality of illustrations in the children's books of 2003. He claims with pleasure that the Slovak illustration has been following the preceding values which have made the Slovak illustrational school famous. At the same time more and more publishers have had courage to engage young talented generation in illustrational activities. Once a year one writer and one illustrator are awarded lifelong prizes, The Triple Rose and The Ľudovít Fulla Prize, by the Slovak artistic institutions, including BIBIANA, the international house of art for children. In 2003 this top esteems were collected by the writer **Milan Ferko** and the artist **Dušan Polakovič**. D. Polakovič's illustrations are presented in the front and back cover pages and black and white ones inside the issue. On this occasion, the Bibiana review publishes the **Kornel Földvári's** essay *Humor as a Life Principle*, which is an intimate analysis of the artist's illustrational work. In her short report, the Bibiana employee **G. Gavalčinová** informs about the world Summit on Media for Children and Youth in Rio de Janeiro at which the presentation of Bratislava Festival of Animated Films /BAB/ took place. In the essay *About the Birth Certificate of Ľubomír Feldek*, the editor-in-chief of Bibiana **Ondrej Sliacky** is presenting **Ľubomír Feldek's** latest book *The Big Book of the Slovak Fairy Tales*. In his opinion it was an exceptional event because Ľ. Feldek managed to present in it a fairy tale, the national literary phenomenon of the Slovaks, in an aesthetic way. As an example of Feldek's adaptive mastership, Sliacky presents the retold tale *The Tollman's Daughter*, in which a Pressburg girl prefers drowning herself to life in the gold cage of a Turkish sultan. In the block of book reviews the literary critics present the latest book titles addressed to children and youth. The issue is closed by a reportage of **Ján Beňo** from *The Days of Children's Book*, organized in Orava region, Northern Slovakia, and by the list of books of success in the nationwide annual competition for the most beautiful book in Slovakia.

Transl. **Jana Zlatošová**

BIBIANA

